

Ha-Kol

הקול

BROJ IZDANJA: 154
OŽUJAK-TRAVANJ 2018.
ADAR / NISAN/ IJAR 5778.

TEMA BROJA:
70. GODIŠNJICA IZRAELA

SADRŽAJ

- 4 UVODNIK
5 JOM HAŠOA NA MIROGOJU
8 JOM HAŠOA U SPLITU
9 BROJNI VARAŽDINCI
NA OBILJEŽAVANJU
JOM HAŠOA
11 DR. KRAUS U JASENOVCU:
TRAŽIMO POŠTOVANJE
I UVAŽAVANJE
12 JOM HA'AZMAUT
PROSLAVLJEN U ZAGREBU
13 12. FESTIVAL TOLERANCIJE
— JFF ZAGREB
14 IZLOŽBA "IZRAELSKA OTKRIĆA
I RAZVOJ KOJI SU UTJECALI
NA SVIJET U SPLITU"
15 ŠOLET U NOVOM SADU
16 AFFINITY KONAR:
"MOJA DRUGA POLOVICA"
— PRIČA O STAŠI I PERLI
17 VELIKI ISTRAŽIVAČKI
ISKORAK U NEPOZNATO
19 EFRAIM ZUROFF
U ZAGREBU PREDSTAVIO
SVOJU KNJIGU O POTJERI ZA
NACISTIČKIM ZLOČINCIMA
21 SEMPER IDEM — ODRASTANJE
ŽIDOVSKOG DJEČAKA
U MEĐURATNOM SOMBORU
I ZAGREBU
21 "IZLET U DACHAU" — MAPA
LOGORA SMRTI I UPOZORENJE
ZA BUDUĆNOST
22 SVE JE ZAPOČELO
TE 1948. GODINE
24 ŠTO JE U IMENU" ILI KAKO JE
DRŽAVA IZRAEL DOBILA IME
25 SVETI GRAD VJEČNOG
(NE)MIRA
30 IZRAEL PROSLAVIO
70 GODINA NEOVISNOSTI
32 VELIKA IZRAELSKA ZASTAVA
NA KROVU REZIDENCIJE
IZRAELSKOG PREDSEDNIKA
33 MITNADVIM — VOLONTERI
35 KOLIKO LJUDI STANE
U BOEING 747?
37 KOVA TEMBEL U MUZEJU
MODERNE UMJETNOSTI
U NEW YORKU
38 NACRT IZRAELSKE
NEOVISNOSTI NA PRODAJU
40 PRVO PISMO S POZIVOM ZA
OSNIVANJEM ŽIDOVSKOJE
DRŽAVE U IZRAELU
41 SPORTSKI IZRAEL
45 PROJEKT UDRUGE SIMHA:
ISTRAŽIVAČKA STUDIJA
MONUMENTALNE RIJEČKE
SINAGOGE
47 MOJ OBITELJSKI
EPISTOLARNI ROMAN:
NAUŠNICE IZ TERMOSICE
— OBITELJSKA SJEĆANJA
49 HOD ŽIVIH POSVEĆEN
ŽRTVAMA HOLOKAUSTA
U MAKEDONIJI
50 REUVEN RIVLIN:
OVDJE SMO, JOŠ SMO ŽIVI...
51 UTAKMICA KOJA NIJE ODRŽANA
52 AUSTRIJSKA VLADA NAJAVILA
GRADNJU SPOMENIKA
ŽRTVAMA HOLOKAUSTA
U BEČU
53 IMA LI ANTISEMITIZMA
U BRITANSKOJ
LABURISTIČKOJ STRANCI?
56 AUSCHWITZ. LJUBAVNA PRIČA

U REALIZACIJI OVOG BROJA SVOJIM SU PRILOZIMA SUDJELOVALI:

DR. OGNJEN KRAUS, FRAN FRIEDRICH, ANA LEBL, MILIVOJ DRETAR, ELIZABETA PENIĆ, MR.SC. NARCISA POTEŽICA, JAROSLAV PECNIK, MAŠA TAUŠAN, GOJKO MIŠKOVIĆ, DUNJA ŠPRAJC, FREDI KRAMER, FILIP KOHN, DR. SIMONA DELIĆ, MIŠO KITANOVSKI, VESNA DOMANY HARDY

TODA RABA!

UVODNIK

Drage čitateljice i čitatelji,

Židovi i njihovi prijatelji diljem svijeta i ove su se godine u travnju prisjetili žrtava Holokausta i odali im počast. Jom Hašoa obilježen je diljem Hrvatske uz polaganje vijenaca i paljenje svijeća, te riječi koje se uvijek ponavljaju: “Nikada više”. Često nas prigodom Jom Hašoa znaju dirnuti vijesti o obilježavanju ovog tužnog dana na nekim pomalo neočekivanim mjestima. Ove godine iznenađenje je stiglo iz Siska gdje je u Policijskoj upravi sisačko-moslavačkoj, kapelan Policijske kapelanije Sv. Kirina don Ivo Borić, zajedno s djelatnicima te policijske uprave, obilježio Jom Hašoa i odao počast žrtvama Holokausta. Na probleme s kojima se židovska zajednica suočava u Hrvatskoj u svom je govoru na židovskom groblju na Mirogoju upozorio predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina RH dr. Ognjen Kraus. Snažan govor o pitanjima odgovornosti, krivnje i žrtava održao je u Auschwitzu izraelski predsjednik Reuven Rivlin. Te govore i važne poruke koje prenose možete pročitati u ovom broju Ha-Kola. U Jase- novcu ni ove godine nije bilo jedinstvene

kolone sjećanja, ali nadamo se da će se to već iduće godine promijeniti.

Splićani su se na izložbi posvećenoj izraelskim inovacijama mogli uvjeriti na koje je sve načine Izrael pridonio razvoju svijeta na brojnim poljima, u Zagrebu je održan još jedan Festival tolerancije, a članice Ženske sekcije ŽOZ-a organizirale su još jedan zanimljiv izlet, ovoga puta u Novi Sad.

Kao pripremu za predstojeće ljetne praznike, donosimo veliki i različit izbor novih knjiga: od romana i autobiografskih sjećanja, pa do poezije i istraživačkih studija, tako da će svatko moći pronaći nešto što ga zanima.

Ovim brojem završava — barem za sada — i naše obilježavanje 70. godišnjice proglašenja Države Izrael. Izraelsko veleposlanstvo u Hrvatskoj održalo je veliki prijem povodom jubilarnog rođendana Izraela, uz izraelske plesače i velikog izraelskog čefa koji je hrvatskoj javnosti pokušao približiti izraelsku kuhinju. O tome kako je sve započelo prije 70 godina piše Milivoj Dretar, a o tome kako je ova velika godišnjica proslavljena u Izraelu Maša Taušan. Jaroslav

Pecnik piše o Jeruzalemu, gradu koji nikoga ne ostavlja ravnodušnim, a Fredi Kramer se prisjeća velikih sportskih uspjeha Izraelaca ali i razvoja sporta u mladoj državi. Dunja Šprajc objašnjava važan koncept volonterstva u Izraelu i židovstvu općenito, a osim toga u ovom ćete broju pronaći i tekstove koji govore o tome kako je Izrael dobio ime, kako je Izrael spasio etiopske Židove te tko je bila prava osoba koja je pozivala na osnivanje židovske države na području Izraela.

Simona Delić podsjeća na važnost sjećanja i čuvanja podsjetnika na one kojih više nema, a Filip Kohn piše o nekadašnjem biseru Rijeke — monumentalnoj riječkoj sinagogi.

Vesna Domany Hardy bavi se vrućim pitanjem antisemitizma u političkim krugovima Velike Britanije, a za sam kraj donosimo priču o tome je li moguće pronaći ljubav na mjestima poput Auschwitza.

Do sljedećeg puta

Nataša Barac

JOM HAŠOA NA MIROGOJU

FOTOGRAFIJA: FRAN FRIEDRICH / JOM HAŠOA NA MIROGOJU

I ove godine, kao već dugi niz godina, na grobu Mirogoj, kraj skulpture “Mojsije”, održana je središnja komemoracija za žrtve i heroje Holokausta, te tako obilježen Jom Hašoa. Kao i svake godine, na Mirogoj su došle preživjele žrtve Holokausta, pripadnici židovske zajednice, predstavnici hrvatskih vlasti, grada Zagreba, brojni predstavnici diplomatskog zbora predvođeni izraelskom veleposlanicom Zinom Kalay Kleitman i predstavnici drugih vjerskih zajednica. Ove godine na Jom Hašoa na Mirogoj je došla i predsjednica RH Kolinda Grabar Kitarović, dok je

hrvatsku vladu predstavljala ministrica kulture Nina Obuljen Koržinek.

U spomen na šest milijuna žrtava, preživjeli Holokausta i njihovi potomci zapalili su šest svijeća a prema tradiciji i pod motom “Svaka žrtva ima ime”, čitana su imena ubijenih članova židovske zajednice Hrvatske. Tema ovogodišnje komemoracije bila je “Sedamdeset godina sjećanja i izgradnje: preživjeli iz Holokausta i Država Izrael”.

Molitve je održao glavni rabin u Republici Hrvatskoj i Crnoj Gori Luciano Moše Prelević, a snažan govor (koji prenosimo

u cjelosti za sve one koji nisu mogli biti na Mirogoju) održao je Ognjen Kraus, predsjednik Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj i predsjednik Židovske općine Zagreb.

ŠALOM!

Danas je Jom Hašoa, židovski dan žalosti i sjećanja na šest milijuna ljudi ubijenih u genocidu koji nazivamo Holokaust ili Šoa. Ta tragedija obilježila je cijeli židovski narod. Ona je duboko u svijesti svakog pojedinca. Ona je u temeljima Države Izrael.

Ove godine bilježimo sedamdesetu godišnjicu osnutka Države Izrael. Temelje Države Izrael podigao je moderni židovski nacionalni pokret. Ali osnutak Izraela neposredno je potaknut Holokaustom.

Prve alije odnosno useljenja, bilježimo u 19. stoljeću i na početku 20. stoljeća. Snažan impuls dao je Theodor Herzl koji je sanjao židovsku nacionalnu državu u pradomovini. Za njezin osnutak velike zasluge ima istaknuti cionistički aktivist Chaim Weizmann, koji je u doba Prvog svjetskog rata svojom aktivnošću potaknuo Balfourovu deklaraciju i britanski mandat nad Palestinom. Ali tek Holokaust ili Šoa, najveći genocid nad židovskim narodom u njegovoj povijesti, bio je presudan za odluku Ujedinjenih naroda da se u dijelu Palestine osnuje izraelska država. Nakon što je 14. svibnja 1948. prestaio mandat Velike Britanije nad Palestinom, proglašena je Država Izrael. A već sljedećeg dana Izrael su napale armije arapskih zemalja i započeo je rat za nezavisnost. Ratno stanje, s prekidima, obilježava izraelsku sadašnjost. No projekt, zamišljen 1948. godine, Izrael je uspješno ostvario. Židovi imaju domovinu. Danas je Izrael moderna, ekonomski jaka država, među prvih dvadeset zemalja svijeta. Na sugestiju Jad Vašema, ove godine podsjećamo na još jednu temu, povezanu s nastankom Izraela. To je sudbina onih koji su preživjeli Holokaust i Drugi svjetski rat. Dočekali su slobodu fizički i psihički izmučeni. Izgubili su sve — obitelj, prijatelje, zajednicu, imovinu. Pitali su se: kako, gdje, s kime započeti život? Je li on uopće moguć?

U Europi je tada bilo 13 i pol milijuna ljudi bez doma ili bližnjih: takozvana "raseljena lica", koja su bila smještena u privremene logore u savezničkim zonama. Među njima je bilo 250 tisuća Židova, preživjelih logoraša. Čekajući uglavnom imigraciju u Palestinu ili povratak u svoje bivše domove, oni su odmah organi-

FOTOGRAFIJA: FRAN FRIEDRICH / JOM HAŠOA NA MIROGOJU

zirali politički, socijalni i kulturni život. U alijama od 1948. do 1951. u Izrael je došlo 687.000 imigranata, dakle, nešto više od tadašnjeg ukupnog stanovništva zemlje. Iz Europe je došlo 326.000 osoba. U izraelskim obrambenim snagama dvije trećine činili su preživjeli Europljani. To je bio njihov odgovor. Branili su novu domovinu kao borci, a kao građani razvijali novo izraelsko društvo. S vremenom su stekli novi dom, obitelj i prijatelje. Ali nisu zaboravili svoje supatnike — i mučenike i borce protiv nacističkog terora. Ti Europljani utemeljili su u Izraelu najveći projekt sjećanja u povijesti uopće — Jad Vašem.

Oni koji su ostali u Europi, teško su obnavljali zajednice. U Holokaustu je nestalo oko dvije trećine Židova Europe, nestalo su čitave zajednice. Primjer je Poljska u kojoj je prije Holokausta bilo više od 3 milijuna Židova, koji su činili 9 i pol posto stanovništva. Nakon rata bilo ih je 45.000, a danas ih nema ni 10.000. U Hrvatskoj je postojala 41 židovska općina, a danas ih je 10. U općinama je ne-

kada bilo oko 25.000 članova, a danas ih nema ni 2.000. Doprinos židovske zajednica u doba njezina cvata između dva svjetska rata, u svim sredinama gdje su općine postojale, bio je izuzetno velik u kulturnom, ekonomskom i društvenom životu. Ni dan-danas njihovi se tragovi ne mogu sakriti.

Nažalost, mi u Hrvatskoj ne možemo biti zadovoljni odnosom prema nama. Nakon godinu dana zasjedanja, Vladino vijeće za suočavanja s prošlošću zaključuje da je ustaški pozdrav "Za dom spremni" protuustavan, ali se u određenim slučajevima može tolerirati. Što reći na to? Što može biti iznad Ustava?

Zahtijevamo da Vlada i Sabor Republike Hrvatske u najkraćem roku done su zakon o zabrani ustaškog pozdrava i ustaških simbola, pod kojima je likvidirana gotovo cijela židovska zajednica, kao i romska i velik dio srpske zajednice, Hrvati antifašisti i oni koji su otvoreno izražavali svoj stav.

Nadalje, zalažemo se da se u Zagrebu podigne spomenik žrtvama ustaškog

zločina, a ne kako je najavljeno, spomenik svim židovskim žrtvama Europe, jer takav postoji u Berlinu. Nijemci su osvijestili nezapamćeno zlo koje su učinili nacisti. O toj sramoti uči se u školama i ona je prisutna u obrazovnom sustavu.

U Hrvatskoj nema spomenika žrtvama tzv. Nezavisne Države Hrvatske, a trebalo bi ga podignuti. Umjesto toga, nameće nam se megalomanska ideja o spomeniku svim europskim židovskim žrtvama i o osnutku muzeja Holokausta u Zagrebu. Time se neće umanjiti ustaški zločin. Time se on relativizira. Kako

vidimo, i u edukaciji se ne govori što je zaista bila tzv. NDH sa svojim rasnim zakonima i koncentracijskim logorima. Moram ovom prilikom reći da smo o jednom i drugom projektu jasno izrazili svoj stav, ali ga nitko ne želi čuti.

Što se tiče povrata židovske imovine, općinske i privatne, očito se čeka da pomre malo onih koji su uspjeli steći pravo na povrat i to na osnovi nepravednog zakona. Među nama još ima onih koji su preživjeli Holokaust, onih koji su obnavljali zagrebačku općinu i druge naše općine. Zahvalni smo im na svemu što

su učinili i omogućili nam da se održimo — unatoč svim problemima koje smo imali unatrag sedamdesetak godina — a i danas.

Zahvaljujem svima koji su nam se i danas pridružili na komemoraciji.

Molim vas sada, da usmjerimo misli na žrtve Holokausta.

Sjetimo se onih koji su preživjeli Holokaust, koji su stvorili Izrael, koji su obnovili židovski život u Europi!

**NEKA POČIVAJU U MIRU!
ZIHRONAM LIVRAHA!"**

JOM HAŠOA U OSIJEKU I SISKU

Jom Hašoa jedan je od važnijih datuma u židovskome sjećanju, kada se Židovi i drugi prisjećaju žrtava i heroja Holokausta, na dan kada je 19. travnja 1943. počeo ustanak u Varšavskom getu.

Polaganjem vijenaca pred spomenikom “Majka i dijete”, osječkog kipara židovskog porijekla Oscara Nemona, u Osijeku je obilježen Jom Hašoa. Predsjednik Židovske općine Osijek Željko Beismann istaknuo je kako Židove ništa ne ujedinjuje čvršće i trajnije od sjećanja na žrtve Holokausta, ali da unatoč tome “danas neki negiraju da je Holokausta uopće i bilo”. Podsjetio je kako je osječka židovska zajednica prije Drugog svjetskog rata imala oko tri tisuće članova, a danas ima tek stotinjak članova.

Ove godine održano je i obilježavanje Jom Hašoa na jednom pomalo neuobičajenom mjestu: u Policijskoj upravi sisačko-moslavačkoj je 13. travnja povodom Jom Hašoa upriličena služba riječi i molitva, koju je predvodio kapelan Policijske kapelanije Sv. Kvirina u PU sisačko-moslavačkoj don Ivo Borić, uz sudjelovanje lijepog broja djelatnica i djelatnika Policijske uprave.

Pročitana je riječ iz knjige o Makabejcima, a “u svom nagovoru don Borić je pozvao na molitvu, jer svaka žrtva je vrijedna spomena te je rekao kako je među Hrvatima bilo onih koji su pomagali i skrivali Židove u Drugom svjetskom ratu, među kojima spominjemo i bl. Alojzija Stepinca, jer je njegovim zaslugama i mogućnostima spašeno nekoliko stotina Židova (članak Stepinac i Židovi). Svijeću za žrtve upalio je zamjenik načelnika PU sisačko-moslavačke Dubravko Smolčić, a molitva je završena zajedničkom pjesmom ”Ima jedna duga cesta koja vodi sve do raja, to je cesta mira i ljubavi“”, prema priopćenju. Jom Hašoa obilježen je i u drugim dijelovima Hrvatske.

JOM HAŠOA U SPLITU

PIŠE: ANA LEBL,
PREDSJEDNICA ŽIDOVSKJE OPĆINE SPLIT

Članovi Židovske općine Split obilježili su ove godine Jom Hašoa pred nedavno obnovljenim spomenikom stradalima u Holokaustu.

Po prijedlogu Jad Vašema, pročitali smo tekst “70. godina sjećanja i izgradnje — preživjeli Holokausta i Država Izrael”. Kao i svake godine, pročitali smo dio imena žrtava Holokausta iz Splita, kao i prigodne molitve.

Šest svijeća u znak sjećanja na šest milijuna stradalih obično pali šest naših članova koji su preživjeli Holokaust, ali ove godine ih je moglo doći samo četvero. Okupilo nas se ukupno svega petnaestak, pa tako s ovogodišnjeg Jom Hašoa šalje-mo poruku: preživjelih žrtava Holokausta svake je godine sve manje, pa bi upravo zato broj mlađih koji obilježavaju ovaj Dan morao biti sve veći, kako se sjećanje ne bi ugasilo!

FOTOGRAFIJA: ANA LEBL / JOM HAŠOA U SPLITU

BROJNI VARAŽDINCI NA OBILJEŽAVANJU JOM HAŠOA

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Povodom židovskog spomendana Jom Hašoa organizirana je prigodna komemorativna svečanost na varaždinskom židovskom groblju. Na poziv Zajednice udruga antifašističkih boraca i antifašista Varaždinske županije u Varaždin su stigli dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina Hrvatske, te glavni rabin Hrvatske i Crne Gore Luciano Moše Prelević. Komemorativna svečanost započela je točno u podne.

“Danas je Jom Hašoa, dan sjećanja na šest milijuna Židova, koji su stradali po rasnim zakonima jer su bili drugačiji. Kada dolazim u Varaždin i vidim ovo lijepo groblje i kada pomislim da u ovom gradu više nema židovske zajednice, onda mi je jasno što se tu dogodilo. Nestala je zajednica koja je ovom gradu dala veliki obol. Treba znati istinu, u Varaždinu su ljudi stradali po rasnim zakonima tzv. Nezavisne Države Hrvatske u kojoj je bio 51 logor koji su vodile ustaše. Dok se ta istina ne počne govoriti, ova zemlja nema budućnosti. Došli smo odati počast žrtvama Holokausta, ali i svim žrtvama tzv. NDH, onih koji su bili drugačiji, Roma, Srba, Hrvata komunista i onih koji su drugačije mislili”, rekao je Ognjen Kraus. Velik broj novinara zabilježio je riječi dr. Krausa. A potom se okupljenima obratio Milivoj Dretar, predsjednik antifa-

FOTOGRAFIJA: MILIVOJ DRETAR / BROJNI VARAŽDINCI NA OBILJEŽAVANJU JOM HAŠOA

šista Varaždinske županije: “Fašistički i ustaški teror nad građanima vlastite države pred 77 godina uništio je i život židovske zajednice u Varaždinu. Zašto obilježavati ovaj dan? Zato jer se želimo sjetiti naših sugrađana. A zašto se okupljati ovdje, na židovskom groblju? Zato što je, uz razrušenu sinagogu, ovo jedino mjesto koje izravno podsjeća na

nekadašnju židovsku zajednicu. Groblje je mjesto tuge i sjećanja na naše najdraže, no oni koji su ovdje pokopani ipak su umrli dostojanstveno: u krugu svojih obitelji, na vlastitim krevetima, uz primjerenu medicinsku skrb. No, više od šest milijuna Židova širom Europe nije imalo ni to: trunku dostojanstva da umru od starosti i bolesti i bivaju oplakani od

najbližih. Mjesecima i godinama dimnjaci u Poljskoj, Češkoj, Njemačkoj, Austriji ispuštali su tamni, masni dim čudnovatog mirisa. Odmah po proglašenju NDH i ta se fašistička tvorevina primila rasnih zakona. Započeli su progoni manjina. Varaždinska sinagoga, jedna od najljepših u Hrvatskoj, oskvrnuta je, opljačkana, demolirana i pretvorena u radnički dom. Mnogi su domovi opljačkani, nekad unosne trgovine i poduzeća preko noći su podržavljani i uskoro prestali postojati. Bogatstvo i trud generacija i generacija nestali su u godinu-dvije. Pa i neki su spomenici na ovom groblju izrešetani i oskvrnuti. U crne dane, 12., 13. i 14. srpnja 1941. iz Varaždina su odvedeni gotovo svi Židovi. Bio je proglašen prvim Judenfrei gradom u NDH, hvalile su ga novine Hrvatski narod. U logorima su ubijeni dr. Rudolf Glück, varaždinski nadrabini, učenici Nadica i Vladimir Blass, kućanica Regina Grünberger, trgovci Teodor i Zdenka Hari, devetogodišnji Rikard Kraus, stolar Eugen Pollak, bankar Vilim Strauss, Terezija Veis, stara 70 godina, osmogodišnji Vlado Wiener, glazbenik Ernest Krajanski i mnogi drugi ... Svima njima ne zna se grob”.

Kadiš za mrtve izmolio je rabin Prelević, a sve nazočne je pozdravio i Zlatan Avar, zamjenik varaždinskog gradonačelnika. Posebno su pozdravljeni potomci židovskih obitelji Marić, Kamenski (Steiner) i Rosner. Potom je krenuo edukativni obilazak Židovskog groblja: od priče o nastanku groblja početkom 19. stoljeća, pogrebnim običajima, izgledu spomenika, najpoznatijim pokojnicima, razlozima zaključavanja groblja, govorio je profesor Dretar. Četiri ture posjetitelja obišle su groblje, u svakoj otprilike 50-ak ljudi. Interes je bio velik.

I svaki puta završna točka bila je kod dviju grobnica — Artura Krajanskog i Zore Blau. Artur Krajanski bio je poznati varaždinski ljekarnik koji je potkraj živo-

FOTOGRAFIJA: MILIVOJ DRETAR / BROJNI VARAŽDINCI NA OBILJEŽAVANJU JOM HAŠOA

ta obolio. 6. travnja 1941. godine, na dan napada sila Osovine, počinio je samoubojstvo, jer nije htio dočekati nacističke vojnike na vratima kuće. Zora Blau je jedina pokojnica koja je vječni mir na Židovskom groblju pronašla 1952., sedam godina nakon rata. Njoj je jedinoj Grad Varaždin iskazao počast i dozvolio da se pokopa kraj muža Hinka Blaua, poznatog liječnika i dobročinitelja. Dva groba, jedan do drugog — jedan od prve žrtve Holokausta i drugi od zadnje žrtve. Broj posjetitelja i pohvalne riječi na kraju natjerale su upravu Parkova d.o.o. da razmisle o još pokojem terminu edukativnih šetnji Židovskim grobljem.

Istog dana, u obližnjem Ludbregu, održano je predavanje “Otpor Židova” o povijesti najmanje predratne židovske zajednice u Hrvatskoj te istaknutim pojedincima koji su puškom u ruci pružili

otpor fašistima: Juliki Fried, Hugi Fischer Ribariću, Božidaru Hirschsohnu, obiteljima Spiegler i Weinrebe. Posjetitelji Knjižnice “Mladen Kerstner” potom su po prvi puta vidjeli dokumentarni film “Djeca iz sjene” o hrabrom spašavanju židovske siročadi u okolici Ludbrega te Centropin “Rifka i Elvira”. Predavanju i projekciji filmova nazočili su Branko Dobec, potomak obitelji Weinrebe, dr. Sanja Švarc Janjanin, predsjednica Židovske općine Koprivnica te učenici Osnovne škole Ludbreg.

DR. KRAUS U JASENOVCU: TRAŽIMO POŠTOVANJE I UVAŽAVANJE

U Jasenovcu su i ove godine održane tri komemoracije žrtvama, a predsjednica RH Kolinda Grabar-Kitarović ponovno je sama otišla u Jasenovac. Predsjednik ŽO Zagreb i Koordinacije židovskih općina u RH dr. Ognjen Kraus istaknuo je u vezi toga kako bi volio da sljedeće godine u Jasenovcu bude organizirana zajednička komemoracija.

“Volio bih da sljedeće godine postoji zajednička komemoracija u Jasenovcu, a ne tri kao ove godine, ali za to treba razgovarati i iz javnoga života ukloniti oznake koje smetaju Židovima”, rekao je Kraus u emisiji “Nedjeljom u 2” na HRT-u.

Židovska zajednica odala je 19. travnja počast žrtvama “bivšeg ustaškog koncentracijskog logora Jasenovac, najvećeg stratišta židovskog naroda na ovim prostorima, zato jer želimo održati sjećanje na njihovu patnju i počinjeni zločin”, kazao je u svom govoru dr. Kraus objašnjavajući da je židovska zajednica i ove godine odlučila ne sudjelovati u središnjoj državnoj komemoraciji, jer za židovsku zajednicu “pozdrav ‘Za dom spremni’ u bilo kakvoj upotrebi i obliku” jer su pod tim pozdravom “pripadnici našeg naroda i naše vjere kao i Romi i Srbi, prema ravnim zakonima tzv. NDH, bili obespravljani i odvoženi u logore smrti”. Židovska zajednica, istaknuo je, traži da se Vlada i Sabor pridržavaju Ustava RH i ne može se složiti s izjednačavanjem NOB-a i NDH, NDH i SFRJ, kada se govori o totalitarizmu te dodao da židovska za-

jednica od predsjednice i Vlade RH traži jasne poruke.

“Ne pristajemo da bilo tko s nama manipulira. Ne možemo sudjelovati u politici ‘prema potrebi’. Tražimo poštovanje i uvažavanje. Naš doprinos kulturnom, privrednom, znanstvenom, zdravstvenom i drugim područjima djelovanja u povijesti Hrvatske u nesrazmjeru je s našim brojčanim prisustvom nekada, a posebno danas. Zato smatramo da zaslužujemo barem minimalno poštovanje, razumijevanje i dijalog kada se nešto radi ili odlučuje u vezi sa židovskom zajednicom”, rekao je u svom govoru Kraus podsjećajući da je tzv. NDH jedina u Europi imala svoje rasne zakone prema uzoru na nacističke. Kraus je zatim nabrojao sve logore na području tzv. NDH na kojem je, prema dostupnim dokumentima, živjelo oko 33.000 Židova.

“NDH je jedina u Europi uspostavila sabirne i koncentracijske logore na svojem teritoriju, kojima su upravljale ustaše. Više od 50 logora, od čega je bilo 15 koncentracijskih logora smrti, u kojima su likvidirana djeca, žene, starci, muškarci zato jer su bili Srbi, Romi, Židovi; zato jer su po zakonima takozvane NDH bili krive rasne pripadnosti i zato jer nisu odgovarali odredbama o zaštiti arijevske krvi i časti hrvatskog naroda i državljanstva ili su bili Hrvati — antifašisti i politički protivnici, nepoželjni ustaškom režimu”, istaknuo je Kraus.

U Jasenovcu, najvećem koncentracijskom logoru u tzv. NDH i u ovom dijelu

Europe “ubijalo se izgladnjivanjem, radom, masovnim pogubljenjima, ustaškim metodama pogubljenja kamom i maljem kojima su bili zgroženi i njihovi njemački uzori i na to javno reagirali”.

“Ovdje je umoreno imenom i prezimenom 83.145 osoba, od čega 39.570 muškaraca, 23.474 žena i 20.101 dijete. Da, to je bila takozvana NDH”, kazao je Kraus te zahvalio svima koji su došli komemorirati žrtve Jasenovca zajedno sa židovskom zajednicom.

Na kraju svog govora pozdravio je to što je na inicijativu ministrice kulture Nine Obuljen Koržinek ponovno, nakon četiri godine, uspostavljen Savjet Javne ustanove spomen-područja Jasenovac, čija je “prva zadaća donijeti plan novog postava i edukacijskog programa, što znači prvi korak u ispunjenje i ostalih zahtjeva”.

“Nadam se da ćemo dogodine svi zajedno komemorirati žrtve ovog logora”, zaključio je.

Molitvu za žrtve Jasenovca održao je glavni rabin RH i Crne Gore Luciano Moše Prelević, a potom su kod kamenog cvijeta položeni vijenci i kamenčići. U ime Države Izrael vijenac je položila veleposlanica u RH Zina Kalay Kleitman, francuski i kanadski veleposlanik Philippe Meunier i Daniel Henry Andrew Maksymiuk, te predstavnici veleposlanstva Njemačke, Austrije, SAD, Srbije i drugi.

JOM HA'AZMAUT PROSLAVLJEN U ZAGREBU

PIŠE: NATAŠA BARAC

Veleposlanstvo Države Izrael u Hrvatskoj proslavilo je u zagrebačkom hotelu Sheraton 70. godišnjicu Izraela a na velikom svečanom prijemu povodom Jom Ha'azmauta i ove velike obljetnice nazočili su predstavnici židovske zajednice, diplomatskog zbora, te političkog, javnog i kulturnog života Hrvatske.

“Kao veleposlanica Izraela ponosna sam na sve ono što je moja zemlja napravila tijekom ovih 70 godina, a napravila je stvarno puno i to na raznim poljima”, kazala je pozdravljajući prisutne izraelska veleposlanica u Hrvatskoj Zina Kalay Kleitman.

Izraelska veleposlanica izrazila je i zadovoljstvo razvojem odnosa između Izraela i Hrvatske, koji su doživjeli novi uzlet nedavnim dogovorom o kupnji izraelskih vojnih zrakoplova, te dodala da je pri kraju svog mandata ponosna na sve što je malo izraelsko veleposlanstvo napravilo u Hrvatskoj.

Izraelsko veleposlanstvo u Hrvatskoj i ovom je prigodom hrvatskoj javnosti dočaralo duh Izraela i to uz muziku, ples i hranu.

Za ples i muziku bila je zadužena plesna skupina Israeli Folklore Ensemble, čiji plesači su gostima predstavili izraelski i židovskih folklor. Ovu plesnu skupinu osnovali su 1956. godine u Jeruzalemu

FOTOGRAFIJA: JOM HAAZMAUT PROSLAVLJEN U ZAGREBU

studenti Hebrejskog sveučilišta, Muzičke akademije Rubin i Umjetničke škole Bezalel. U kratko vrijeme Israeli Folklore Ensemble je postao jedan od vodećih izraelskih folklornih skupina, a njezini plesači i muzičari izvode etnički folklor raznih židovskih zajednica, kao i posebne izraelske plesove.

Izraelsku kuhinju na novi način u Zagrebu je predstavio poznati izraelski chef Shaul Ben-Aderet kuhajući izraelska jela za više od 300 gostiju. Ben-Aderet, kojem

ovo nije bio prvi posjet Hrvatskoj, zavolio je kuhanje još kao dijete, a danas je vlasnik nekoliko restorana u Izraelu.

Hrvatskoj publici predstavio je neka klasična izraelska jela na novi način, pa su tako gosti mogli uživati u Ben-Gurionovoj riži, kebabu serviranom na štapiću cimeta, humusu u maloj drugačijoj varijanti, a mogli su probati i izraelski street food poput falafela, šavarme ili šakšuke. I na kraju se zasladiti bliskoistočnim slasticama poput baklave ili malabija.

12. FESTIVAL TOLERANCIJE — JFF ZAGREB

PIŠE: NATAŠA BARAC

Zagreb je u travnju ove godine ponovno bio domaćin Festivala tolerancije — JFF Zagreb, ali upravo je suprotnost toleranciji obilježila svečano otvaranje 12. izdanja ovog festivala u zagrebačkom kinu Europa.

Umjesto uobičajenih svečanih govora na otvaranju glumac Enis Bešlagić pročitao je priopćenje organizatora: “Na središnjem trgu glavnoga grada ekstremni desničari treću godinu za redom, a ove godine uz dopuštenje i zaštitu policije održali su svoje postrojavanje. Istovremeno u Dežmanovom prolazu na instalaciji brazilske umjetnice Angelica Dass, koja promovira toleranciju i jednakost, osvanuo je kukasti križ. Ovaj festival će nastaviti educirati društvo o opasnostima nacionalnog ekstremizma i terora”.

Nakon ovih riječi, publika u kinu Europa minutom šutnje odala je počast svim žrtvama Holokausta i drugih progona.

Festival je svečano otvoren ratnom dramom “Iznimka” Davida Leveauxa, priči o njemačkom časniku (Jai Courtney) koji po zadatku odlazi u Nizozemsku u dom bivšeg njemačkog cara Vilima II., (kojeg maestralno glumi Christopher Plummer). Njemački časnik započinje smrtno opasnu vezu s mladom Nizozemkom židovskog podrijetla (Lily James) uz posljedice koje nisu mogli predvidjeti ni oni a ni sam njemački car.

Tijekom sedam dana, koliko je trajao Festival, predstavljeno je 65 filmova, a uz bio je organiziran i bogat popratni

program koji je uključivao izložbe, koncerte, radionice, okrugle stolove i to na više adresa u Zagrebu.

U okviru filmskog programa prikazano je niz dugometražnih, kratkometražnih, dokumentarnih, dječjih i animiranih filmova europske i svjetske produkcije. U sklopu Festivala, predstavljeno je i elektroničko izdanje knjige “Dnevnik Anne Frank”, projekt portala www.lektire.skole.hr, uz razgovor o uvođenju novih medija i tehnologija u obrazovanje.

O užasima Holokausta, u sklopu programa Edukacijska jutra, govorili su preživjele žrtve koncentracijskih logora Branko Lustig i Dan Dragutin Bar-Sela, a o prikazu Holokausta u igranim filmovima Cathy S. Gelbin sa Sveučilišta u Manchesteru.

Na 12. JFF-u sudjelovala je i brazilska umjetnica Angélice Dass, koja se predstavila izložbom Humanae — zbirkom portretnih fotografija ljudi koja otkriva istinsku ljepotu ljudskih boja. Cilj projekta Humanae je ukazati na različitost svakog pojedinca i ljepotu koju ta različitost nosi u sebi, nudi otklon od rasističkih stremljenja i podjela u suvremenom društvu te promovira ideje tolerancije, razumijevanja i prihvaćanja. Programe Festivala do sada je posjetilo više od 130 tisuća ljudi, a na Edukacijskim jutrima sudjelovalo je tijekom svih ovih godina više od 22 tisuće mladih. Nadamo se da su nešto i naučili i da će se duh tolerancije i razumijevanje proširiti te da više nećemo biti svjedoci netolerancije i mržnje.

FOTOGRAFIJA: ELIZABETA PENIĆ / 12 FESTIVAL TOLERANCIJE U ZAGREBU
— MINUTA ŠUTNJE ZA ŽRTVE HOLOKAUSTA

IZLOŽBA “IZRAELSKA OTKRIĆA I RAZVOJ KOJI SU UTJECALI NA SVIJET” U SPLITU

PIŠE: ANA LEBL, PREDSEDNICA ŽIDOVSKJE OPĆINE SPLIT

FOTOGRAFIJA: ANA LEBL / IZLOŽBA IZRAELSKA OTKRIĆA I RAZVOJ KOJI SU UTJECALI NA SVIJET U SPLITU

U Sveučilišnoj knjižnici u Splitu 16. travnja 2018. otvorena je izložba “Izraelska otkrića i razvoj koji su utjecali na svijet”. Izložba je postavljena povodom proslave 70. obljetnice osnutka Države Izrael, u suradnji Izraelskog veleposlanstva u RH, Sveučilišne knjižnice i splitske Židovske općine. Izložba se izvrsno uklopila u 16. Festival znanosti čiji je ovogodišnji naslov bio upravo “Otkrića”. U programu Festivala izložba je najavljena riječima “Jeste li znali da je Izrael država s najvišom stopom akademski obrazovanih ljudi na svijetu u odnosu na broj stanovnika?” Na više od četrdeset panoa prikazan je dio fascinantnog raspona izraelskih znanstvenih inovacija i postignuća, njihov

utjecaj na čovječanstvo te istraživači koji stoje iza tih inovacija.

Na otvorenju je bilo pedesetak uzvanika te brojni predstavnici medija. Pozdravne govore održali su ravnateljica Sveučilišne knjižnice u Splitu Mirta Matošić, predsjednica Židovske općine Split Ana Lebl, župan Splitsko-dalmatinske županije Blaženko Boban, zamjenica gradonačelnika Grada Splita Jelena Hrgović, rektor splitskog sveučilišta Šimun Anđelinović i veleposlanica Izraela u RH Zina Kalay Kleitman, koja je službeno otvorila izložbu. Svi govornici su naglasili zadovoljstvo dobrom suradnjom dviju država. Izložbu je otvorena do 1. lipnja 2018.

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA ŽIDOVSKU OPĆINU ZAGREB ZA SOCIJALNE POTREBE ŽOZ-A:

- MILA AJZENŠTAJN STOJIĆ, U SPOMEN NA ALICE LUSTIG — 300,00 KN
- LJERKA SCHMUTZER, U SPOMEN NA ALICE LUSTIG — 200,00 KN
- OBITELJ WEISZ MALEČEK, U SPOMEN NA ALICE LUSTIG — 300,00 KN
- HELGA MILHOFFER FUREDI, U SPOMEN NA ALICE LUSTIG — 300,00 KN
- LEA GOLDNER, U SPOMEN NA ALICE LUSTIG — 300,00 KN
- BOJANA HODALIĆ, U SPOMEN NA ALICE LUSTIG — 300,00 KN
- SIDA OZMO-STEINER, U SPOMEN NA ALICE LUSTIG-LIGIKU — 300,00 KN
- MIRJANA NICK, U SPOMEN NA ALICE LUSTIG — 300,00 KN
- TRUDE PREIS-HUR I ALICE SINGER, UMJESTO HONORARA ZA HA-KOL — 100,00 KN
- ANA LEBL, UMJESTO HONORARA ZA HA-KOL — 200,00 KN

ŠOLET U NOVOM SADU

PIŠE: MR. SC. NARCISA POTEŽICA

I ove godine stigao je poziv Ženskoj sekciji Židovske općine da se pridruži na Novosadskom tradicionalnom šoletu, pa je organiziran put za članice Ženske sekcije kojima se pridružio Luciano Prelević, glavni rabin RH. Po dolasku u Novi Sad prvo smo krenuli u obilazak sinagoge, jedne od četiri sinagoge koje postoje danas u Srbiji, a građena je od 1906. do 1909. Projektirao ju je mađarski arhitekt Lipot Baumhorn, peta je sinagoga koja je izgrađena u povijesti Novog Sada, te pripada aškenaskom obredu. Danas nema svoju prvobitnu namjenu već se u njoj održavaju koncerti klasične glazbe. Godine 1991. novosadska sinagoga je uvrštena u kulturno-povijesnu cjelinu od velikog značaja i pod zaštitom je kao spomenik kulture. Sama zgrada sinagoge izgrađena je kombinacijom više stilova, prevladava mađarska secesija, a na ulazu je natpis: "Neka ova kuća bude dom molitvi za sve narode".

Pored sinagoge se nalazila židovska osnova škola (danas srednja baletna škola), a tu je i zgrada Židovske općine Novi Sad. Tamo smo se upoznali s predstavnicima općine, dočekala nas je i Hana Albahari-Zigl, predsjednica Ženske sekcije koja je upalila svijeće za šabat.

Sljedećeg dana otišli smo na novosadski sajam gdje se okupilo više od 300 sudionika. U ugodnoj atmosferi s brojnim prijateljima iz Beograda, Subotice, Tuzle i drugih gradova, organiziran je prigodni program židovskih plesova u izvođenju folklorne grupe koja djeluje u Novosadskoj židovskoj općini. Uslijedio je šolet

FOTOGRAFIJA: MR.SC. NARCISA POTEŽICA / ŠOLET U NOVOM SADU

(tradicionalan grah), te smo, uz glazbu, počašćeni kolačima i pićem.

Subotnju večer iskoristili smo za šetnju pješačkom zonom, a u nedjelju smo s turističkim vodičem Markom Fišerom obišli glavne znamenitosti grada. Planirani odlazak na Petrovaradinsku tvrđavu otpao je zbog snijeg, pa smo sunčano jutro iskoristili za odlazak u Sremske Karlovce. Boravak u Novom Sadu završio je ponovnim susretom u Židovskoj općini.

Treba nešto reći i o povijesti Židova u Novom Sadu: prema nekim podacima prostor Petrovaradinskog šanca još u Srednjem vijeku naselili su Židovi, u značajnijem broju u 17. stoljeću, uglavnom Aškenazi kao dobavljači austrijske vojske (iz tog doba postoji staro židovsko groblje), a 1729. odobrena su pravila židovske vjerske dobrotvorne organizacije "Hevra kadiša", koje skrbi za bolesne, siromahe, pokop mrtvih i održavanjem groblja. Padom Beograda pod tursku vlast 1739. u Novi Sad dolazi veliki broj

sefardskih Židova, posebice 1748. kada je proglašen slobodnim gradom i kada je dobio novo ime (Neoplanta, Neusatz, Novi Sad) pa je Židovima dozvoljena kupovina kuća i osnovana je njihova četvrt. Razvojem grada povećao se njihov broj i prije Drugog svjetskog rata bilo ih je oko 4000. Za vrijeme Holokausta stradao je veći dio židovske zajednice, njih više od 800 ubijeno je i bačeno pod led na Dunavu, a više od 1900 Židova odvedeno je u logore i većina se nije vratila. Veći broj preživjelih preselio se nakon rata u Izrael. Danas židovska općina ima oko 650 članova. Organizacijom kulturno-umjetničkog djelovanja, brizi o starijima, naročito preživjelim Holokausta, aktivnošću ženskih članica kao i radom s djecom i mladima obnavlja se i razvija život zajednice. Novi Sad smo ostavili obasjan suncem, a u sjećanju nam je usprkos hladnoći ostao prekrasan boravak u lijepom gradu i naročito toplo gostoprimstvo domaćina.

AFFINITY KONAR: “MOJA DRUGA POLOVICA” — PRIČA O STAŠI I PERLI

PIŠE: NATAŠA BARAC

Knjige koje govore o Holokaustu, bilo da se radi o fikciji ili drugim književnim vrstama, nikada nisu lako štivo. Međutim, knjiga “Moja druga polovica” američke književnice Affinity Konar (u originalu “Mischlinge”) posebno je teška jer govori o posebno bolnoj temi: djeci u rukama jednog od najgorih nacističkih zločinaca Josepha Mengelea.

Glavne junakinje ovog romana su dvanaestogodišnje blizanke Perla i Staša Zamorski koje 1944. godine zajedno s majkom i djedom stižu u Auschwitz. Nakon što ih odvoje od majke i djeda, Perla i Staša postaju dio tzv. “zoološkog vrta” zloglasnog Josepha Mengela, nacističkog dokora koji je izvodio neljudske eksperimente na tisućama logoraša Auschwitz, a posebno je “volio” blizance.

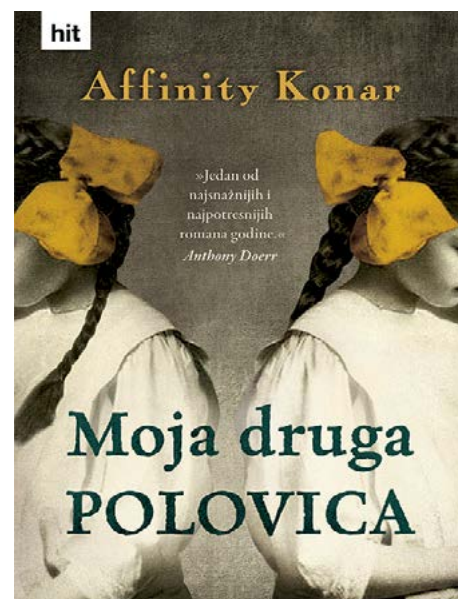
Djevojčice i drugi zatočenici “zoološkog vrta” imaju određene povlastice u odnosu na druge logoraše ali također proživljavaju užase koje ih mijenjaju i prekidaju njihovu posebnu vezu. Na početku one pokušavaju preživjeti tako što će se podijeliti i svaka će dobiti određeni zadatak koji će im pomoći da opstanu: Perla je poslušna i stidljiva i djevojčice odlučuju da će ona biti zadužena za “ono dobro i za prošlost”, dok će divlja i neustrašiva Staša, koja se bolje prilagođava uvjetima u logoru, biti zadužena “za budućnost”. Perla tako postaje

“čuvarica sjećanja i vremena”; a Staša ona koja će ih spasiti i osigurati budućnost. Dok djevojčice utjehu pokušavaju pronaći jedna u drugoj, svojim igrama iz sretnog djetinjstva i u razgovorima na izmišljenom jeziku, život i okolnosti ih nepovratno mijenjaju, postaju opterećene krivnjom, boli, tugom i samoćom, a polako gube svoje osobnosti i identitet. U jednom trenutku Perla nestaje, a Staša postaje neutješna ali i uvjeren u to da je njezina sestra živa. Staša će nakon oslobođenja, zajedno sa svojim prijateljem Feliksom, krenuti u potragu za svojom izgubljenom sestrom. Ali sloboda ne donosi sreću, svijet više nije onaj koji su djeca poznavala i oni u tom novom, nepoznatom svijetu, koji ih nije dočekao raširenih ruku, moraju pokušati pronaći svoje mjesto. I izgubljenu Perlu.

Ovu tešku i složenu priču poput mozaika sakupljamo iz dijelova koje nam pričaju Staša i Perla, svaka iz svog kuta gledanja. Kako je u jednom razgovoru kazala autorica, ona je smatrala važnim dobiti dvije različite perspektive ove priče — Perla je precizan, jasan, udaljeni glas koji govori o onome što se događa, dok Staša daje emotivnu perspektivu priče. A priča je teška. Na trenutke možemo osjetiti i fizičku i psihičku bol logoraša Auschwitz, fizičku i psihičku bol Perle i Staše. Poput sovjetskog vojnika koji plače kada vidi Mengelove “pacijente” sigurna sam da će i brojni čitatelji zaplakati čitajući te retke u ovoj priči o suosjećanju i okrutnosti, brutalnosti i ljepoti.

Affinity Konar mlada je američka spisateljica židovsko-poljskih korijena, odrasla u Kaliforniji. Roman “Moja druga polovica”, koji u hrvatskom prijevodu objavljuje nakladnička kuća Znanje, njezin je prvi- jenac i doživio je veliki uspjeh u SAD-u te inozemstvu. Autorica je prije pisanja ovog romana proučila veliki broj dokumenata, knjiga i istraživanja a djelomično se koristila i istinitom pričom o blizankama Evom i Miriam Mozes, preživjelim žrtvama Auschwitza i “Mengeleovim blizankama”.

“Uvijek će mi nedostajati pisanje o Perli i Staši”, kazala je Affinity Konar. A svim čitateljima ova će priča dugo ostati u sjećanju i mislima.

FOTOGRAFIJA: AFFINITY KONAR MOJA DRUGA POLOVICA — PRIČA O STAŠI I PERLI

VELIKI ISTRAŽIVAČKI ISKORAK U NEPOZNATO

Anna Maria Gruenfelder “Sustigla ih Šoa; Strani židovski izbjeglice u Jugoslaviji (1933.–1945.)”

PIŠE: JAROSLAV PECNIK

Anna Maria Gruenfelder, austrijska je teologinja i povjesničarka koja već godinama živi i radi u Hrvatskoj i svojim je, uvijek inspirativnim, kritički-intoniranim, ali promišljenim tekstovima stekla veliki ugled u liberalno-lijevim krugovima naše intelektualne scene, ali i uvažavanje svih onih koji drže do objektivnosti i tolerancije. Dakako, oni drugi upravo joj i zamjeraju tu prepoznatljivu sklonost da hrabro i beskompromisno zastupa i brani svoje stavove, razotkriva tabue i ruši mitove, posebice unutar i oko rimokatoličke Crkve, a jednako tako i one vezane za nacionalizam, (neo)fašizam, totalitarizam itd. Nakana joj je bila i ostala, da slobodno iskaže svoju misao i vjeru, te na autentičan način artikulira svoja istraživanja u duhu dijaloga i ekumenizma. I u svojoj sjajno napisanoj, novoj studiji naslovljenoj “Sustigla ih Šoa” u tom je kritičkom duhu istražila mnoštvo arhivskog materijala (prije svega Hrvatski državni arhiv), ali i arhive u Sloveniji, Rijeci, Splitu, Beogradu te se (po)služila brojnim časopisima i novinama iz tog doba, što je uz konzultiranje obimne recentne literature rezultiralo

FOTOGRAFIJA: VELIKI ISTRAŽIVAČKI ISKORAK U NEPOZNATO

objavljivanjem izuzetno značajnog historiografskog djela o stradanju, patnjama i zločinačkim likvidacijama Židova, koji su nakon 1933. i dolaska nacista na vlast u Njemačkoj morali u strahu za svoj život napustiti domove, ne bi li tako pokušali spasiti sebe i svoje obitelji. Naravno, ovdje opisani egzodus nije lišen silne empatije za te nesretne ljude. Dr. Gruenfelder je ispisala potresnu sliku nepojmljivih užasa koje su tzv. strani Židovi u Jugoslaviji prošli uoči i tijekom njemačke okupacije, posebice o kalvariji koju su

prolazili u NDH, a u manjoj mjeri i u drugim dijelovima tadašnje Jugoslavije. Pregledno je ukazala na radikalne promjene politike prema izbjeglicama u Kraljevini Jugoslaviji; tj. kako se režimska politika prilagođavala Hitlerovim zahtjevima. Najviše prostora posvetila je progonu Židova u NDH; opisala je funkcioniranje ustaških radnih logora i logora smrti, napravila inventuru provedbe Endlösung, posebice “konačnog rješenja” u marionetskom Pavelićevom režimu u kojem su ustaše pokazale neviđenu

samoinicijativnost u provođenju brutalnih, masovnih likvidacija. Naravno, Židovi su bili glavne mete, ali jednako tako i Srbi, Romi i Hrvati antifašisti; svi oni koji su ih navodno ometali u realizaciji projekta nacionalno čiste i nezavisne hrvatske države.

Kvalificirano i upućeno dr. Gruenfelder je već u predgovoru svoje knjige "Polazišta i izvori" naznačila da je tih "stranih" Židova u razdoblju 1933.-1941. u Jugoslaviji bilo oko 55 tisuća, a došli su iz Njemačke, Austrije i drugih okupiranih zemalja s antisemitskim zakonima. U Jugoslaviju su došli u pravilu oni Židovi koji su ovdje imali rodbinu, prijatelje ili poslovne partnere, a drugi su se našli u tranzitu (Kladovski transport) tražeći načina da se dokopaju Palestine ili prekomorskih zemalja. Sudbine Kladovskog transporta dotakla se i dr. Gruenfelder. Radilo se o ilegalnom prijevozu brodovima niz Dunav, Židova iz Srednje Europe koji su željeli stići do Crnog mora i preko Turske u Palestinu. Budući da nisu imali potrebne dokumente, bili su zaustavljeni u Kladovu, gdje su cijelu 1940. u strašnim uvjetima čekali da im se netko smiluje i izda dozvolu za nastavak plovidbe. Njemačka okupacija Jugoslavije zapečatila im je sudbinu; muškarci su gotovo odmah bili streljani, a žene i djeca likvidirani 1942. u beogradskom logoru Sajmište.

Mnogim je Židovima Jugoslavija bila interesantna, jer su u početku mogli relativno lako dobiti vizu za odlazak u željene zemlje, ali kada je Beograd pod pritiskom Berlina "suzio prostor viznog režima", Židovi su počeli ilegalno prelaziti granicu, na što pogranične vlasti često nisu željeli intervenirati, svjesni što se tim ljudima može dogoditi ukoliko ih uhite i deportiraju u zemlje iz kojih su došli. Od tih 55 tisuća tzv. stranih Židova, oko 51.500 napustilo je Jugoslaviju prije Hitlerovog napada, a njih oko 4.500 doživjelo je njemačku i talijansku okupaciju zemlje

i osnivanje NDH. Od tog broja oko 2.700 Židova je spasila talijanska vojna uprava na tzv. anketiranim i(li) okupiranim teritorijima, ali ustaški je režim preživjelo tek njih nekoliko desetaka. Kako kaže autorica, njena "istraživanja nadopunjuju prazninu između 1933. i 1938. u mjeri koju dopušta građa u slovenskim i hrvatskim arhivima" i stoga je jasno zašto se orijentirala uglavnom na bivšu Dravsku (Slovenija) i Savsku banovinu (od kolovoza 1939. Banovina Hrvatska), jer je upravo taj prostor i bio najviše izložen "pritisku" židovskih izbjeglica. Posebice nakon što je Židovska bogoštovna općina Zagreb dobila ovlaštenja za zastupanje pred međunarodnim židovskim organizacijama. Za ulazne vize imigranti tako više nisu morali ići u Beograd, već su koristili "skraćenu zagrebačku turu" za dolazak u Sušak ili Split odakle su se namjeravali zaputiti u novu domovinu. Naravno, ulaskom Italije u rat na strani Njemačke, ta vrsta tranzita je bila onemogućena, tako da su mnogi bili osuđeni na ostanak u Jugoslaviji i traženje novih rješenja. Tijekom Drugog svjetskog rata, Židovi koji su se uspjeli pridružiti Titovim partizanima u njihovim su postrojbama pronašli zaštitnika, ali općenito uzevši, svršetkom rata kada su se preživjeli Židovi počeli vraćati svojim kućama iz logora smrti postaju objektima podozrenja i novih komunističkih vlasti, jer se u njih unaprijed sumnja i postavlja pitanje kako su baš oni preživjeli strahote nacističkog uzništva. Takav odnos vlasti prema preživjelim Židovima naveo ih je u velikom broju na egzodus u Izrael.

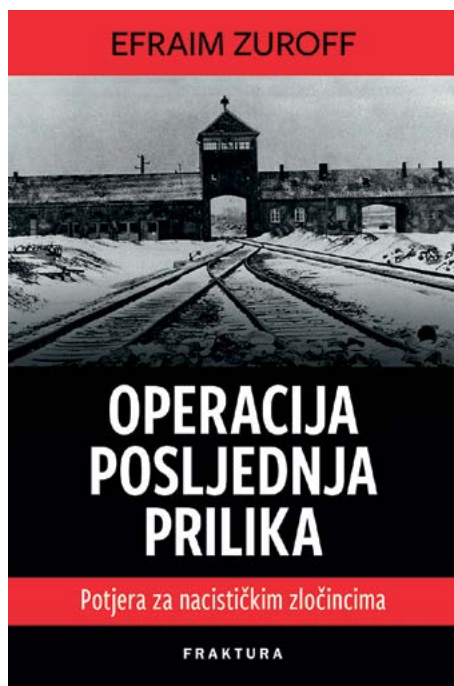
Autorica je knjigu podijelila na dvije tematske cjeline; prva se odnosi na ophođenje vlasti bivše Jugoslavije s ilegalnim imigrantima i njihov život u čekanju na rješenje svog statusa. A druga na razvoj situacije u Jugoslaviji, odnosno na prihvat i status stranih židovskih izbjeglica nakon okupacije Jugoslavije i tijekom provedbe nacističkog (ustaškog)

tzv. konačnog rješenja. Postoji i cijeli niz izuzetno instruktivnih poglavlja i dijelova knjige koji se odnose na poslijeratne oblike repatrijacije tzv. raseljenih osoba, od zatočenika logora i zarobljenih vojnika do radnika koji su bili odvođeni na prisilan rad. Autorica se posebno koristila upečatljivim svjedočanstvom Emericha Imrea Rochlitz, mađarskog Židova koji je nakon donošenja antisemitskih zakona u svojoj zemlji ilegalno ušao u Jugoslaviju, preživio internaciju, okupaciju, logorsko uzništvo, pobjegao u partizane, ali uoči svršetka rata i iz partizana u južnu Italiju, u savezničke redove, shvativši kako novi režim neće imati isuviše razumijevanja za Židove i židovstvo. Repatricijom komunističke su se vlasti željele dokopati prije svega ratnih zločinaca; to im je bilo u fokusu, ali time su morali preuzeti i odgovornost za repatrijaciju stranih državljana zatočenih u Jugoslaviji. To je posebno poglavlje o nastavku nerazumijevanja novih Titovih vlasti prema Židovima, ali to više nije tema ove knjige.

Poimenični popis žrtava Jasenovca premašuje 83 tisuće imena, a među njima je i 17 tisuća Židova, ali gotovo da nema podataka o tzv. stranim Židovima, iako su se mnogi od njih također našli na deportacijskim listama za logore smrti. Njihovu identifikaciju otežava česta identičnost imena i prezimena s domicilnim Židovima. Dr. Gruenfelder ističe kako u Kraljevini Jugoslaviji, uoči njena raspada nije bilo izraženijeg antisemitizma, ali on je s pritiskom Hitlera na kraljevsku vladu postupno jačao, da bi nakon okupacije dramatično eskalirao. Ovom je izvrsnom knjigom dr. Gruenfelder otvorila veliku temu koja čeka svoje nove istraživače i svoj nastavak. Ali autorici moramo biti zahvalni što je postavila nezaobilazne temelje za svako buduće istraživanje ovih u nas do sada uglavnom manje poznatih ili posvema nepoznatih fenomena.

EFRAIM ZUROFF U ZAGREBU PREDSTAVIO SVOJU KNJIGU O POTJERI ZA NACISTIČKIM ZLOČINCIMA

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

FOTOGRAFIJA: EFRAIM ZUROFF OPERACIJA
POSLJEDNJA PRILIKA

Knjiga Efraima Zuroffa “Operacija posljednja prilika — Potjera za nacističkim zločincima” u pravi je trenutak objavljena u Hrvatskoj, jer živimo u vremenima otvorenog buđenja ustašizacije i fašizacije u kojima se spominju

i notorne gluposti i laži poput one da je 'Za dom spremni' bio stari hrvatski pozdrav, rekao je u travnju u Zagrebu na predavljanju te knjige bivši hrvatski predsjednik Stjepan Mesić.

Efraim Zuroff, koji je odigrao ključnu ulogu u privođenju pravdi nacističkih ratnih zločinaca u zadnjih tridesetak godina, predstavio je svoju knjigu objavljenu u hrvatskom izdanju nakladnika Fraktura u prijevodu Mirne Herman Baletić, u okviru 12. Festivala tolerancije.

Pravo je vrijeme za tu knjigu, kako je istaknuo Mesić, autor njezina govora, i stoga što biološki sat zločincima otkucava, a još uvijek ima onih koji će po pitanju Holokausta, najvećega zločina u povijesti čovječanstva, “pokušati pisati svoju povijest”.

“Upravo je zato važno da tu knjigu pročitaju oni koji žele povijest promijeniti. To nikome do sada nije uspjelo, a ne može ni današnjim revizionistima koji misle da je to moguće — da se može pretvoriti pobjednike u poražene i obrnuto”, rekao je Mesić.

Zuroff je istaknuo da su predmet njegovih istraga zločinci u vrlo poznoj dobi te se događa da oni umru kad im se napokon uđe u trag. Upravo naslov knjige sugerira da će preostale odgovorne za Holokaust smrt ubrzo oteti iz ruku pravde, ukoliko se ne poduzme posljednji napor da ih se

uhvati. “Ja sam vjerojatno jedini čovjek koji nacistima želi dobro zdravlje”, rekao je.

U tom je kontekstu spomenuo slučaj Milivoja Ašnera, opisan i u knjizi, i kako se borio s austrijskim vlastima da dođe do njegovoj izručenju Hrvatskoj ali u tome nije uspio — Ašner je umro 2011. Ašner, bivši zapovjednik ustaške policije u Požezi optužen za deportacije stotina tisuća Srba, Židova, Roma i komunista, nalazio se na četvrtome mjestu popisa deset najtraženijih nacističkih zločinaca u svijetu. Jedno poglavlje knjige posvećeno je i Dinku Šakiću, zapovjedniku sabirnih logora Jasenovac i Stara Gradiška osuđenom u Hrvatskoj na dugotrajnu zatvorsku kaznu. Šakić je umro u Zagrebu u zatvoru 2008. godine.

Na putu privođenja zločinaca pravdi postojale su brojne prepreke, rekao je Zuroff, a da bi im se ušlo u trag bila je nužna suradnja lokalnog stanovništva i medija koji su uvelike mogli pomoći u tom procesu. U tom smislu, napomenuo je, osobito važna stvar dogodila se upravo u Hrvatskoj, gdje je bilo puno ljudi koji su željeli pomoći i gdje su mediji itekako odigrali pozitivnu ulogu u procesu koji je rezultirao dugotrajnom zatvorskom kaznom za Šakića. “Usporedbe radi, u baltičkim zemljama nije bilo lokalne podrške i to je dovelo do neuspjeha”, naglasio je.

Zuroff smatra da se, kada završi lov na nacističke ratne zločince, mora nastaviti

raditi na tome da oni koji žele poricati ili iskriviti povijest Holokausta ne uspiju u svojim namjerama. Naglasio je da važnost potrage i uhićenja nacističkih zločinaca nije samo u procesuiranju po-

činitelja zločina, nego i u pamćenju istine i sprečavanju njezina iskrivljavanja što, po njemu, ponajviše prijete zemljama istočne Europe, poput Hrvatske, Poljske, Mađarske i Ukrajine. Glavni ured-

nik Frakture Seid Serdarević istaknuo je kako je riječ o knjizi “možda najvažnijeg čovjeka koji se bavi pitanjima Holokausta i lova na naciste, koja se čita gotovo kao krimić i gotovo je autobiografska”.

SEMPER IDEM

— ODRASTANJE ŽIDOVSKOG DJEČAKA U MEĐURATNOM SOMBORU I ZAGREBU

PIŠE: GOJKO MIŠKOVIĆ

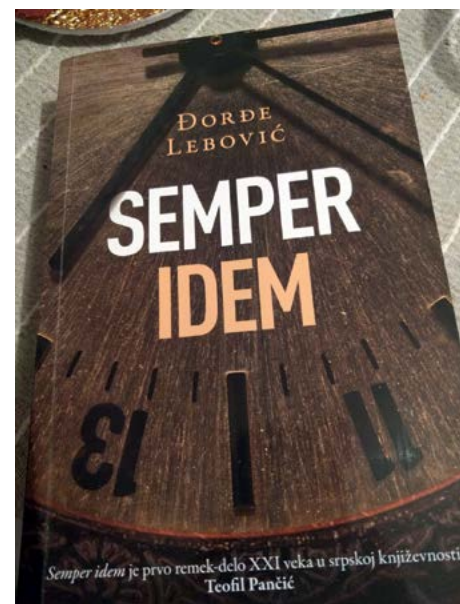
“Semper idem” (na latinskom: Uvijek isto) u originalu čini niz kraćih zapisa-sjećanja, koje autor Đorđe Lebović (Sombor, 1928. — Beograd, 2004.) za života nije pretočio u cjelovitu naraciju. Trudom književnikove obitelji dobili smo djelo romaneskne strukture i bogatog, slojevitog sadržaja. Ova autobiografska proza se može čitati i razumijeti kao literarna inačica povijesnog klasika “Decades of Crisis” (Dekade krize) mađarsko-američkog povjesničara Ivana Berenda. Autorovo kazivanje ublažava oskudicu u saznanjima o međuratnom razdoblju grada Sombora na više dragocjenih načina; možda je ipak najvažnije svjedočanstvo o svakodnevnici židovske zajednice, koja je brojala više od 1100 žitelja. Dio tog “židovskog mikrokosmosa Ravangrada” su, prije svega, mama Tereza, deda Adolf, baka Helena, tetka Paulina, tragični ujak Rudolf, zamjenska baka Laura, dedina kuća

s velikim vrtom na Apatinskom putu. Takav obiteljski ambijent, u kombinaciji s brojnom židovskom zajednicom, bio je logično obogaćen trojezičnošću (srpski/hrvatski, mađarski, njemački), koja danas gotovo da ne postoji.

Okolnosti odrastanja uz jednog roditelja (prvo s majkom u Zagrebu, a potom u očevoj drugoj obitelji u Somboru), nesumnjivo su predstavljale neiskazanu muku našega junaka; zbog toga, samoća je postala prirodno stanje njegovog duha. Upravo ovdje otkrivamo paralele s opusom Danila Kiša i knjigom “Rani jadi”. Također, vrijedi se podsjetiti na značaj židovskog literarnog trolista Vojvodine (Lebović-Kiš-Tišma), koji zaslužuje trajnu pažnju čitatelja i povjesničara književnosti.

Knjiga vrlo vjerodostojno svjedoči o vezama Sombora i Zagreba, koje danas djeluju kao fragmenti apokrifa. I u ovom slučaju dokazuje se nadmoć zaborava u odnosu na iskustvo i sjećanje pojedinca. Vrijedi izdvojiti književnu minijaturu, grupni portret purgerskog Zagreba, okupljenog oko blagovaonskog stola u pansionu

majke glavnog junaka, gospođe Tereze: profesor materinjeg jezika, trgovac, odvjetnik-krivičar, glumac, liječnik, studenti iz boljih kuća, diplomat iz Budimpešte, profesor kirurgije Grinvald iz Beča, pukovnik kraljevske jugoslavenske vojske, živopisna gospođa Velinka... Ostvarenje

FOTOGRAFIJA: SEMPER IDEM

dječakovih čestih vizija o nadolazećem Zlu koje se nadvija nad njegovom obitelji je jezivo ubojstvo tetke Pauline u njenom zagrebačkom stanu na Jelačić placu u travnju 1941. od strane ustaša. To je jedno od najpotresnijih literarnih svjedočanstava o stradavanju naših Židova; kao filmski pandan, nameću se scene bestijalnog masakra u autobusu iz Zafranovićeve “Okupacije u 26 slika”. Životna staza je našega junaka u dobi od šesnaest godina

odvela u pakao Auschwitz. Iz njega se čudesno izbavio sredinom 1945. godine; po povratku u rodni grad spoznaje da je u Holokaustu izgubio četrdeset rođaka: majku, oca, dedu, tetke, ujaka...

Ohrabruje saznanje da se u somborskoj Gradskoj biblioteci stvorila lista čekanja za “Semper idem”, iako među čitalaštvom kruži čak 12 primjeraka.

Sasvim u skladu s osobnim i obiteljskim tragičnim iskustvom, Đorđe Lebović se

iskazao tijekom devedesetih godina kao protagonist antiratnog okupljanja mislećih i moralnih ličnosti unutar “Beogradskog kruga”, Druge Srbije i lista “Republika”. Prema riječima Dragana Klaića, teatrologa iz Novog Sada “nakon još jednog raspada Jugoslavije u nacionalističkom bjesnilu i nasilju i kratkog boravka u Izraelu, on je svoj stvarni Heimat pronašao u sjećanjima na vlastito djetinjstvo”.

“IZLET U DACHAU”

— MAPA LOGORA SMRTI I UPOZORENJE ZA BUDUĆNOST

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

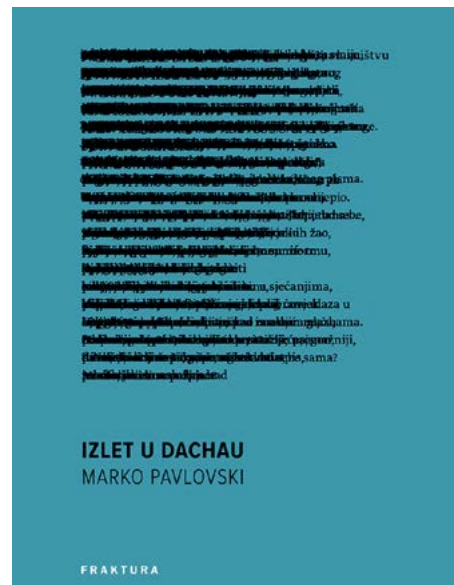
Obiteljska povijest, ali i širom otvorene oči za sve ono što se događa u svijetu, potaknule su mladog pjesnika Marka Pavlovskog da napiše “Izlet u Dachau”, neku vrstu mape koncentracijskih logora u Europi ali i upozorenje da ne bismo, kako povijest nažalost često zaboravlja, negdje u budućnosti opet rekli da nismo znali, vidjeli niti čuli.

Rečeno je to na predstavljanju zbirke pjesama Marka Pavlovskog, pjesnika rođenog 1987., kojemu je “Izlet u Dachau” treća zbrika. Kako je u uvodu na predstavljanju rekao Seid Serdarević, glavni urednik Frakture koja je izdala zbirku, čovjek se može upitati kako tako mladi čovjek rođen gotovo 45 godina nakon Drugog svjetskog rata može progovarati o logorima smrti i o Holokaustu.

“Uz obiteljsku povijest, promatrajući oko sebe, zaključio sam kako smo okruženi antisemitizmom”, kazao je Pavlovski koji je tome pridodao i vlastito iskustvo čitanja literature o Holokaustu. Najviše je, kako je sam rekao, o tome naučio od Prima Levija.

Pavlovski je kazao kako mu je poticaj za zbirku bio razgovor s njegovim nećakom koji svira u srednjoj glazbenoj školi u tršćanskoj palači u kojoj se tijekom Drugog svjetskog rata nalazio stožer nacističke vojske i u kojoj su u znak odmazde za atentat jednog partizana objesili 51 čovjeka. “Na moje pitanje kako može svirati na takvom mjestu, moj je nećak rekao: ‘Sviram tamo da ne bude tiho’. Krenuo sam potom u unutarnji dijalog sa samim sobom i vidio što ja mogu još izvući iz takvih tema”, pojasnio je Pavlovski.

Čitajući zbirku gotovo da idemo mapom logora smrti — Treblinka, Buchenwald, Auschwitz, Bergen-Belsen,

FOTOGRAFIJA: IZLET U DACHAU

Dachau, Jasenovac. “Ali s druge strane dovoljno je pogledati na internet, razmisliti o svim lažnim vijestima koje nas okružuju, o teorijama da je zemlja

ravna ploča, o teorijama da su Holokaust izmislili Židovi, o svemu onome što nas svakodnevno zasipa — vidimo da je potrebno stalno iznova pisati”, kazao je Seid Serdarević, ističući da se povijest nažalost prečesto zaboravlja.

Uz logore koji su osim povijesnih činjenica i “stanje uma”, kako je rekla književna kritičarka, pjesnikinja i prevoditeljica Darija Žilić, Pavlovski piše i o vagonima za logore, o Josefu Mengeleu, Varšavskom getu, ali odmiče se i dalje od Holokausta pa jednu pjesmu posvećuje Dresdenu i jednu Hirošimi gdje vidimo kako plešemo na granici totalnog uništenja.

“Nisam siguran da bih tamo htio ići. Ne znam što bih tamo našao. Iz mog kuka-vičluka ja sam napravio zbirku. Zapravo tu sam najkritičniji sam prema sebi”, istaknuo je Pavlovski govoreći o Dachau.

“Izlet u Dachau” veliki je rez i poetski i stilistički u odnosu na ono što je Pavlovski ranije pisao, kazala je Žilić. “Nema više one brbljavosti, izraz se reže, manje je više, stvaraju se oštre slike, radi se o totalnoj preciznosti kojom je riječ izvagana, nema viška ni patetike”. Žilić naglašava kako logori nisu samo povijesno mjesto nego mogu predstavljati i “stanje koje danas vlada u svijetu”.

Pavlovski progovara i o 'bajstenderima', primjerice u pjesmi “Šutnja” gdje govori o situaciji u kojoj bi se svatko od nas možda mogao naći, kada očite stvari ne vidimo ili ne želimo vidjeti.

“..da povičem glasno usred iličkoga poslijepodneva ‘Heil Hitler’ O čemu bi vaša šutanja govorila? O suprotstavljanju? Ili pak, odobravanju?” Stoga u pogovoru knjizi Delimir Rešicki upozorava: “Samo nemojte, ako ponovno netko nekome bude vezao vrpcu oko ruke ili prišivao i ne samo židovsku zvijezdu na vidno mjesto, kazati kako, eto, niste znali”.

SVE JE ZAPOČELO TE 1948. GODINE

PIŠE: MILIVOJ DRE'TAR

Godina 1948. bila je godina velikih promjena u svijetu. Svijet je još itekako pamtió ratne ožiljke od 1945. kada je nakon šest preteških godina završio Drugi svjetski rat. Bilo je to najgorih šest godina u sveukupnoj prošlosti židovskog naroda, čak ni priče iz Tore nisu svjedočile o tolikim razmjerima genocida koji je počinjen nad nekim narodom. O razmjerima Šoe još su se pisali novinski feljtoni inspirirani suđenjima na Nürnbergskom i Tokijskom procesu protiv ratnih zločinaca. Dojučerašnji saveznici u borbi protiv Osovine odjednom su se našli na suprotstavljenim stranama. Komunistički Sovjetski Savez sa svojim istočnoeuropskim satelitima, tzv. ze-

mljama narodne demokracije, Kina u kojoj je bijesnio dugogodišnji građanski rat, zapadni saveznici okupljeni oko Sjedinjenih Država koje su upumpavale milijune dolara u Zapadnu Europu preko Marshallova plana. I najveći dio svijeta koji je zbunjen lutao pročeljem svjetske diplomacije, jer je više od dvije milijarde ljudi još živjelo u kolonijalnim carstvima ili u nekom vidu strane podjarmljenosti. Indijski potkontinent je do 1947. ključao protiv Britanaca, a potom je u siječnju jedan fanatik ubio Mahatmu Gandhija nakon čega su izbili nemiri koji će biti uvod u predstojeći rat između muslimana i hindusa. U Indokinu se opet uvukao rat, ovaj puta ne protiv japanskih osvaja-

ča, već između Vijetnamaca i Francuza. Širom Afrike pobune protiv Španjolaca i Portugalaca. Razgraničene su dvije korejske države, u Južnoj Africi uveden je apartheid, a SSSR je proizveo atomsku bombu. Gotovo da nije bilo kutka na svijetu gdje se ratna epopeja nije mogla nastaviti, iako su kapitulacijom Japana svi veselo proslavili kraj najvećeg ratnog sukoba. Pa i sama se Jugoslavija te 1948. našla u izrazito nepovoljnom položaju: od nekadašnje staljinističke utvrde s druge strane “željezne zavjese” koja si je hrabro dozvolila i obaranje pokojeg američkog špijunskog zrakoplova ili prijelita zauzimanjem Trsta, do države koju su nakon zloglasne Rezolucije Informbiroa naglo

FOTOGRAFIJA: SVE JE ZAPOČELO TE 1948

izbacili iz zagrljaja bratskih komunističkih država. SSSR je ozbiljno prijetio ratom. Da su imali i po stotinu para, oči svjetskih čelnika nisu mogle pratiti baš sve događaje u svijetu.

A onda je buknuo i u bivšem britanskom mandatnom području — Palestini. Komplicirana situacija sve ubrzanijeg useljavanja Židova iz Srednje i Istočne Europe te sve nervoznije arapske reakcije, stavile su Britance na stotinu muka. Kako se održati na tom području kada su znali da su još nakon Prvog svjetskog rata izdali tadašnje arapske saveznike, a s druge strane pokušati primjeniti Balfourovu deklaraciju iz 1917. godine? Britansko je carstvo bilo na zalasku, nekadašnji vladari četvrtine svijeta, a sada oslabljeni u dugotrajnom ratovanju s Hitlerovom Njemačkom, povlačili su se izgotovo svih kolonija. Eksplozija u jeruzalemskom hotelu King David iz

svibnja 1946. samo ih je natjerala da što prije napuste ključajuću Palestinu i vrući krumpir bace natrag u krilo netom osnovanih Ujedinjenih naroda. Dva milijuna stanovnika palestinskog protektorata napeto je čekalo da se okonča dvadesetšestogodišnja britanska vlast. Palestinski problem odjednom se iz lokalnog prometnuo u svjetski. Bilo je nekoliko rješenja, projekt Specijalnog odbora UN-a o podjeli na židovsku i arapsku državu (od 29. studenoga 1947.) bio je najpoznatiji i predviđao je da Jeruzalem kao sveti grad ostane pod međunarodnom upravom. No, tu je bio i “prijedlog manjine” (Jugoslavija, Iran, Indija) o stvaranju dualističke federalne države. 1,2 milijuna Arapa s dvotrećinskom većinom dijelilo bi državu s 620.000 tamošnjih Židova. Ne zna se kako bi završio ishod ovog drugog projekta, jer su Židovi prihvatili prijedlog UN-a o podjeli Palesti-

ne, a Arapi nisu. Dana 14. svibnja 1948. David Ben-Gurion proglasio je Državu Izrael, a već su idućeg dana vojske Jordana, Sirije, Libanona, Iraka, Saudijske Arabije i Egipta, potpomognute dobrovoljačkim odredima iz drugih arapskih država, umarširale u Izrael. Započeo je rat za oslobođenje u kojem su malobrojnim Židovi uspjeli poraziti arapske vojske. Velika Britanija i Francuska podržavale su tada režime arapskih država, nadajući se naftnim koncesijama i zadržavanju barem djelomične kontrole. Sjedinjene Države bile su neutralne, dok je velika pomoć Izraelu došla iz Sovjetskog Saveza i ostalih komunističkih država. Iako je bio antisemit, Staljinu se svidjela ideja o nastanku Izraela kao simbolu britanskog poraza. U razdoblju od 1949. do 1955. Izrael blisko surađuje s Jugoslavijom, Burmom i Indijom kod susreta u UN-u što primjećuje i američki State Department koji ocjenjuje to zbližavanje kao pokušaj odupiranja hladnoratovskoj blokovskoj podjeli. Do promjene strana i podrške Izraelcima došlo je nakon samo nekoliko godina — kada je Staljin umro, SSSR se okrenuo arapskim državama, a Britanci i Francuzi Izraelu. Bilo je vidljivo to već u sljedećem drugom izraelsko-arapskom ratu (Sueska kriza), kada su dvije supersile nagnale britansko-francusko-izraelske snage na povlačenje sa Sinaja i iz zone Sueskog kanala. Po osnutku Pokreta nesvrstanih 1956. godine opada srdačnost Jugoslavije prema Izraelu, a prisustvo Egipta i PLO-a svakako unazađuje odnose Pokreta i Izraela. Od 1960-ih godina zaključci konferencija Nesvrstanih tradicionalno bi se svodili na osudu cionizma u Izraela i zahtjevom vraćanja Jeruzalema Arapima. To je Izrael samo jače gurnulo u savezništvo s Amerikancima koje traje još i danas i naveliko odlučuje o stanju na Bliskom istoku.

‘ŠTO JE U IMENU’ ILI KAKO JE DRŽAVA IZRAEL DOBILA IME

PIŠE: NATAŠA BARAC

FOTOGRAFIJA: ŠTO JE U IMENU ILI KAKO JE DRŽAVA IZRAEL DOBILA IME

“Što je u imenu?”, pita se Shakespeareova Julija u slavnoj odi zabranjene ljubavi “Romeo i Julija”. Kada su se očevi modernog Izraela 1948. godine suočili sa sve očitijom realnošću proglašenja nove države, jedno od brojnih, gorućih pitanja bilo je i kako će se ta buduća država zvati. Rješavanje tog pitanja izazvalo je žive rasprave, a oni koji su odlučivali o budućem imenu nisu taj zadatak shvatili olako.

Kada je David Ben-Gurion pročitao tekst Deklaracije o nezavisnosti 14. svibnja 1948. godine u Tel Avivu jasno je rekao: “uspostavljenje židovske države u zemlji Izraelovoj koja će se zvati Država Izrael”. Veliki broj onih koji su slušali Ben-Guriona bili su iznenađeni ovom objavom. O imenu nove židovske države vodile su se brojne rasprave, ali samo mali broj ljudi znao je što je na kraju odlučeno.

O mogućim imenima buduće židovske države puno se raspravljalo i pisalo. Kada

je Theodor Herzl krajem 19. stoljeća zamisljao buduću židovsku državu u kojoj će se živjeti multilingvalno društvo koje će govoriti njemački, hebrejski i jidiš, on je tu državu nazvao “Altneuland” (stara-nova domovina). U svojoj knjizi “Der Judenstaat, Versuch einer modernen Lösung der Judenfrage” (Židovska država: Pokušaj modernog rješenja židovskog pitanja), objavljenoj 1896. godine, Herzl je predstavio utopijsku modernu državu koja je usvojila liberalne socijalne modele na principima jednakosti.

Ali kada su se njegovi nasljednici u cionističkom pokretu puno godina kasnije suočili s odabirom imena za novu državu, taj izbor nije bio lak, a nekoliko dana prije proglašenja nove države ona još nije imala ime.

Neka od predloženih imena bila su Herzlija (u čast Theodora Herzla), Cion i Judeja, a cionistički čelnici a kraju su razmatrali tri varijante od kojih je svaka postojala i na arapskom jeziku: Palestina ili Filastina, Cion ili Sajun te Izrael ili Eesra'il.

Tri cionistička dužnosnika — među kojima je bio i Bechor-Shalom Sheerit, kasnije ugledni ministar u vladi — pokušali su donijeti odluku uzimajući u obzir dvije pretpostavke: da će, s obzirom na usvojenu Rezoluciju 181. UN-a uz židovsku biti uspostavljena i arapska država, i da će židovska država imati i veliku arapsku manjinu čiji se osjećaji moraju uzeti u obzir.

Odbili su ime Palestina, jer su smatrali da će se tako zvati nova arapska država. “Vjerojatno je da će se arapska država koja će biti uspostavljena na ovom području zvati Palestina, što bi stvorilo zbrku”, obrazložili su svoju odluku.

Odbili su i ime Cion ili Sajun, uglavnom zbog toga što su te riječi već imale negativno značenje u arapskom svijetu, te bi to “moglo stvoriti ozbiljne poteškoće za arapske građane u židovskoj državi”. Na kraju odlučili su se za varijantu Izrael ili Eesra'il.

Izrael je povijesno osobno ime koje u priči u Knjizi postanka (32:25–31) dobiva patrijarh Jakov, sin Izakov. Budući da prema Bibliji svi Židovi potiču od Jakova/Izraela svi se oni nazivaju “sinovi Izraelovi”. Erec Izrael odnosno Zemlja Izraelova je ona zemlja na koju Židovi prema Starome zavjetu polažu pravu.

Međutim nije David Ben-Gurion bio prvi koji je državu nazvao “Medinat Yisra'el” — Država Izrael. Ta čast pripala je u 19. stoljeću relativno nepoznatom piscu iz Galicije Isaacu Pernhoffu koji je u odgovoru na Herzlovu utopijsku židovsku državu objavio svoja stajališta o tom pitanju pod nazivom “Shney Simyonot” (Dvije zamisli). U svoj kratkom članu objavljenom 1896. godine, Pernhoff je predvidio da će se židovska država na području tadašnje Palestine zvati “Medinat Yisra'el” — Država Izrael. Puno godina kasnije, pokazalo se da je bio u pravu.

SVETI GRAD VJEČNOG (NE)MIRA

FOTOGRAFIJA: SVETI GRAD VJEČNOG (NE)MIRA

PIŠE: JAROSLAV PECNIK

Jeruzalem je grad kojeg je navodno, po riječima židovskog kralja Salomona, Bog namijenio sebi i koji je stoga (od)uvijek ljude fascinirao više nego li ijedno drugo mjesto na svijetu. Ovdje je Salomon izgradio Hram, a to je ujedno i mjesto gdje je Kain ubio Abela, gdje je Abraham odlučio žrtvovati Izaka, gdje je bio razapet Isus Krist i odakle je prorok Muhamed na svom konju Buraku uzletio u nebo. Po riječima židovskog pisca Amosa Elo- na (u knjizi "Grad čuda"): "U naše doba svemirskih odiseja kada su ljudi u potrazi za novim Jeruzalemima pošli u daleke galaksije, ovozemaljski, stari Jeruzalem još nije dobio svoju zamjenu. Kada se nađete

u ovom gradu, koji nosi naziv "grad mira", a vječno je u sukobu, imate osjećaj da ste se našli u nekakvoj vremenskoj mašini jer možete vidjeti paralelno postojanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, a to ni na jednom drugom mjestu ovoga svijeta naprosto nije moguće. Utoliko je to grad čuda, sveti grad, grad mira i grad stalnih sukoba." A kada se govori o budućnosti Jeruzalema i uopće bliskoistočne krize, ne treba zaboraviti ni riječi Merona Benvenistija, bivšeg dogradonačelnika Jeruzalema koji je znao ironično komentirati "situaciju na terenu": "Znali smo što radimo; znali smo da Jeruzalem dijeli a ne ujedinjuje, jer govori o prošlosti a ne o budućnosti. Ali, ako nam bude govorio, ne samo o, već i iz prošlosti, onda smo ipak na tragu nekakvog rješenja, ili barem puta kojim bi nam valjalo poći."

Jeruzalem je sveto mjesto za tri najveće svjetske monoteističke religije: judaizam, kršćanstvo i islam; njegova je simbolička moć ogromna i upravo stoga brojni problemi (na)taloženi stoljećima opterećuju suvremenost ovoga grada i predstavljaju gotovo nepremostivu prepreku za njihovo (raz)rješenje. Otkrivajući različite povijesne scenarije, a ovaj je grad ustvari esencija čiste povijesti, gdje se stoljećima prepliću profano i sveto, zemaljsko i nebesko, rat i mir, zlo i dobro; zapravo otkrivamo zašto je ovaj mali prostor već stoljećima tako nemjerljivo važan, ne samo narodima koji ovdje žive, već i čitavom čovječanstvu. Dakako, ne samo u religijskom, kulturološkom ili duhovnom, već i u aksiološkom, političkom pa i u svakom drugom smislu. I dok je za kršćane Jeruzalem sveti grad (Agia Polis), rodno

mjesto nove vjere, Isusovog pasionskog puta (Via Dolorosa) ka Golgoti, tj. mjestu pomazanja, sahrane, raspeća i uskrsnuća (gdje su u 11. stoljeću kršćani podigli svoju najveću svetinju crkvu Svetoga groba); za muslimane Al-Kuds (kako zovu grad) je nakon Meke i Medine treće najsvetije mjesto u kojem su postavili džamiju Al-Aksu i Hram na stijeni, pozlaćenih kubeta (sagrađen 691.) i odakle je na onoj istoj stijeni Kaina, Abela, Abrahama i Izaka, ostao otisak kopita Buraka, nakon što se Muhamed na svom pastuhu vinuo u nebeske visine gdje je navodno vidio pakao i raj, sreo Božje izaslanike i osjetio samoga Alaha, jer muslimani vjeruju kako su ljudske oči i moći "slabe", a da bi ga mogle vidjeti.

Međutim, za Židove Jeruzalem ima najveću privlačnu snagu, gotovo magnetsku moć; to je njihov glavni grad od prije tri tisuće godina, tj. otkad ga je 1003. godine pr.n.e. osvojio kralj David i u njemu utemeljio prijestolnicu Judeje. Dakle, za Židove je Jeruzalem ne samo sveto mjesto, to je grad gdje se čeka iskupljenje i dolazak Mesije.

I tu leži, ako se tako može reći, teološka srž problema za Židove i judaizam općenito; godinama prognani, raseljeni diljem svijeta, sanjali su o povratku u Jeruzalem, odnosno domovinu, a kada su gotovo izgubili nadu, nakon Holokausta najveće tragedije u povijesti čovječanstva, dobili su priliku i mogućnost da ostvare svoj san. Dakle, osnivanje Države Izrael 1948. nije bio samo pokušaj iskupljenja svjetskih moćnika i svjetske politike prema Židovima zbog užasa Holokausta, već ova država za njih ima i svoju "unutrašnju" logiku, za Židove Izrael je mjesto (p)ostvarenja punine vlastite vjere, iskupljenja za grijehe, a to bez prinošenja žrtve nije moguće. A, da bi žrtva imala "smisla" mora se i može se prinijeti samo u jeruzalemskom Hramu kojeg je podigao Salomon (10.st.pr.n.e.),

a kojeg su Rimljani 70. g. n.e. razorili i od kojeg je ostao danas samo potporni, Zapadni zid, poznat kao Zid plača. Ostaci ovog tzv. Drugog hrama, najveća su svetinja judaizma. Od tada, Židovi u dijaspori (iz Palestine su ih Rimljani protjerali između 132. i 135. g. n.e.) nisu prinisili žrtvu, jer ona se može obaviti samo na jednom, jedinom, svetom mjestu. Stoga su Židovi po pitanju Jeruzalema, posebice ortodoksi, nepopustljivi; sva svoja povijesna nadanja i duhovne težnje usmjerili su prema ovome gradu, jer to je mjesto gdje se po povratku mora obnoviti Hram i tako ostvariti punina vlastite vjere i života. Već više od tri tisuće godina Jeruzalem je ostao okamenjeni simbol judaizma i židovske države (koju je bezdušno razorio rimski imperator Titus), a kojem su se Židovi u dijaspori zaklinjući molili, ponavljajući Zaharijeve riječi: "Ako te zaboravim Jeruzaleme, neka mi se osuši desnica." To su razlozi zašto je Jeruzalem svojevrsna kvadratura kruga iz koje je gotovo nemoguće naći izlaz, izuzev ako netko od tri monoteističke konfesije ne želi odstupiti, ali to bi značilo da odstupaju od vlastitih duhovnih korijena i supstancijalnosti vla-

stite vjere, a to je nemoguće, ne samo očekivati, već i pomisliti. Stoga, ne treba čuditi zašto je nedavno Trumpovo priznanje jedinstvenog Jeruzalema kao glavnog grada Izraela, izazvalo tako žestoke reakcije, posebice u muslimanskom svijetu, jer fundamentalisti i talibani ne žele dozvoliti nikome, a posebice Židovima, da im išta pripada, pa čak (n)i ostaci Zida plača, jer tamo je Muhamed navodno vezivao svoga konja, pa je za njih i to nedodirljiva svetinja. Potporu američkog predsjednika Izraelu (Gvatemala je najavila da će sredinom 2018. preseliti veleposlanstvo u Jeruzalem, a u međuvremenu je i Češka najavila da će slijediti Trumpove korake) radikalizirani dio muslimana tumači kao konačnu odluku Zapada da se krene u dugoročni projekt obnove Salomonovog hrama, a samim time i rušenje njihovih svetinja (Al-Akse i Hrama na stijeni). Naravno, da su ovi strahovi iracionalni, ali dio muslimanske populacije je u to siguran, uvjereni su da im se žele oteti njihova sveta mjesta i to neće dozvoliti, pa i po cijenu svjetskog rata. Međutim, istine radi, treba podsjetiti kako recimo prije nepunih stotinjak godina Jeruzalem nije, ni za Arape, a niti

FOTOGRAFIJA: SVETI GRAD VJEČNOG (NE)MIRA

FOTOGRAFIJA: SVETI GRAD VJEČNOG (NE)MIRA

za Židove (kršćani su prije svega bili i još uvijek jesu, zainteresirani za rješenje pitanja statusa grada, primarno s vjerskog stajališta) imao onaj politički značaj koji mu se danas pridaje, posebice u svjetlu spomenute Trumpove odluke. Paradoksalno, Jeruzalem je svojedobno (od sredine 19.st., pa sve do prve polovice 20.st.), dakle, od kada datira njegova podijeljenost, bio važniji Europljanima, nego li Židovima ili Arapima. Theodor Herzl, osnivač cionističkog pokreta, novi glavni grad budućeg Izraela, vidio je na brdu Karmel. Kada je UN 29. studenoga 1947. podržao plan o podjeli britanske mandatne teritorije Palestine na dvije države, židovsku i palestinsku (a Jeruzalem s Betlehemom je treba postati zaseb-

ni teritorij, corpus separatum pod međunarodnom upravom), Židovi su taj plan prihvatili, ali su ga Arapi rezolutno odbili i krenuli u rat kako bi uništili novostvorenu državu, a Židove “kao strano tijelo bacili u more.” Međutim, Židovi su nadmoćnog i daleko brojnijeg neprijatelja pobijedili; zadržali su zapadni dio Jeruzalema, a Jordan (Cisjordaniya) istočni dio, uključujući i Stari grad; tj. Arapska legija pod zapovjedništvom engleskog generala Johna Glubba (Glab-paša) okupirala je istočni dio grada. Zapravo, u tom trenutku Izraelcima je odgovarala podjela, jer je nakon rata došlo do egzodusa Židova iz Starog grada, a jednako tako i Palestinaca iz zapadnog dijela Jeruzalema. Izrael je 5. prosinca 1948. pro-

glasio Jeruzalem svojim glavnim gradom, a 13. prosinca iste godine Jordan je istočni dio grada proglasio za drugu prijestolnicu Hašemitske kraljevine. Često se postavljalo pitanje: zašto David Ben-Gurion nije, a mogao je odmah u početku zauzeti cijeli Jeruzalem i uspostaviti ga kao jedinstvenu i nedjeljivu cijelinu. Odgovor je jednostavan: vođen pragmatičnom političkom logikom želio je izbjeći da novoformirana država na svoja još “slaba pleća” preuzme i odgovornost čuvanja najvažnijih kršćanskih i islamskih svetinja, u tomu je išao toliko daleko da je za opstanak Izraela bio spreman čak i žrtvovati Žid plaća, tj. ostaviti ga izvan granica nove države, ma koliko mu to ortodoksni Židovi zamjerali. A, kako bi

ih ipak udobrovoljio, Jeruzalem je proglašen "prijestolnicom za sva vremena." Istine radi, treba reći da su 1950. bili vođeni pregovori s Jordancima oko razmjene teritorija čime bi Žid plaća ušao u sastav izraelske države, ali to nikada nije bio realizirano. Naime, podjela i kontrola najsvetijih kršćanskih mjesta u Jeruzalemu rezultirala je stalnim pritiscima, nepovjerenjem, čestim napetostima, pa i žestokim sukobima između predstavnika različitih crkava, tako da je još slavni kurdski vojskovođa Saladin 1192. primjerice, ključeve bazilike Svetog groba povjerio dvjema muslimanskim obiteljima na čuvanje, kako bi spriječio ponavljanje jednih te istih razmirica unutar kršćanskih konfesija i tako umanjio međusobne sumnje i spriječio nove sukobe. Tek fer- manima Porte (iz 1767.) i sultana Abdula Medžida (iz 1852.), u vrijeme četvorostoljetne turske vladavine nad Jeruzalemom, duge i mučne prepirke između nepovjerljivog kršćanskog svećenstva različitih konfesija bile su regulirane propisima tzv. zatečenog stanja. Ustanovio se kućni red koji vrijedi za sve do danas; primjerice: crkva Svetog groba je "razgraničena" na šest posebnih "suvereniteta." Grčki pravoslavci čuvaju i kontroliraju najveći dio, ali u tomu sudjeluju i katolički franjevci, pravoslavni Etiopljani, Sirijci, egipatski Kopti i Armenci, a oni čak imaju i jednu cijelu, "svoju" gradsku četvrt u Jeruzalemu kao priznanje prvom narodu koji je prigrlio Kristovo učenje i prihvatio ga kao državnu vjeroispovijest. Kada je engleski feudmaršal Edmund Allenby kao pobjednik ujahao u Jeruzalem 1917., prvo što je učinio bila je potvrda akata turskih vladara, jer je bio svjestan da bi definiranje nekih novih prava u vjerskim stvarima bilo ravno samoubojstvu. Međutim, nakon Šestodnevnog rata (listopad 1967.) u kojem je Izrael potukao Arape i ostvario briljantnu vojnu pobjedu i istočni dio Jeruzalema "konačno" je ušao u sastav

židovske države. Vlada ga je proglasila za "vječnu i nedjeljivu prijestolnicu Izraela". Istina, izraelski je parlament još u prosincu 1949. odlučio preseliti vladu iz Tel Aviva u Jeruzalem, ali međunarodna zajednica je tu odluku ignorirala. Svojedobno su kršćani, u strahu da bi Židovi ili muslimani mogli preuzeti potpunu kontrolu nad Starim gradom, tražili reaktiviranje ideje o međunarodnom statusu grada (od papa do Vaseljenskog patrijarha), ali nakon izraelske aneksije, odnosno posljednjeg izraelsko-arapskog rata 1973. i odluke Knesseta iz 1980. Jeruzalem je bio proglašen "za potpunu i ujedinjenu prijestolnicu Izraela" i time je za Židove ova priča zaključena za sva vremena. Knesset je 2014., kako bi osnažio ovu odluku, izglasao zakon po kojem do eventualne promjene položaja Jeruzalema može doći samo ukoliko to prihvati najmanje 80 od 120 zastupnika, što je naravno nemoguća misija, jer takav je omjer u parlamentu nemoguće ostvariti. Do danas, izraelsku je državu priznalo više od 160 zemalja svijeta, ali gotovo sve one svoja veleposlanstva još uvijek drže u Tel Avivu, po-

vodeći se odlukom UN-a, kako se status grada mora definirati izraelsko-palestinskim pregovorima. Stoga je Trumpov potez da aktivira odluku američkog Kongresa iz 1995. o premještanju veleposlanstva iz Tel Aviva u Jeruzalem, izazvao oduševljenje izraelskog premijera Benjamina Netanyahua, što je komentirao riječima: "U povijesti cionizma ovo je najveći i trenutak za sve nas i religiozne, ali i sekularne Židove". Naravno, ima dosta i onih Židova koji tim potezom nisu oduševljeni i to vide samo kao dodatno zatezanje ionako dramatično opterećenih izraelsko-palestinskih, odnosno izraelsko-arapskih odnosa. Tvrdi kako im je važniji mir, uspostava mira od okretanja mitovima prošlosti koji izvjesno imaju veliki simbolički značaj, ali kao stalno i otvoreno žarište krize ugrožavaju život i sigurnost cijele zajednice.

Trump je priznanjem Jeruzalema za prijestolnicu Izraela, kažu neki analitičari, dao samo američki blagoslov postojećoj situaciji. Uostalom, sam je američki predsjednik rekao: "Samo sam prihvatio realnost", odbacujući kritike koje su ga nakon

FOTOGRAFIJA: SVETI GRAD VJEČNOG (NE)MIRA

te odluke zapljusnule sa svih strana. UN i EU su ga upozorili kako njegova odluka nije sukladna rezoluciji Vijeća sigurnosti; Arapska liga je to protumačila kao napad na sve Arape, a oštra upozorenja su stigla i iz Kine i Rusije. Ali, valja napomenuti jednu u nas malo poznatu činjenicu: Moskva je u travnju 2017. prihvatila zapadni Jeruzalem za glavni grad Izraela i time je prema pisanju Jerusalem Posta: “prva priznala mjeru suvereniteta, ali nad jednim dijelom grada, ne navodeći precizno je li ta odluka na snazi ili će to biti tek nakon što Izrael i Palestina postignu rješenje spora”. A, to je gotovo na istom fonu onoga što je Trump nakon što je priznao “realnost na terenu” rekao: “Ovo ne znači da smo zauzeli stav povodom konačnog statusa Jeruzalema...Amerika će podržati i rješenje u vidu dvije države, ako se tako slože Izrael i Palestina”. Mnogi se pitaju zašto je Trump požurio, pri tomu često se naglašava jak utjecaj židovskog lobija u Americi, ali nije samo to u pitanju. Pravi odgovor je sadržan u suštini njegove izborne baze koju čine desetine milijuna tzv. kršćanskih cionista. Oni (u Americi ih ima oko 50 milijuna) vjeruju u drugi dolazak Isusa Krista na Zemlju, a najpregnantnije je to svojedobno iskazao anglikanski svećenik John Nelson Darby (1800.-1882.) koji je naglašavao kako je već vrijeme da se Isus pojavi (danas 82% evangelista, tj. kršćanskih cionista vjeruje da je Bog Izrael dao Židovima, a među Židovima je taj postotak upola manji, tek 40%), ali da bi do toga došlo, mora se ispuniti jedan bitan uvjet: svi se Židovi moraju vratiti u Izrael i obnoviti Hram. Brojni propovjednici iz redova kršćanskih fundamentalista imaju veliki utjecaj na milijunsku volju birača ove populacije i stoga Trump o tomu izrazito mora voditi računa.

Najžešće reakcije na Trumpovu odluku došle su naravno, s palestinske strane; njihov je predsjednik Abas konstatirao kako su se Amerikanci ovim činom dis-

FOTOGRAFIJA: SVETI GRAD VJEČNOG (NE)MIRA

kvalificirali za posrednika u provođenju izraelsko-palestinskog mirovnog procesa; militantni Hamas je pozvao na treću intifadu, a tomu se pridružio i Hezbolah. Kada se govori o Arapima, onda treba razumjeti i njihove međusobne odnose i nesuglasice; tradicionalno, o Palestincima su uvijek više vodili računa u Egiptu, Siriji i Jordanu (iako je i tu znalo biti međusobno krvavih obračuna), a i Iran, posebice nakon Homeinijeve islamske revolucije počinje igrati sve važniju ulogu. U novije vrijeme i Turska se uplela u ovaj “začarani krug”, međutim, najindikativnije je ponašanje uplivne i financijski moćne Saudijske Arabije. Ibn Salman, saudijski prijestolonasljednik, nedavno je palestinskom predsjedniku Abasu jasno stavio do znanja da buduća država Palestina mora ostati u sadašnjim granicama, tj. podijeljena na dva dijela (Zapadnu obalu i pojas Gaze), a glavni grad te nove države bit će Abu Dis, istočno predgrađe Jeruzalema. Čini se kako je to ujedno i najava onog smjera kojim će ići “nova” bliskoistočna politika, koju će forsirati Bijela kuća i izraelska vlada

i uz asistiranje Saudijske Arabije pokušati nametnuti arapskom svijetu. Bilo kako bilo, najavljena selidba američkog veleposlanstva neće biti uskoro moguća iz čisto tehničkih razloga, a dobri poznavatelji bliskoistočnih prilika upozoravaju: izraelsko-arapski sukob se neće moći riješiti sve dok se ne riješi i status Jeruzalema. Istodobno, valja se podsjetiti kako se na sva usta govori o izraelskoj okupaciji istočnog dijela Jeruzalema, ali nitko ne spominje činjenicu da je prije toga istočni dio, dvadesetak godina bio pod okupacijom jordanske vojske. Političar, nobelovac i moralna vertikala modernog Izraela Shimon Peres, čovjek nesumnjivo lucidna duha, znajući kakav Gordijev čvor predstavlja Jeruzalem, ne jednom je znao duhovito primijetiti kako bi možda najbolje rješenje bilo ako bi se Stari grad prepustio pod Božji suverenitet. A da bi do mira i političkog dogovora došlo u ovom najvećem i najopasnijem svjetskom žarištu krize, čini se, bez Božje pomoći nikako neće ni ići, ali ako svi akteri krize iskreno žele riješiti problem, ništa nije moguće ni neizvedivo.

IZRAEL PROSLAVIO 70 GODINA NEOVISNOSTI

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Nakon strahota pretrpljenih u Holokaustu, Židovima diljem svijeta 1948. ispunio se davni san da ponovno imaju vlastitu državu. David Ben-Gurion, osnivač Izraela i prvi premijer, pročitao je deklaraciju o neovisnosti 14. svibnja 1948. u Tel Avivu. Ljudi su opijeni srećom plesali na ulicama kako bi proslavili rađanje Izraela. Sedamdeset godina kasnije, Izraelci su proslavili obljetnicu događanjima koja su trajala 70 sati, upravo onoliko koliko godina je stara i njihova zemlja.

Dan neovisnosti slavi se prema hebrejskom kalendaru 5. ijara, pa je ove godine proslava počela 18. travnja u sumrak kada je završilo obilježavanje Dana sjećanja na poginule vojnike i žrtve terora.

Obilježavanje 70. obljetnice osnutka Izraela počelo je na Brdu Herzl u Jeruzalemu. Premijer Benjamin Netanyahu, govoreći na ceremoniji, pohvalio je svoju zemlju, nazivajući je svjetonikom. "Sve druge nacije koje su se suočile s izgnanstvom su se raspale, samo je židovski narod odbio nestati i integrirati se i nikada nije odustao od sna", rekao je. Netanyahu je hvalio i moć izraelske vojske, te židovsku državu nazvao svjetskom silom. Obrćajući se neprijateljima, kazao je da će "za 70 godina ovdje naći zemlju koja je nekoliko puta snažnija jer ovo što smo do danas učinili samo je početak. Naša će svjetlost uvijek nadvladati njihovu tamu".

Hvalio je i američkog predsjednika Donalda Trumpa, posebice njegovu odluku da preseli veleposlanstvo u Jeruzalem, a

FOTOGRAFIJA: IZRAEL PROSLAVIO 70 GODINA NEOVISNOSTI

odnose s Amerikom nazvao je povijesnim. Pozdravio je najave drugih zemalja o preseljenju veleposlanstava.

Sljedećeg dana održan je cjelodnevni spektakularni aeromiting u više izraelskih gradova. Deseci borbenih zrakoplova i helikoptera preletjeli su rezidenciju predsjednika Reuvena Rivlina u Jeruzalemu, a proparali su nebo na stotinjak mjesta. Proslava je uključila i akrobatski aeromiting uz obalu gdje je prikazana i moć izraelske mornarice. Prvi put su u programu sudjelovali i borbeni zrakoplovi drugih država — Austrije, Velike Britanije, Kanade, Grčke, Italije i Poljske. Ovogodišnja proslava bila je najveća i najskuplja u povijesti Izraela. U njoj je sudjelovalo više od 1.500 ljudi, uključujući 150 muzičara, 400 pjevača, 350 plesača i stotine onih koji su nosili zastave.

Izraelci su slavili u parkovima i na plažama, uz glazbu i roštilj, promatrajući avione ili šetnjom u prirodi. Dan je završen velikim vatrometom a mnogi su slavili duboko u noć. Proslava je ukupno trajala 70 sati, sve do subote, 20. travnja.

Kako pišu mediji, tijekom priprema za ceremoniju na Brdu Herzl izbile su nesuglasice između predsjednika Knesseta Yulija Edelsteina i Netanyahuove ministrice kulture Miri Regev oko odluke premijera da nastupi na događaju i obrati se gostima. Tradicionalno, najviši dužnosnik na proslavi je predsjednik parlamenta i on se u svom govoru drži dalje od politike. Vlade nema, a predsjednik parlamenta predstavlja građane. Edelstein je stoga najprije odlučio da će bojkotirati događaj, razljučen Netanyahuovim inzistiranjem. Na kraju je pristao na

kompromis. Po tom kompromisu, premijer je trebao zapaliti baklju i održati kraći govor. Dan uoči proslave, još uvijek je trajala borba oko toga koliko će Netanyahu riječi smjeti izgovoriti odnosno koliko će govor trajati. Konačno, Edelstein je dobio 700 a Netanyahu 500 riječi. Kraći govor za koji je premijer dobio najviše 5 minuta odužio se na 14 minuta što je bilo puno duže od Edelsteinovih osam. A politike je bilo pregršt. “Umjesto trenutka koji je trebao biti iznad pitanja pripadnosti i pitanja politike, događaj je nekako postao vrlo politički. Tako se uništava rođendanska proslava”, rekao je Micah Goodman, popularni izraelski filozof.

Uzimajući u obzir da je Izrael mala zemlja okružena neprijateljima, nastala poslije Holokausta u Drugom svjetskom ratu u kome je ubijeno šest milijuna Židova, a da je sada vojna sila sa stabilnom ekonomijom, čije je stanovništvo deset puta veće nego kada je nastala, ima razloga za slavlje i radost, navode izraelski komentatori. Životni standard u toj zemlji može se mjeriti s onim u zapadnoj Europi. Unatoč trajnom stanju sukoba, Izrael se u proteklih 70 godina iz zemlje socijalističke poljoprivrede preobrazio

u visokotehnološku naciju. Tehnološka dostignuća, poljoprivreda, desalinizacija, devet državljana Izraela koji su dobili Nobelove nagrade, ohrabrujući podaci o bruto nacionalnom proizvodu koji iznosi 40.000 dolara po glavi stanovnika što je u rangu Italije i Južne Koreje, izuzetni talenti, start-up kompanije za koje je magnet ležerni Tel Aviv... sve to prelazi veličinu Izraela, zemlje koja broji manje od devet milijuna stanovnika.

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) nedavno je objavila da “izraelska ekonomija i dalje bilježi upečatljive rezultate, sa snažnim rastom, niskom nezaposlenošću i zdravim javnim financijama”.

Izraelski statistički ured povodom 70. rođendana zemlje objavio je podatke koji uključuju i sljedeće zanimljivosti: Izrael će do proslave 100. obljetnice imati više od 15 milijuna stanovnika. Stanovništvo mu se od stvaranja države udeseterostručilo, na 8,8 milijuna stanovnika, od čega su tri četvrtine Židovi, a Arapa je nešto više od 20 posto. Današnja očekivana životna dob za muškarce je 80,7 godina a za žene 84,2 godine. Muškarci ulaze u brak s 27,6 a žene s 25,2 godine. Jeruzalem

je najveći grad s 882.700 stanovnika. Najmanja je zajednica Neveh Zohar na obali Mrtvog mora gdje živi 70 stanovnika. Izrael je prošle godine posjetilo rekordnih 3,8 milijuna turista.

Međutim, uz sve te lijepe riječi i pozitivne pokazatelje, Izrael je zemlja koja još nije okončala desetljećima dug sukob s Palestincima. I stoga, dok su Izraelci slavili, arapski su građani Izraela prosvjedovali, uzvikujući: “Ovo je naša zemlja, nastaviti ćemo našu borbu pod svaku cijenu” i “Žrtvovati ćemo naše živote za Palestinu”. Na dan proslave neovisnosti, Izrael je objavio da je pronašao eksploziv skriven u palestinskom kamionu koji je trebao biti prokrijumčaren sa Zapadne obale i aktiviran upravo tijekom izraelskih proslava.

Dan koji Izraelci slave Palestinci zovu katastrofom ili Nakbom, jer ih je u ratu 1948. odmah poslije stvaranja Izrael stotine tisuća napustilo domove. Do danas je taj broj narastao na više od pet milijuna izbjeglica i njihovih potomaka, koji i dalje ustraju u svom pravu na povratak na izraelski teritorij, što Izrael odlučno odbija smatrajući kako bi to značilo uništenje židovske države. Višestruki pokušaji da se rasplete izraelsko-palestinski sukob dosad nisu dali rezultate. Problem kompliciraju i podjele među Palestincima. U posljednjem desetljeću Izrael je triput ratovao s radikalnim Hamasom koji kontrolira Pojas Gaze.

U izraelsko-arapskom sukobu živote je dosad izgubilo 23,5 tisuće izraelskih vojnika i civila. Šest bliskoistočnih ratova vodilo se od 1948. godine, a dvije palestinske intifade, ustanci, odnijele su i tisuće palestinskih života. Trajni mir u regiji zahtijeva konačni sporazum s Palestincima i arapsko priznanje izraelske države. Nadamo se da će i taj dan jednom doći...

VELIKA IZRAELSKA ZASTAVA NA KROVU REZIDENCIJE IZRAELSKOG PREDSJEDNIKA

PIŠE: J. C.

Velika zastava Države Izrael prekrila je krov rezidencije izraelskog predsjednika u Jeruzalemu u sklopu obilježavanja 70. godišnjice proglašenja židovske države.

Bijela zastava s plavim crtama i plavom Davidovom zvijezdom, teška 270 kilograma, prekrila je krov velik 1.500 četvornih metara. Ova ogromna zastava izrađena je u roku od deset dana posebnom tehnikom u tvornici Krayot, a u procesu izrade bili su uključeni čak i kranovi.

“Željeli smo stvoriti ovu jedinstvenu zastavu, kao izraz našeg ponosa i veselja u ovom posebnom trenutku kada slavimo 70. godišnjicu naše državnosti, ispunjenih izraelskom kreativnošću i velikim razvojem na svim poljima. Zahvalni smo organizatorima koji su nam pomogli u realizaciji ove kompleksne operacije koja je zahtijevala inicijativu i kreativnost uz pronalaženja sigurnosnih rješenja i nadamo se da će velika izraelska zastava izazvati osjećaj ponosa kod Izraelaca i svih Židova diljem svijeta”, kazao je upravitelj predsjedničke rezidencije.

Zastava Države Izrael usvojena je 28. listopada 1948. godine, pet mjeseci nakon proglašenja države. Sastoji se od plavog heksagrama — Davidove zvijezde — na

FOTOGRAFIJA: VELIKA ZASTAVA NA KROVU REZIDENCIJE
IZRAELSKOG PREDSJEDNIKA

bijeloj podlozi, smještenog između dviju horizontalnih plavih linija.

Zastavu je prihvatio cionistički pokret 1891. godine, a osnovni dizajn podsjeća na talit, židovski molitveni šal, koji je bijele boje s crnim ili plavim linijama. Simbol u središtu zastave predstavlja Davidovu zvijezdu, židovski simbol koji potiče iz srednjovjekovnog Praga, usvojen na Prvom cionističkom kongresu 1897. godine.

Godine 2007. izraelska zastava veličine 660x100 metara, teška 5.2 tone, bila je postavljena na mjestu drevne židovske tvrđave Masade. Ta je zastava proglašena najvećom zastavom na svijetu i upisana je u Guinnessovu knjigu rekorda.

MITNADVIM — VOLONTERI

PIŠE: DUNJA ŠPRAJC

FOTOGRAFIJA: MITNADVIM — VOLONTERI

Što je volontiranje i što je dobrovoljni rad vjerojatno je svima poznato, no ja bih željela taj pojam razjasniti iz hebrejske riječi prema čijem se korijenu formiralo značenje. Dakle korijen riječi je **נָדַב**, iz kojeg se izvode hebrejske riječi *nadav*, *nedava* što znači dobrotvoran, velikodušan, otvorena srca, a iz toga, *mitnadev* — onaj koji svoj prilog daje dobrovoljno, punim srcem, poklanja svoju aktivnost i rad sa željom za doprinosom općem dobru, temeljen na vlastitom izboru, osjećaju solidarnosti, te bez očekivanja ikakve naknade.

U Izraelu danas postoji oko 20.000 udruuga koje okupljaju volontere različitih uzrasta i orijentacija, a nedavno istraživanje pokazalo je da oko 30% stanovnika sudjeluje u dobrotvornom radu, počev od djece školskog uzrasta pa sve do pripadnika treće životne dobi. Žene i muškarci sudjeluju u istom broju u dobrotvornom radu (ne prevladavaju žene kao što sam

ranije mislila), a broj volontera u dobi preko 50 godina je u porastu. Ustanovljeno je također da većina volontera ima više od srednjeg obrazovanja, tj. što je osoba obrazovanija i što ima bolji društveno ekonomski status, to više sudjeluje u dobrotvornom radu.

POSTOJI NEKOLIKO SADRŽAJA U KOJIMA SE U IZRAELU OKUPLJA NAJVEĆI BROJ VOLONTERA:

- 1 Socijalna skrb (mnoštvo volontera posjećuje ustanove u kojima su smješteni oni kojima je potrebna pomoć, od dječjih do domova umirovljenika, a posjećuju i osamljene ljude u vlastitim domovima)
- 2 Sigurnost (naročito dobro pripremljen i organiziran rad u slučaju hitnih intervencija, kao i volonterski rad u vojnim institucijama)
- 3 Obrazovanje (dobrovoljni rad u školama, domovima, dječjim ustanovama, kampovima)
- 4 Zdravstvo (dobrovoljni rad u bolnicama, ambulancama, zdravstvenim ustanovama, te prijevoz bolesnika, uglavnom djece iz Gaze i Zapadne obale na liječenje u bolnice diljem Izraela. Prijevoz obavljaju volonteri, vlastitim vozilima, bez ikakve materijalne naknade).

Počela sam volontirati prije sedam godina, prvo u dnevnom boravku za starije osobe, te osobe s teškoćama u mentalnom zdravlju. Prisustvo nas volontera, te naša pomoć omogućila je osobama s posebnim potrebama da se uključe u jednostavnije proizvodne procese, da

budu dio ekipe u kojoj svatko ima određeni zadatak, vrlo jednostavan, ali ipak zadatak, te da budu dio kolektiva. Ta i takva aktivnost dala im je osjećaj uključenosti u društvo, osjećaj da su korisni i da su čak u stanju pridonijeti doduše simbolično, no ipak pridonijeti i poboljšanju osobnog budžeta.

Nakon određenog vremena ukazala mi se prilika uključiti se među volontere (volonterke) WIZO-a, što je odredilo daljnji smjer mog volonterskog rada.

WIZO je međunarodna organizacija cionističkih žena osnovana 1920. u Londonu (jedna od osnivačica bila je dr. Vera Weizmann, supruga prvog predsjednika Izraela) s ciljem pomaganja i podupiranja stanovništva (prvenstveno žena i djece) tadašnje Palestine. Već 1926. WIZO je otvorio u Tel Avivu prvi dječji centar za dnevni boravak. Zgodno je spomenuti da je otprilike u isto doba otvoren prvi "dućan" za distribuciju odjeće, koji još i danas postoji. Nakon osnivanja Države

FOTOGRAFIJA: S INTERNETA / MITNADVIM — VOLONTERI

Izrael WIZO seli svoju upravu, tj. centralnu podružnicu u Izrael.

Danas u Izraelu postoji pedesetak podružnica WIZO-a rasprostranjenih od Kirjat Šmone na sjeveru do Eilata na krajnjem jugu. Jedan od glavnih ciljeva WIZO-a je i danas unaprjeđenje položaja žene u izraelskom društvu, primjenom zakonodavstva, te jačanje svijesti o ravnopravnosti i jednakosti. Postoje razni programi koji se bave razvijanjem odgovornosti i sposobnosti rukovođenja kod djece i omladine: “Mlada snaga” program namijenjen djevojkama od 14 do 16 godina, koji razvija i jača njihovo samopouzdanje, komunikaciju s okolinom, zatim “Akademija za leadership”, u suradnji s Ministarstvom obrazovanja okuplja i podučava djevojke u izobrazbi i jačanju liderskih sposobnosti, kako bi se rukovođa mjestu u društvu popunila većim brojem žena.

Program u kojem sudjelujem zove se “דליה בע הבוט עש” (“Provedimo vrijeme s djecom”) a namijenjen je djeci osnovnih škola koja imaju teškoće u ponašanju, u prilagođavanju na okolinu.

Danas u Izraelu živi oko 2 milijuna djece, od kojih mnoga žive u nekoj vrsti opasnosti, bilo zbog nesređenih odnosa u obitelji, narušene okoline ili pak svakodnevnih strahova i prijetnji koje život u Izraelu nosi. Iako se u Izraelu čini iznimno mnogo po pitanju sigurnosti i unaprjeđenju kvalitete života djece sa svih aspekata, djeca često doživljavaju situacije koje ih sputavaju u igri i učenju, u sklapanju poznanstva i prijateljstva pa se često osjećaju isključenima iz društva. Projekt “Provedimo vrijeme s djecom” započeo je 2006. s namjerom da se pomogne ugroženoj djeci, da im se vrati povjerenje u ljude, da se oslobode strahova i negativnih osjećaja, te da im se vrati radost igre i djetinjstva.

Program se odigrava u okviru škole. Volonter dolazi u školu u određeni dan i

FOTOGRAFIJA: MITNADVIM VOLONTERI

sat i provodi vrijeme s djetetom u odabranom prostoru. Cilj je uspostaviti osobnu vezu s djetetom, gdje mu odrasla osoba posvećuje svu svoju pažnju i na taj način pomaže djetetu osloboditi se negativnih emocija, vraćajući mu povjerenje u ljude. Djecu za ovaj projekt biraju stručne psihološke službe, koje prati njihov razvoj od samog početka školovanja. Kroz igru i razgovor veza između djeteta i odrasle osobe produbljuje se, dijete se oslobađa sputanosti i postaje ravnopravan sudionik u društvu. Nerijetko se između djeteta i volontera razvije prijateljski odnos koji dijete prati do njegove zrele dobi.

Mi volonterke nismo prepuštene same sebi. Svaka podružnica ima svog koordinatora koji nas povezuje, predlaže programe, organizira sastanke, a jednom mjesečno odlazimo na prošireni sastanak, susret volonterki u Tel Aviv, gdje se organiziraju predavanja i radionice u svrhu našeg vlastitog napretka.

Zašto volontiram? Postoji nekoliko odgovora na to pitanje. Volontiram zato što dobrovoljni rad ne čini dobro samo onome kojemu se pomaže, već ionome koji pomaže. To pružanje i primanje reverzibilni je proces u kojem dobivaju obje strane. Jer davanje je primanje, bezuvjetna istina.

Zašto volontirati u starijoj dobi? Upravo sada kada smo se oslobodili obaveza koje su nas sputavale godinama, vrstu i mjesto dobrotvornog rada biramo mi sami, odabiremo prema vlastitim afinitetima i sklonostima. Možda po prvi puta imamo privilegiju birati ono čime se bavimo i uživati u tome. Osim toga taj rad pretvara naše slobodne sate u trenutke ispunjene smislom. To je prilika da se susretnemo s novim, naučimo i otkrijemo nove stvari, upoznamo nove ljude, uključimo se aktivno u društvo i pridonesemo njegovom boljitku i prosperitetu u mjeri u kojoj to možemo.

KOLIKO LJUDI STANE U BOEING 747?

PIŠE: NATAŠA BARAC

Godina je 1991. Etiopija se približava kraju dugogodišnjeg građanskog rata, vlada Mengistua Hailea Mariama je pred raspadom, a zemlji još jednom prijeti ozbiljna politička destabilizacija. Izrael je zabrinut za sudbinu pripradnika drevne zajednice etiopskih Židova te počinje pregovore s režimom o organiziranju zračnog mosta koji bi prebacio nekoliko tisuća Židova iz Etiopije u Izrael.

Američka vlada bila je uključena u pregovore o izvlačenju etiopskih Židova, a Mengistu je pristao pustiti Židove da odu iz zemlje tek nakon što je primio pismo američkog predsjednika Georgea W. Busha. Konačnu odluku donio je tadašnji etiopski predsjednik Tesfaya Gebre-Kidan dozvolivši organizaciju zračnog mosta, ali pod određenim uvjetima.

Izraelci su dobili manje od dva dana da izvedu “Operaciju Salomon”, koja je držana u velikoj tajnosti. Izrael je već imao iskustva u organizaciji sličnih operacije. Prva velika akcija prebacivanja Židova u Izrael organizirana je između lipnja 1949. i rujna 1950. godine — za vrijeme operacije “Čarobni tepih” prebačeno je 49.000 jemenskih Židova u Izrael. U toj tajnoj operaciji sudjelovali su i britanski i američki transportni zrakoplovi. Nakon toga, 1984. godine organizirana je “Ope-

FOTOGRAFIJA: KOLIKO LJUDI STANE U BOEING 747

racija Mojsije” koja je trajala nekoliko tjedana i kojom je u Izrael prebačeno 8.000 etiopskih Židova iz Sudana, gdje je vladala velika glad.

Operacija Salomon bila je posebna po tome što je Izrael imao jako kratak rok u kojem je trebao iz Etiopije izvući veliki broj Židova. Kako bi omogućili prijevoz što većeg broja ljudi, u nekim su zrakoplovima bila uklonjena avionska sjedala. U samo 36 sati, Izraelci su zrakoplovima prebacili 14.325 etiopskih Židova u Izrael. Operacija Salomon prevezla je dvostruko više etiopskih Židova u Izrael nego što je to učinjeno tijekom prethodne operacije Mojsije. Osim toga, bio je oboren i svjetski rekord u prebacivanju putnika u jed-

nom avionu. Dana 24. svibnja 1991. zrakoplov El Al-a tipa Boeing 747 prevezao je 1.122 putnika u Izrael (na letu je bilo registrirano 1.087 putnika, ali nekoliko desetaka djece skrivalo se u haljinama svojih majki). Nekoliko trudnica rodilo je u zrakoplovima tijekom leta.

“Organizatori akcije namjeravali su u svakom zrakoplovu prevesti po 760 putnika. Ali s obzirom da su putnici bili sitni i lagani i da većina sa sobom nije imala ništa osim odjeće i nešto kuhinjskog pribora, uspjeli su ih ugurati puno više”, pričao je kasnije jedan od sudionika ove operacije.

“Ispunili smo našu obavezu i završili operaciju dovođenja svih Židova iz

Etiopije. To nam daje osjećaj moći”, kazao je tadašnji izraelski premijer Yitzhak Shamir na dočeku etiopskih Židova u Tel Avivu.

U toj je nevjerojatnoj operaciji sudjelovalo 35 civilnih i vojnih zrakoplova, uključujući i jedan etiopski. U jednom trenutku u noći u zraku je bilo istovremeno 28 izraelskih zrakoplova.

“Ispisali smo povijesti”, kazao je Aryeh Oz, pilot jednog od El Al-ovih zrakoplova.

Na svakom letu bila je i skupina liječnika i medicinskog osoblja, jer su neki putnici bili bolesni. Budući da su liječnici strahovali da bi putnici mogli biti prenosioci kolere ili malarije, zrakoplovi su bili prekriveni plastičnom folijom.

U ovoj kompliciranoj operaciji sudjelovalo je nekoliko tisuća ljudi u Izraelu i Etiopiji i više od 400 autobusa u obje zemlje. Operacija je izvršena tijekom šabata, ali vjerske vlasti se nisu bunile jer židovski vjerski zakoni dozvoljavaju kršenje pravila šabata ako se radi o spašavanju života. A u ovom slučaju radilo se upravo o tome — o spašavanju brojnih života.

Etiopski Židovi svojim su povratkom u Izrael završili put dug tri tisuće godina. Zajednica etiopskih Židova po svemu sudeći ima korijene iz vremena Prvog hrama (prije 2500 godina), a od tog su davnog vremena živjeli vrlo izolirano u zabačenom dijelu Etiopije koji se zove Gondar. Sve promjene koje je preživjela glavna struja judaizma nikada nisu stigle do etiopskih Židova, pa tako etiopskim Židovima uopće nisu poznati dijelovi Biblije koji su poslije uvršteni u Stari zavjet.

Osim toga, mnogobrojna zajednica Etiopljana tzv. Falašmura tvrdi da su nasilnim putem morali odreći svoje vjere i prijeći na kršćanstvo, ali da sa sigurnošću mogu dokazati svoje židovske korijene.

Otkriće velike židovske zajednice u Etiopiji i saznanja da postoje i crni Židovi, bilo je šokantno otkriće za ortodoksni rabinat, koji je nakon prvog velikog vala useljenje etiopskih Židova 1980. godine inzistirao na potrebi njihova preobraćanja na židovsku vjeru.

Prema njihovim vlastitim legendama, etiopski Židovi su potomci kralja Salomo-

FOTOGRAFIJA: KOLIKO LJUDI STANE U BOEING 747

na i kraljice od Sabe, dok neki znanstvenici smatraju da se radi o dijelu izgubljenog plemena Dan. Sefardski vrhovni rabin Izraela priznao je 1973. godine etiopske Židove kao Židove što im je omogućilo imigraciju u Izrael.

Etiopska židovska zajednica u Izraelu broji 135.500 članova, od kojih je više od 50.000 rođenih u Izraelu. Potječu od zajednica koja je stoljećima bila odsječena od drugih Židova ali i od modernog svijeta. Dolaskom u Izrael pripadnici etiopske židovske zajednice morali su prekoračiti ogroman kuturni jaz kako bi se uključili u izraelsko društvo.

Etiopska židovska zajednica i danas ima poteškoća u integraciji u izraelsko društvo pri obrazovanju, stanovanju i zapošljavanju, zbog čega često protestiraju. U Etiopiji još uvijek ima pripadnika Falašmure koji redovito podnose zahtjeve za useljenje u Izrael na osnovi zakona o pravu na povratak koji omogućuje pravo na stjecanje izraelskog državljanstva svima koji mogu dokazati da imaju židovsko podrijetlo. Oni čekaju dozvolu za useljenje zahtijevajući ujedinjenje s članovima svojih obitelji koji se već nalaze u Izraelu.

FOTOGRAFIJA: KOLIKO LJUDI STANE U BOEING 747

KOVA TEMBEL U MUZEJU MODERNE UMJETNOSTI U NEW YORKU

PIŠE: F. B.

Muzej moderne umjetnosti u New Yorku, poznata MoMa, nedavno je priredio svoju godišnju izložbu posvećenu modi na kojoj se našlo 111 predmeta iz različitih kultura, konteksta i vremena.

Među odabranim predmeta našla se naravno mala crna haljinica Coco Chanel, sat Rolex, Revlonov crveni ruž za usne, legendarne Levisice 501, te Burberryev baloner. Uz to posjetitelji poznatog njujorškog muzeja mogli su vidjeti i sari, kipu i hijab, a Izrael je predstavljao šešir iz pedesetih godina 20. stoljeća nazvan “kova tembel” (u vrlo slobodnom prijevodu: “budalin šešir”).

Nekoliko je razloga zašto se ova “cionistička kreacija” pojavila u MoMi kao predmet mode koji je, tijekom godina, bio praktički nestao, a sada se ponovno pojavljuje. Jedan od razloga svakako je sve veće zanimanje javnosti za radnom odjećom i vojnim uniformama koji su postali glavni izvor inspiracija u današnjem svijetu mode. Yaara Keydar, koja istražuje modu i živi u New Yorku, predložila je ovu kapu organizatorima izložbe kada su ju pitali za savjet u vezi predmeta odnosno odjeće iz Izraela.

Dok je tražila originalnu kapu za izložbu otkrila je da to nije baš lak zadatak. Stare kape u dobrom stanju nisu bile brojne, ali konačno je uspjeli pronaći njih nekoliko iz različitih razdoblja. Originalno

se radi o turskom šeširu, koji se počeo proizvoditi tijekom britanskog mandata u Palestini a kapa je postala popularna među vojnicima Palmacha (elitne vojske koja je postojala prije uspostave Države Izrael) i među židovskim radnicima, zahvaljujući tome što nije bila velika i mogla se savinuti i staviti u džep. Kapa nije bila ni skupa zbog toga što za njenu proizvodnju nije bilo potrebno kupiti puno materijala. Kapu je proizvodila legendarna tekstilna tvornica ATA (hebrejski akronim za “Odjeća napravljena u našoj zemlji” — “Arigim Totyeret Artzeinu”) od 1934. godine, a proizvodnja je prestala kada je tvrtka zatvorena 1985. godine. Za vrijeme Drugog svjetskog rata ATA je bila najveći opskrbljivač Britanske vojske na Bliskom istoku i snabdijevala je Britance šatorima, uniformama, donjim rubljem i čarapama. Nakon proglašenja Države Izrael ATA se prebacila na civilni sektor i tijekom više od pedeset godina govorilo se da svaki Izraelac u svom ormaru ima barem jedan proizvod proizveden u ATA-i.

Iako su oni koji su je nosili izgledali pomalo smiješno i unatoč tome što je kapa pružala samo ograničenu zaštitu od jakog izraelskog sunca, ova je kapa došla na sam vrh “modnih dodataka” iz Izraela. Kova tembel je tako postao svojevrsni simbol Izraela, slike koje smo imali o sabrama (Židovima rođenim u Izraelu), te simbol patriotizma. Kova tembel je postao obavezni cionistički “dodatak” zajedno s “biblijskim sandalama” i širokim kratkim hlačama.

Nova država razvila je imidž sabre, novog hrabrog, jakog Židova, a zajedno s njim i imidž kova tembela. Taj praktični komad odjeće, bez modnih pretenzija, još je jedno vrijeme bio popularan u kibucima a onda je zaboravljen.

Osim te priče zanimljivo je i samo ime ove kape. Neki smatraju da je ime došlo u hebrejski iz turskog jezika, a na turskom “tembel” znači “lijena osoba”. Drugi tu riječ povezuju s engleskom riječi “dumbbell” što znači “tiho zvono”. Ovo objašnjenje pojačano je time što kapa svojim izgledom pomalo podsjeća na zvono. Bez obzira na sve to nova izložba stavila je ovu kapu uz bok s bezvremen-skim dizajnima iz svih krajeva svijeta, dajući joj svjetsku slavu.

FOTOGRAFIJA: KOVA TEMBEL U MUZEJU
MODERNE UMJETNOSTI U NEW YORKU

NACRT DEKLARACIJE O IZRAELSKOJ NEOVISNOSTI NA PRODAJU

PIŠE: J. C.

Država Izrael proglašena je 14. svibnja 1948., odnosno 5. ijara 5708. godine po židovskome kalendaru, i to je bila kulminacija gotovo dvije tisuće godine dugih nadanja židovskog naroda o danu kada će se vratiti u domovinu iz koje su ih protjerali Rimljani. Holokaust u kojem je tijekom Drugog svjetskog rata ubijeno šest milijuna Židova, samo je ojačao odlučnost Židova da osnuju svoju državu i tako osiguraju svoju sigurnost i mogućnost, kako su vjerovali, mirnog života. Osnutak židovske države omogućilo je usvajanje Balfourove deklaracije 1917. godine (o kojoj smo opširno pisali prije dva broja), a onda je Opća skupština Ujedinjenih naroda 29. studenoga 1947. usvojila Rezoluciju 181. o podjeli Palestine na židovsku i arapsku državu.

Nekoliko tjedana prije nego što je David Ben-Gurion 1948. proglasio neovisnost Države Izrael, prvi izraelski ministar pravosuđa Pinchas Rosen zadužio je mladog odvjetnika Mordechaija Behama da napiše nacrt deklaracije o neovisnosti buduće Države Izrael.

Prije nešto više od dvije godine izraelske su vlasti saznale da Behamovi sinovi Daniel i Refael žele prodati nacrt dekla-

racije na aukciji. Države Izrael tužila je sudu Behamove sinove smatrajući da se nacrti (kojih je bilo više) ovog važnog povijesnog dokumenta moraju nalaziti u državnom arhivu. Daniel i Refael Beham dokazivali su na sudu da je taj dokument obiteljsko vlasništvo, odnosno privatna imovina njihovog preminulog oca.

Mordechai Beham rođen je 1915. u Ukrajini, a nekoliko godina kasnije s roditeljima se preselio u Berlin. Kada je ima devet godina, njegova je obitelj imigrirala u Izrael, a Beham je nakon osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja u Izraelu, završio Pravni fakultet u Londonu. Nakon diplome vratio se u Izrael gdje je počeo raditi kao pravnik u tadašnjoj upravi Britanskog mandata. U to je doba njegov otac Yehudah vodio vrlo uspješnu odvjetničku tvrtku u Tel Avivu, te prijateljevao s uglednim javnim i poslovnim ljudima toga doba. Osim toga Yehudah Beham igrao je i važnu ulogu u Pravnom vijeću Yishuva, čija je zadaća bila priprema pravnog okvira za buduću židovsku državu. Kada je Pinchas Rosen Behamu dao zadatak da napiše nacrt deklaracije, on je od njega tražio da o tome šuti. Mordechai Beham ipak

je svoju tajnu otkrio svojim najbližima na obiteljskom ručku u subotu 24. travnja 1948.. Beham je nacrt deklaracije napisao na engleskom, inspiriran američkom deklaracijom o neovisnosti, a kasnije je dodao neke povijesne, političke i moralne argumente nacrtu, te ga preveo na hebrejski. Beham je tako stvorio bogat dokument, povezujući različite pravne, političke, moralne i povijesne argumente.

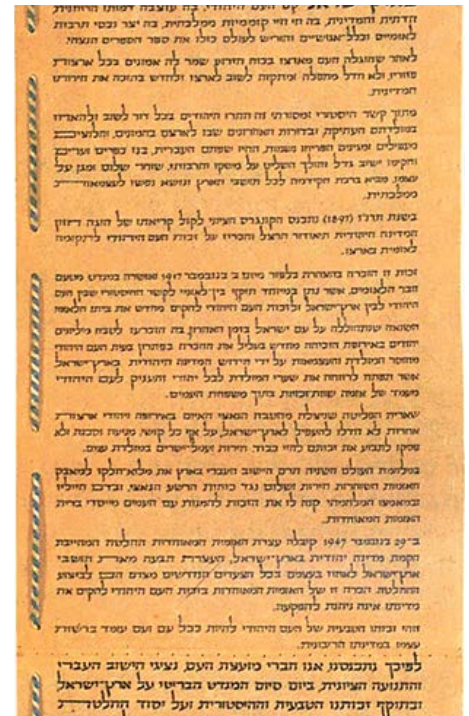
Taj je Behamom nacrt bio temelj, kasnije dorađene službene "Deklaracije o neovisnosti", koju je tri tjedna kasnije 14. svibnja 1948. proglasio David Ben-Gurion, tada izvršni čelnik Svjetske cionističke organizacije. Potpisnici izraelske deklaracije o neovisnosti vjerovali su da taj dokument mora izražavati temeljne vrijednosti i načela koja će određivati novu židovsku državu. Sekularni Židovi suprotstavili su se vjernicima u dijelu koji se odnosio na uključivanje Boga u Deklaraciju, a njihov sukob prijetio je čak i odgodom svečanog proglašenja. Ben-Gurion je još ujutro 14. svibnja raspravljao o tom pitanju a na kraju je prihvaćeno kompromisno rješenje te se u tekstu deklaracije spominje "stijena Izraelova", što simbolizira čvrstoću vjere.

Datum proglašenja nije bio odabran slučajno. Naime, u ponoć 14. svibnja 1948. završavao je Britanski mandat u tadašnjoj Palestini i židovski čelnici nisu željeli da prođe niti jedna jedina sekunda prije formalne uspostave države.

Sama ceremonija svečanog proglašenja bila je pomaknut zbog šabata, prijenos je uživo prenosila nova radio postaja Kol Yisrael (Glas Izraela), a održana je u jednom muzeju u Tel Avivu. Židove dvorane krasio je veliki potret osnivača cionističkog pokreta Theodora Herzla, a deklaraciju je potpisalo 37 cionista. SAD su Izrael priznale samo 11 minuta nakon što je deklaracija stupila na snagu, a nakon toga su uslijedila i priznanja drugih zemalja (posebno je zanimljivo iz današnje perspektive da je među prvim zemljama koje su priznale Izrael bio i Iran).

Beham je svoj tekst nacarta deklaracije čuvao u kući i ostavio ga sinovima nakon smrti. Njegovi sinovi odlučili su ovaj povijesni dokument prodati, ali uz neke određene uvjete: dokument tako ne može biti prodan privatnoj osobi, već samo javnoj instituciji poput muzeja, a osim toga dokument ne može trajno biti iznesen iz Izraela.

Nakon dugog sudskog postupka, sud je odlučio da Behamovi sinovi imaju pravo na prodaju i donio presudu protiv Države izrael. Sud je u presudi objasnio da je Država Izrael znala dugi niz godina da se ovaj važan dokument nalazi u privatnom vlasništvu a nije učinila ništa da ga pokuša kupiti. Pretpostavlja se da bi nacrt deklaracije o izraelskoj neovisnosti mogao dosegnuti cijenu od milijun američkih dolara.

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA:

- HOLOKAUST PREŽIVJELI OPATIJA 2018. (OD TOMBOLE) — 1.050,00 KN
- OBITELJ SINGER, ZAGREB, U SPOMEN NA ALICE LUSTIG-LIGIKU — 200,00 KN
- ŽELJKO ĐURAČIĆ, ZAGREB — 500,00 KN
- *Tehničkom greškom u Ha-Kolu broj. 153. objavljeno da je Jakob Perera dao dobrovoljni prilog u spomen na roditelje i brata u iznosu od "53.000 eura ili 22.140,00 kune". Dobrovoljni prilog iznosi 3.000 eura, odnosno 22.140,00 kune. Uredništvo Ha-Kola ispričava se zbog ove greške gospodinu Pereri i Domu Zaklade Lavoslava Schwarza*

PRVO PISMO S POZIVOM ZA OSNIVANJEM ŽIDOVSKJE DRŽAVE U IZRAELU

PIŠE: J. C.

Nacionalna biblioteka u Jeruzalemu nedavno je predstavila izložbu s predmetima iz doba Napoleona, a među njima je bilo i pismo koje se smatra prvim dokumentom u kojem se traži da se židovskome narodu dozvoli da utemelji svoju državu na području današnjeg Izraela.

Na izložbi su bila predstavljena pisma, mape i dokumenti koje su se odnosili na putovanje Napoleona Bonapartea u Izrael na samom kraju 18. stoljeća.

“Pismo (u kojem se navodi ideje o osnivanju židovske države u Izraelu) napisao je Irac Thomas Corbert, protestant koji se borio protiv Engleza i koji se priključio francuskoj vojsci zajedno sa svojim bratom Williamom. Tijekom vojne službe, napisao je pismo čelniku francuskog Direktorija (vlade), u to doba to je bio Paul Barras”, objašnjava dr. Milka Levy-Rubin, kuratorica Nacionalne biblioteke.

U pismu, na lošem francuskom, Corbet u veljači 1799. godine piše: “Savjetujem Vam, Napoleone, da pozovete židovski narod da Vam se pridruži u Vašem osvajanju istoka, u Vašoj misiji da osvojite zemlju Izraelovu”.

U pismu Corbet navodi da Židovi imaju novaca i da će im biti drago da mu pomo-

FOTOGRAFIJA: PRVO PISMO S POZIVOM
ZA OSNIVANJEM ŽIDOVSKJE DRŽAVE U IZRAELU

gnu, s obzirom da su već 1800 godina raseljeni po svijetu i omalovažani, a jedino što im “može pomoći i riješiti problem je to da im se omogući povratak u njihovu domovinu i osnivanje države”.

Ovo pismo napisano je gotovo 100 godina prije održavanja prvog cionističkog kongresa, a zanimljivo je i po tome što prijedlog za osnivanjem židovske države ne dolazi sa židovske strane, već s kršćanske.

Ne zna se kako je Napoleon reagirao na ovo pismo i je li ga ikada vidio, ali 1940. godine otkriven je poziv koji je Napoleon uputio Židovima da mu se pridruže na njegovom putu u Izrael te da “postanu narod kao i svi drugi narodi”.

SPORTSKI IZRAEL

PIŠE: FREDI KRAMER

U minulim desetljećima brojni su se Židovi, slavna imena, isticali u svjetskom sportu, iako je svojedobno vladao stereotip da Židovi baš nisu dobri sportaši. Taj stereotip ima povijesne korijene, jer su u grčkim i rimskim vremenima sportovi bili uglavnom povezani s bogoslužjem svojih idola, pa nas stoga ne treba čuditi da su svojedobno mnogi židovski tekstovi iz post-biblijskih i talmudskih razdoblja bili kritični prema sportskim aktivnostima. Međutim, tjelesne aktivnosti nisu bile odsutne iz židovske povijesti pa tako postoji izvještaj o tome kako su talmudski mudraci bili vrlo aktivni u tjelesnim aktivnostima poput Resha Lakisha koji je bio poznat po svojoj ideološkoj snazi, kao gladijator.

S vremenom je sport postave sve institucionalniji i javniji pa su i Židovi su postizali sve veće uspjehe i u sportovima. Američki Židovi počeli su ulaziti u svijet profesionalnog boksa na početku 20. stoljeća, a tridesetih godina prošlog stoljeća, prije formiranja NBA lige, profesionalnu košarku su također u velikoj mjeri predstavljali židovski igrači. Iako Židovi nisu činili veliki broj igrača bejzbola, neki židovski glumci, poput Hanka Greenberga i Sandyja Koufaksa pretvoreni su u mitske heroje bejzbola. Malo čudno, ali bilo je tako. Kako se u ono doba broj profesionalnih židovskih sportaša smanjivao, zanimanje za njih je stalno raslo. Svaki put kada su židovski igrači postigli neki vrhunski rezultat u svom sportu, židovski tisak bio je jako angažiran u cijeloj priči. Židovi se vole

FOTOGRAFIJA: SPORTSKI IZRAEL

ponositi postignućima drugih kolega u različitim sferama — znanosti, politici i kazalištu, pa tako naravno i u sportu.

Izvan Amerike cionizam je igrao središnju ulogu u spajanju sporta s judaizmom. Na Cionističkom kongresu 1898. Theodor Herzl i pariški liječnik Max Nordau izrazili su cionističku želju za stvaranjem “mišića” židovstva. Nakon toga Židovi diljem Europe uspostavili su sportske klubove koji su služili dvostrukoj funkciji: jačanju zajedničkog identi-

teta europskih Židova kao manjine te istodobno nudeći sredstva za integraciju u glavno društvo. Nekoliko europskih sportskih klubova, povezanih s cionističkim skupinama mladih, kasnije su transplantirani u Izrael, gdje su osnovali prve ekipe u profesionalnim sportskim ligama. Na četvrtom Cionističkom kongresu u Baselu 1903. osnovano je društvo Jüdische Turnerschaft. Bila je to unija židovskih gimnastičkih klubova, osnova buduće organizacije Maccabi.

Na razvoj sporta u Izraelu uvelike je utjecalo inozemstvo. Nogomet, najstarija nacionalna zabava, došla je u Izrael preko europskih imigranata. Kako ih se sve više i više preselilo u Izrael, i drugi sportovi poput košarke, bejzbola i klizanja dobivali su na popularnosti. Valja naglasiti da su u svojim prvim priopćenjima sudionici glasno i jasno istaknuli nacionalnu stranu svojih aktivnosti. Nije to bila samo fizička aktivnost za uživanje pojedinaca, već fizički razvoj u službi nacije. Nacionalna ideja postala je važan čimbenik mnogih sportskih i gimnastičkih klubova koji su se razvijali tih godina. S vremenom su u Makabejsku federaciju ušli mnogi klubovi pa je 1921. ona formalno postala Svjetska makabejska unija sa sjedištem u nekoliko velikih srednjoeuropskih gradova.

Maccabi se predstavio kao apolitička organizacija, neslužbeno povezana s sionističkim pokretom. U prvim godinama britanskog mandata odnosi između britanske uprave i lokalne židovske populacije bili su pozitivni, a Britanci su donijeli i sportsku tradiciju i veliki entuzijazam za sport. Zdrava konkurencija se razvila između domaćih stanovnika i Britanaca. Maccabi se razvio kao organizacija Eretz Izraela. Klub Richon Lezion se već 1909. transformirao u Maccabi Tel Aviv uz dodatak nekoliko drugih grupa, a ostali Maccabi klubovi razvili su se u sljedećih godina diljem Izraela. Godine 1912. na sastanku u dvorani Herzliah gimnazije, formirana je izraelska federacija Maccabija, a tijekom sljedećeg razdoblja više se klubova pridružilo tako da je Maccabi postao središnji sportski element u zemlji.

Maccabijeve inicijative bile su uzbudljive i zanimljive za organizaciju neke vrste židovskih olimpijskih igara Makabijade. S tom idejom se uglavnom bavilo tijekom godina, ali prva konkretna inicijativa napravljena je krajem 1920-ih. Jedan od čelnika izraelskog Maccabija Yosef Yekutieli bio je utemeljitelj izraelske no-

FOTOGRAFIJA: SPORTSKI IZRAEL / MICKEY BERKOWITZ

gometne udruge i začetnik Makabijade, koju je vidio kao razvoj židovskog sporta u svijet, a njegov je prijedlog konačno prihvaćen 1929. Pripreme su tako počele za prvu Makabijadu planiranu za 1932. Organizacija priredbe je kasnila zbog izbijanja nereda u Palestini, ali bez obzira na to, veliki posao je obavljen i Igre su održane na vrijeme. Novi Maccabi stadion kraj rijeke Yarkon u Tel Avivu dovršen je samo nekoliko dana prije otvaranja Igaru i imao je 20.000 mjesta. U Igrama je sudjelovalo 390 sportaša iz 14 zemalja uključujući židovske sportaše iz Libanona, Sirije i Egipta. Večer prije Igaru održana je baletna predstava koja je uključivala umjetničke prezentacije iz vrhunskih kazališnih kuća u zemlji, a same Igre imale su tek nekoliko sportskih dostignuća, ali su u cjelini pokazale veliki uspjeh i stvorile želju za nastavkom. Tri godine kasnije organizirane su druge Igre. Ali po svemu u daleko većoj mjeri. Oko 1350 sportaša iz 28 zemalja stiglo je na natjecanje s 1000 pratitelja. Mnogi su 1935. nakon završetka tradicionalne priredbe, ostali u Palestini. To uopće ne čudi, jer se osjećala velika opasnost za Židove u Europi. Sljedeće Igre bile su

zakazane za 1938. ali zbog niza razloga nikada nisu održane. Neredi u zemlji, financijske teškoće, situacija europskog židovstva i opozicija dijela vlasti koji su bili zabrinuti zbog mogućnosti tisuća ilegalnih migranata prisilili su organizatore da odgode treće Igre.

Holokaust je uništio židovske zajednice srednje, istočne i južne Europe. No osnivanjem Države Izrael, izraelski sport postao je sve snažniji, s boljim objektima i stručno osposobljenima ljudima. Od osnutka države započinje novo razdoblje koje donosi pojavu različitih sportskih grana sa sportašima i sportašicama koji se natječu s većim ili manjim uspjehom, kako na internim tako i na međunarodnim pozornicama. Izraelska sportska priča može se pohvaliti s nekoliko velikih dostignuća, a glavne grane su nogomet i košarka, dvije dominantne i najpopularnije sportske igre u Izraelu.

Vrlo značajan je i koristan bio dolazak američkog profesionalnog židovskog košarkaškog trenera Nata Holmana, koji je nekoliko tjedana podučavao i učio izraelske trenere. Bila je to prekretnica na putu do daleko višeg standarda igre. A zahvaljujući toj hvalevrijednoj misiji

Holmana, Izrael je počeo sudjelovati u međunarodnoj konkurenciji i za muške i ženske ekipe.

Početak 1970-ih dolazi do velikog razvoja sporta u Izraelu kada su domaće ekipe počele u svojim redovima dobivati znatna pojačanja dolaskom i nežidovskih igrača. Od tada ovi igrači postaju sve značajnija elita izraelske sportske scene, što je opet omogućilo izraelskim sastavima puno bolje rezultate u europskim natjecanjima. Glavna momčad bio je Maccabi Tel Aviv koji se uspješno natjecao u europskim kupovima i gotovo uvijek osvaja domaću izraelsku ligu.

Nogomet je u Izraelu stariji od košarke, ali s puno manje značajnih rezultata. Izraelski nogomet izazvao je veliko zanimanje na lokalnoj razini, ali je rijetko stvorio kvalitetu igranja koja bi opravdala lokalni entuzijazam. Vremenom su se u Izraelu pojavili brojni vrlo daroviti igrači, a naročito posljednjih godina.

Osim nogometa i košarke, neke ostale grane sporta imale su dobre rezultate kao judo, jedrenje na dasci, kajak i tenis. Neki od tih pojedinačnih sportaša došli su iz bivšeg SSSR-a ili su bili pod utjecajem sportskih trenera, koji su došli iz istih zemalja. Najveće rezultate ostvarili su Anna Smashnova, sada Pistolesi, u tenisu, Constantin Matosovich u skoku u vis, peto mjesto na Olimpijskim igrama u Sydneyu 2000. pa Alexander Averbuch, europski prvak 2002. u skoku s motkom, pa Michael Kalganov u kajaku, brončana medalja u Sydneyju...

Ostale značajne plasmane izborili su izraelski sportaši: Yael Arad u judu, srebrni na OI 1992. u Barceloni, Oren Smadja u judu, brončani u Barceloni 1992. i Gal Friedman u surfingu, brončani na OI 1996. u Atlanti. Nažalost, uz ove lijepe rezultate, kada je riječ o olimpijskim igrama, moramo spomenuti i veliku tragediju koja se dogodila 1972. na OI u Münchenu. U München je na Igre stiglo izaslanstvo od 15

sportaša i 15 dužnosnika (šest trenera, dva suca, liječnik i šest dužnosnika). Ujutro 5. rujna skupina terorista, koja se zvala "Crni rujna", ubila je 11 sportaša i dužnosnika. Stravičan događaj izazvao je šok u cijelom svijetu. Ubojice su se nadale prekidu Igara. No, nisu uspjeli u toj zločinačkoj namjeri. Predsjednik Svjetskog olimpijskog odbora Avery Brundage, odredio je dan žalosti i Olimpijada je u mučnoj atmosferi nastavljena. Zločinci, njih petorica od osmorice, su prilikom bijega iz olimpijskog sela, pogubljena, a trojica su uspjela pobjeći.

Sport u Izraelu važan je dio nacionalne kulture. Iako su profesionalna natjecanja postala dominantna, ipak u Izraelu postoji i druga vrsta sporta u kojem se ljudi prepustaju zabavi, a ne slavi, novcu ili nagradama. Narodni sport postaje sve popularniji u svijetu pa i u Izraelu, pa tako individualni sport i vježba postaju značajan dio izraelskog života. Na ulicama možete vidjeti ljude koji trče, a joga i šetači, uz lokalne dvorane i zdravstveni fitness, pokazali su se iznimno popularnima i korisnima.

Izraelci imaju širok raspon sportskih aktivnosti, a najpopularniji je ipak nogomet. Odmah do njega je košarka koja je također velika strast Izraelaca. Bogata je

tradicija i u tenisu. Izraelski nogometni savez bio je član Azijske konfederacije od 1954., ali je zbog političkih razloga izašao iz ovoga sustava 1974. Od 1992. je bio pridruženi, a od 1994. punopravni član UEFA-e.

Hapoel Tel Aviv prvi je izraelski nogometni klub koji je osvojio Azijsko klupsko prvenstvo i to 1967. U sezoni 2001./'02. Hapoel Tel Aviv plasirao se u četvrtfinale Kupa UEFA-e nakon što je izbacio Chelsea, Lokomotiv Moskvu i Parmu. Izraelski su se nogometni klubovi pet puta plasirali u skupinu Lige prvaka, nacionalna reprezentacija izborila je plasman na Svjetsko prvenstvo 1970. u Meksiku, a zapažen je rezultat bio remi 1-1 protiv Švedske kad je pogodak postigao Mordechai Spiegler.

Izraelska olimpijska nogometna reprezentacija sudjelovala je na OI 1968. i 1976. i u oba je navrata izborila plasman u četvrtfinale. Najviši plasman izraelske reprezentacije na rang ljestvici FIFA-e bilo je 15. mjesto u studenom 2008.

U povijesti nacionalne reprezentacije zapažene su pobjede protiv Francuske u kvalifikacijama za Svjetsko prvenstvo 1994. Izraelci su pobijedili Austriju s 5-0 u kvalifikacijama za Europsko prvenstvo

FOTOGRAFIJA: SPORTSKI IZRAEL / TAL BRODY

2000., a odjeknula je i pobjeda protiv Argentine s 2-1 u prijateljskoj utakmici 1998. u Jeruzalemu.

Među najboljim izraelskim nogometašima su: Tal Ben Haim (branič, igrao za engleski Queens Park Rangers), Yossi Benayoun (ofenzivni vezni, igrao za Liverpool, Chelsea, Arsenal), Eyal Berkovic (vezist, Celtic, Manchester City), Avi Cohen (branič, Liverpool, Glasgow Rangers), Eli Ohana (ofenzivni vezni, osvajač Kupa pobjednika kupova s belgijskim Mechelenom 1988. godine), Haim Revivo (ofenzivni vezni, Fenerbahçe, Galatasaray), Ronnie Rosenthal (krilo, napadač, Liverpool, Tottenham)...

Košarka je drugi najpopularniji sport u Izraelu, a uz sportskoga diva Maccabi Tel Aviv, najpoznatiji klubovi su Hapoel Jerusalem i Hapoel Tel Aviv. Maccabi Tel Aviv bio je europski prvak šest puta, a Hapoel Jerusalem osvajač je Eurocupa 2004. Izraelska košarkaška reprezentacija 23 je puta sudjelovala na europskom prvenstvu. Najbolji rezultat je srebrna medalja na EP 1979., a među zapažene dosege ubrajamo i peto mjesto 1953. i 1977. Reprezentacija je sudjelovala i na dva svjetska prvenstva te na jednim olimpijskim igrama.

Trenutačno najpoznatiji aktivni izraelski košarkaš je Omri Casspi koji nastupa za Sacramento Kings u američkoj profesionalnoj NBA ligi. Među najpoznatijim izraelskim košarkašima u povijesti su: Miki Berkowitz, David Blu (nekada poznat po prezimenu Bluthenthal), Tal Brody, Dolph Schayes, Lior Eliyahu, Yotam Halperin, Oded Katash, Doron Jamchy, Derrick Sharp, Motti Daniel, Aulcie Perry, Yaniv Green, Doron Sheffer, Tal Burstein...

Tal Brody svojevrjni je "otac izraelske košarke". Iako rođen i odrastao u SAD-u, odbio je lukrativnu ponudu iz američke profesionalne NBA lige i prihvatio poziv iz Izraela da svojim košarkaškim i organizacijskim vještinama popularizira ovaj

sport i podigne ga na višu razinu. Sve do Brodyjeva dolaska nijedan izraelski klub nije uspio proći niti prvo kolo nekog europskog košarkaškog kupa. Igrao je na mjestu playmakera, a u ljeto 1965. su ga na 12. mjestu NBA drafta izabrali Baltimore Bullets, danas poznat kao Washington Wizards. Brody je zadivio svoje nove poslodavce još na treninzima uoči sezone, ali je ipak, uz dozvolu kluba, otputovao u Izrael gdje je s reprezentacijom SAD-a sudjelovao na Makabijadi i odveo svoju momčad do zlatne medalje.

Upravo u to vrijeme pristupili su mu menadžeri Maccabija iz Tel Aviva zamolivši ga da ostane kako bi popularizirao košarku u Izraelu i osnažio klub. Prvi značajniji korak načinio je 1967. kad je Maccabi izborio plasman u Kup pobjednika kupova. Brody je te godine izabran za najboljega sportaša godine u Izraelu. Sljedeće godine ipak se vratio u SAD zbog vojne obaveze u doba Vijetnamskoga rata. Dvije je godine nastupao za američku vojnu momčad. Nastupio je i za reprezentaciju SAD-a na Svjetskom košarkaškom prvenstvu 1970. gdje su zauzeli peto mjesto. Nakon otpusta iz američke vojske Brody se vratio u Izrael i ubrzo dobio i izraelsko državljanstvo nakon čega je odslužio i vojni rok. Bio je kapetan izraelske reprezentacije koje je odveo do zlata na Makabijadi 1973. pri čemu je dobio čast upaliti i baklju uoči samih Igara, posvećenim izraelskim sportašima ubijenim u Münchenu.

Brody je za Maccabi igrao do 1980. osvojivši 10 naslova državnog prvaka i šest kupova. Najveći je uspjeh osvajanje naslova europskoga prvaka 1977. kad je s Maccabijem u polufinalu preskočio moskovski CSKA. Nakon pobjede oduševljeni su navijači nosili Brodyja na ramenima. U samom finalu u Beogradu, Maccabi je svladao tada snažni talijanski Varese.

"Mi smo sad na karti! I ostat ćemo na karti — ne samo u sportu nego i u svemu

ostalome", glasovita je Brodyjeva rečenica kojom je proslavio veliki pokal.

S druge strane, Dolph Schayes rođeni je Amerikanac i jedan od košarkaških "pionira" u zemlji košarke. Izabran je u skupinu 50 najboljih NBA košarkaša svih vremena i primljen u Kuću slavnih. Čak je 12 puta nastupio u NBA All-Star utakmici, a 1955. bio je i NBA prvak sa Syracuse Nationalsima, klubom koji je bio prethodnik današnje Philadelphije 76ers. Štoviše, Philadelphia 76ersi su 2016. umirovili njegov dres s brojem 4. Schayes je cijelu karijeru, od 1948. do 1964. proveo u Syracuseu, odnosno Philadelphiji. U tih je 16 sezona čak 15 puta predvodio svoju momčadi u doigravanje.

Rođen je 19. svibnja 1928. kao Adolph Schayes u njujorškoj četvrti Bronxu. Njegovi roditelji Tina i Carl Schayes bili su rumunjsko-židovski imigranti. Bio je krilni i klasični centar igrajući, dakle, na pozicijama "četvorke" i "petice", poznat po sjajnom vanjskom šutu s visokim lukom, ali karijeru mu je nakratko zakočio lom desne ruke. Kako je Dolph bio dešnjak, tijekom oporavka je vježbao šut lijevom pa je vremenom postao jedan od rijetkih igrača u povijesti koji je podjednako dobro šutirao i desnom i lijevom rukom.

U sezoni 1950/51. bio je prvi skakač lige da bi 1955. odveo Philadelphiju do naslova prvaka. Gotovo 10 godina, od veljače 1952. do prosinca 1961. nije propustio niti jednu utakmicu upisavši 706 uzastopnih nastupa. Od 1972. član je američke košarkaške Kuće slavnih, a primljen je i u Međunarodnu židovsku Kuću slavnih sportaša. Schayes je 1977. predvodio američku reprezentaciju do zlatne medalje na Makabijadi. Kasnije je bio i aktivist s ciljem prikupljanja financijskih sredstava za organizaciju Makabijada.

Dolphov sin Danny također je poznati bivši NBA igrač, a u svojih 18 godina profesionalne karijere igrao je za sedam NBA klubova. Nastupio je za američku

reprezentaciju na Makabijadi 1977. kad su, predvođeni njegovim ocem kao trenerom osvojili zlato. Dolphove unuke Abi, Carla i Rachel Goettsch osvajačice su srebrne medalje za američku odbojkašku reprezentaciju na Makabijadi 2001., dok je unuk atletičar Mickey Ferri osvojio zlato u štafeti 4x100 m na Makabijadi 2005. Dolph je preminuo 10. prosinca 2015., a u Bronxu je dobio i svoju ulicu naziva “Dolph Schayes Street”.

Plivanje je također popularan sport u Izraelu, pogotovo na brojnim plažama uz mediteransku obalu. Povijest pamti brojne popularne plivače kao što su Eithan Urbach, Michael Halika, Gal Nevo, Yoav Gath, Yoav Bruck, Amit Ivry i Anna Gostomel-

sky. Na ljetnim Olimpijskim igrama 1996. u Atlanti izraelska postava 4x100 metara mješovito plasirala se u finale.

U zadnje vrijeme je vrlo popularno veslanje. Izraelski prvak Dani Fridman trenutačno je 10. na svijetu. Najpoznatiji tenisači su Shlomo Glickstein (bio je 22. na svijetu), Amos Mansdorf (bio je 18. na svijetu), Dudi Sela (29. na svijetu), Anna Smashnova (15. na svijetu), Shahar Pe'er (11. na svijetu) dok su Andy Ram i Jonathan Erlich blistali u igri parova.

Nadalje, Boris Gelfand bio je svjetski šahovski prvak 2009. godine. Judo je jedan od tri sporta u kojem izraelski sportaši imaju olimpijsku medalju. Yarden Gerbi bila je svjetska prvakinja, a

na Olimpijskim igrama 2016, osvojila je broncu.

Nabrojimo i Izraelce, osvajače olimpijskih medalja; ženska konkurencija: Yael Arad (srebro u judu 1992.), Yarden Gerbi (bronca u judu 2016.); muška konkurencija: Oren Smadja (bronca u judu 1992.), Gail Fridman (zlato u jedrenju 2004. i bronca 1996.), Michael Kolganov (bronca u kanuu 2000.), Ariel Zeevi (bronca u judu 2004.), Shahar Tzuberi (bronca u jedrenju 2008.), Or Sasson (bronca u judu 2016.).

Izrael se promijenio: ravnoteža individualnih potreba i grupne službe za opće dobro može se dobro uočiti u različitim područjima izraelskog života, pa tako i u svijetu izraelskog sporta.

PROJEKT UDRUGE SIMHA: ISTRAŽIVAČKA STUDIJA MONUMENTALNE RIJEČKE SINAGOGE (1903.–1945.)

PIŠE: FILIP KOHN

Još i danas se sjećam mirisa finih peč-nih kolača naše Šarike Basler kad sam kao dijete počeo dolaziti u našu zajednicu. Družili su se i stariji i mlađi, slavili se blagdani, pričale se priče. Jedna od njih me i tada vrlo zainteresirala; priča o monumentalnoj sinagogi u Rijeci koja je srušena krajem Drugog svjetskog rata.

Prošlo je od tada dvadesetak godina, ali me ta priča progonila cijelo vrijeme. Zato sam odlučio istražiti povijest i pripremiti projekt srušene sinagoge. Radio sam na tome dvije pune godine, tražio po arhivima, muzejima, knjigama, pismima, fotografijama.

Cilj projekta bio je izraditi znanstvenu studiju srušene monumentalne riječke sinagoge. Studija sadržava mnoge do sada nepoznate arhitektonske detalje o sinagogi (posebno iz njenog unutrašnjeg dijela), koju su radi ljepote zvali

“ukrasom grada”, arhivske i povijesne dokumente o njenoj gradnji, te značajne i zanimljive povijesne podatke o samom gradu Rijeci iz prve polovice 20. stoljeća.

Kroz dokumente i slike, virtualnu multimedijalnu prezentaciju sinagoge na internetu (ovog nestalog dragulja arhitekture Rijeke iz toga doba), kako i hrvatsko/engleskim tekstom studije, želimo približiti široj međunarodnoj i domaćoj publici povijest grada Rijeke, značajan doprinos arhitekture grada, no i svakodnevni život i običaje građana,

a osobito njegove tada brojne židovske zajednice. Izradom znanstvene studije i pratećim originalnim dokumentima o riječkoj sinagogi, želimo brojnim židovskim i drugim institucijama u svijetu omogućiti korištenje, citiranje i uvrštavanje podataka iz naše regionalne baštine u razne baze podataka o baštini Europe.

Važno je da promocijom studije o riječkoj sinagogi, SIMHA želi pridonijeti obilježavanju 500 godina postojanja židovske zajednice u Rijeci i simbolično iskazati zahvalnost ne samo onoj generaciji koja je sagradila sinagogu, već i svim njenim prethodnicima, sve do onih generacija koja su davne 1779. i službeno osnovale Židovsku općinu Rijeka.

Najveća želja nam je da što veći broj građana Rijeke i regije, brojni turisti i internetska publika na primjeru ovog gubitka još jednom sagledaju besmislenost svih rušiteljskih pohoda

U aktivnostima projekta učestvovali su voditelj i organizator projekta, lingvisti i ovlaštene prevoditelji njemačkog, talijanskog, mađarskog i hebrejskog jezika, arhivist s bogatim iskustvom arhivskog rada, koji vlada povijesnim periodom i tematikom, a za radnu elaboraciju i izradu sinopsisa vrsni stručnjak u oblasti zaštite baštine i povijesti hrvatske arhitekture i urbanizma, profesor Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu izv. prof.dr.sc. Zlatko Karač.

Tijekom provedbe aktivnosti projekta nije bilo većih problema. Nešto više vremena od planiranog je bilo potrebno za pronalaženje nekih dokumenata zbog kontakata sa stranim izvorima, kao i poteškoća pri prijevodu rukopisnih dokumenata za što je bilo potrebno pronaći lingvistu i prevoditelja s bogatim iskustvom arhivskog rada, koji vlada povijesnim periodom i tematikom.

Značajniji interes očekujemo po objavljivanju studije na web stranica Židovske općine Rijeke i SIMHE, te

FOTOGRAFIJA: PROJEKT SIMHA MONUMENTALNA RIJEČKA SINAGOGA I

javnim i stručnim glasilima. Na Youtubeu postavljena 3D animacija sinagoge je pobudila interes i objavljivanje veze u priložima drugih autora na webu.

Sakupljen je obiman arhivski materijal a osobito zbirka starih razglednica sinagoge i fotografija iz privatnih i muzejskih zbirki, rukopisnih dokumenata (više od 130 jedinica). Dio prikupljenih, do sada neobjavljenih dokumenata je

originalan doprinos studiji i predstavljat će doprinos očuvanju i zaštiti baštine i povijesti hrvatske i židovske arhitekture.

Izrada sinopsisa od strane vrsnog stručnjaka u oblasti zaštite baštine i povijesti hrvatske arhitekture i urbanizma, profesora Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu, značajan je znanstveni doprinos projekta.

MOJ OBITELJSKI EPISTOLARNI ROMAN: NAUŠNICE IZ TERMOSICE — OBITELJSKA SJEĆANJA

PIŠE: DR. SIMONA DELIĆ

Belle époque je pokušao od teških priča napraviti lijepe priče, osmisivši početak feminističkog pokreta, društvenom solidarnošću, ekstatičnom koncepcijom umjetnosti i ljepote i ogromnom skromnošću. Nijemci su se u Drugom svjetskom ratu sustavno narugali tom utopijskom projektu, kao i temeljima humanog društva, a posebno židovskoj obiteljskoj i aristokratskoj solidarnosti.

Moja baka Anica Štern, rođena Fuchs, 13. listopada 1910. u Trnavi, u Slavoniji, odvedena je 26. srpnja 1942. u smjeru Auschwitz. Moja majka Mirjam, moja teta-baka Jelena Malević, rođena Fuchs (1912.–2001.), kao i moja prabaka Katarina Holzer (1891.–1949.) ostale su preneražene u Vukovaru, u kući na Švapskom brdu. Moja majka imala je samo godinu dana i 10 mjeseci kad su joj roditelji odvedeni, a spašena je, pukim slučajem, zahvaljujući susjedu domobranu Jakšiću, koji je rekao ljudima koji su odvodili njezine roditelje, da je ne diraju jer je ona njegovo dijete. Moja teta-baka baš se vraćala iz šetnji s mojom mamom kad se to dogodilo.

Moji baka i djed prvo su bili odvedeni u sabirni logor u Vinkovcima. Čekali su da budu odvedeni “dalje”, u nepoznatom smjeru, koji se ispostavio da je Auschwitz, što je moja majka doznala mnogo godina kasnije, kad je pronašla njihova imena na popisu žrtava u Jad Vašem. Baka i djed poslali su tada iz sabirnog logora, teti-baki Jeleni i mami dopisnicu i termosicu u kojoj je nešto zveckalo. Teta-baka Jelena i prabaka Katarina, poslale su im prethodno uz pomoć susjeda koji su imali muževe u ustaškoj vojsci toplu odjeću i hranu. Kad je baka Jelena razbila termosicu, pronašla je u njoj lijepe zlatne naušnice i burme, koje su nekako promakle kontroli u sabirnom logoru...

Prisjetila sam se ove uspomene, kad sam nedavno pronašla pisma mojih bake i djeda i moje prabake, koja su oni razmjenjivali prije braka, tijekom razdoblja udvaranja, u Vukovaru, ili na relaciji Slavonski Brod–Vukovar jer je moja baka, prije udaje, živjela sa svojim roditeljima Leopoldom (1884.–1945.) i Katarinom Holzer Fuchs (1891.–1949), u obiteljskoj

kući u Slavonskom Brodu. Ta ljubavna pisma svjedoče o optimizmu belle époque doba, unatoč rastućim tenzijama. Posebno je moja baka Anica Štern, koja je radila u židovskoj knjižari u kući Ivane Brlić-Mažuranić u Slavonskom Brodu, u tim pismima sretna, uoči selidbe u Vukovar muževoj porodici.

Danas me ta epistolarna književnost, zajedno s obiteljskim kuharicama, iznenađuje, ne samo zato što su u njima zamjetni znakovi rastuće tenzije na razini multikulturalnih i međuetničkih odnosa u tim krasnim slavonskim gradovima, nego i zbog nedvosmislenih poziva u pomoć, obiteljske solidarnosti, kad se situacija počela pogoršavati, posebno za židovsku populaciju. Ta ljubavna pisma (koja svjedoče o snazi književnosti da prenese neka iskustva koja se inače ne mogu drugačije prenijeti) su vrijedno svjedočanstvo epistolarnе književnosti, svjedočanstvo povijesti osjećaja u to užasno vrijeme kao i dokument o ženskom otporu. Moja teta-baka, članica pokreta otpora, profesionalni fotograf, snimila je jako važne fotografije tijekom

rata i iz svakodnevnog života u Slavoniji (berbe grožđa, narodne nošnje uoči rata i sl.) koje su i omogućile pomirdbu i nastavak normalnog života Židova na ovim prostorima, nakon završetka Drugog svjetskog rata.

Zanimljiva je i prepiska teta-bake Jelene i Austrijanca Rudija Brandla, koji je iako član njemačke vojske preko teta-bake Jelene i drugih članova pokreta otpora u Vukovaru, nabavljao sanitetski materijal za partizane. Iz te prepiske doznaje se da je bio ranjen u lijevu ruku i da je završio na Sremskom frontu, te da je teta-baki Jeleni javio da je konačno uspio doći u partizanske redove i da joj šalje novac koji njemu više ne treba i da je drugima sada potrebniji, nakon čega je ona novac podijelila drugima. Poznato nam je i da je baka surađivala s vukovarskim obiteljima Baksa i Deak s kojima je teta-baka zajedno bila u pokretu otpora i čiji su sinovi bili u partizanima.

Važne mi se čine te uspomene o kojoj postoji i obiteljska foto-dokumentacija posebno zato jer nitko od majčine proširene obitelji u Slavoniji nije preživio Drugi svjetski rat, više od 100 obiteljskih članova je stradalo u logorima ili na ratištu. Osim moje teta-bake i njezine "lukavosti" da sakrije svoj pravi identitet, s obzirom na svoju talijansku putovnicu koju je dobila udajom za Voju Malevića, također fotografa, kojega je upoznala u Beogradu. Ona je rat provela radeći kao fotograf u Vukovaru jer je zahvaljujući mužu Crnogorcu imala talijansko državljanstvo. Prije rata je radila kao fotograf i u Zagrebu i u Šibeniku, a rat je provela, njegujući svoju majku Katarinu Fuchs koja je ostala udovicom u Slavonskom Brodu. Prabaka je pobjegla iz Slavonskog Broda, kad su joj ustaše odveli supruga Leopolda Fuchsa u Jasenovac, najveći hrvatski koncentracijski logor. Pradjed Leopold je bio borac Prvog svjetskog rata. Prabaka Katarina je prodala nešto zlatnine i pobjegla kćeri

i zetu u Vukovar. Teta-baka je također pobjegla u Vukovar iz Slavonskog Broda kad je ostala udovicom, jer su Nijemci strijeljali muža kad su okupirali Slavonski Brod. Tako su prabaka Katarina i baka Jelena sačuvali život moje mame Mirjam tijekom Drugog svjetskog rata. Pisma je sačuvala moja baka Jelena Malević, a meni ih je kao vrijedan obiteljski dokument predala majka, nakon bakine smrti 15. siječnja 2002.

IVO I ULOMKA IZ PISMA PRABAKE KATARINE ISPISANOG NALIVPEROM NA OBJE STRANE DOPISNICE:

"Gosp. Šandor Štern, Vukovar, Duga ulica 51.

Mila naša djeco! Jučer smo primili od Vas kartu a danas Vam tek odgovaram, bili smo već dakako u krizi, svašta sam već mislila. Jako smo uzrujani jer svi iz grada moraju iseliti do Uboškog doma, nekoji stari svijet će biti zaštićen. N. sr. [Na sreću] teta Jula i Lela ostaju, a Frida mora seliti, Ana će kod mene! A moguće

još i Stadtlerovi i Lenka će dobiti Reino-ve i Kreuzove Ildiku. Svi hodaju kao ljudi, nigdje stana. Što ću moramo se žrtvovati jedno za drugo a bolje volim Fridu uzeti nego koga tuđim, ona je ipak naša. Mili Šandi! Tebi hvala na pozivu ali na žalost doći ne možemo jer prvo kod nas se ne dobiju propusnice, a i tko dobije samo do Vinkovaca a košta 36 D u a za Z 52 D. Što mi se tužiš da su tvoja djeca zločesta, to si samo ti kriv a što ću ti ja, moja djeca su jako dobra da pod cijelim nebom boljih nema. Mila naša djeco! Utažite želju za nama, hvala Bogu da ste mi Vas četvero zajedno, ja sam sretna nek ste svi živi i zdravi i javljajte nam se redovito nekad netko. Doći ne možemo, a i Vi ne idite na put radi vrućine. Lenka i svi su zdravo puno Vas pozdravljaju. Ujak jako loše izgleda. Jeste li primili i onu kartu što sam pisala? Što se dogodilo kod njih? Kako naše srce malo? Srce naše malo! Deda i Baka jako pozele što ćemo. Valjda nas Bog neće zaboraviti ljube Vas Vaši roditelji Deda i Baka."

FOTOGRAFIJA: MOJ OBITELJSKI EPISTOLARNI ROMAN / LEOPOLD FUCHS

FOTOGRAFIJA: MOJ OBITELJSKI EPISTOLARNI ROMAN / KATARINA HOLZER FUCHS

HOD ŽIVIH POSVEĆEN ŽRTVAMA HOLOKAUSTA U MAKEDONIJI

PIŠE: MIŠO KITANOVSKI

Povodom obilježavanja 75. godišnjice stradanja makedonskih Židova ove je godine održano više komemoracija a prvi put na obilježavanje sjećanja na makedonske žrtve Holokausta došao je i bugarski premijer Bojko Borisov, koji se tom prigodom nije ispričao židovskom narodu zbog uloge Bugarske u uništavanju makedonske židovske zajednice, jer su tadašnje bugarske vlasti u ožujku 1943. nacistima u logor Treblinka predali 7.144 makedonskih Židova. Tim povodom je od 11. do 14. ožujka organizirano više komemorativnih programa, a nositelji ovih značajnih aktivnosti bili su Židovska zajednica Makedonije, Zaklada Židova Holokausta iz Makedonije, pod pokroviteljstvom makedonske vlade.

Uhićenja Židova tada okupirane Makedonije počela su u noći između 10. i 11. ožujka 1943. Makedonski Židovi prvo su odvedeni u Skoplje, u privremeni logor na području tvornice duhana. Transport prema smrti u logoru Treblinka počeo je 22. ožujka i završio 29. ožujka. Nitko od deportiranih makedonskih Židova nije se vratio.

Makedonska vlada je u veljači donijela odluku da Dom zdravlja u Bitolju dobije ime istaknutog židovskog liječnika dr. Haima Abravanela. U ožujku je makedonska Skupština usvojila Deklaraciju posvećenu 75. godišnjici deportacije ma-

kedonskih Židova, a vlada je prihvatila radnu definiciju Međunarodne alijanse za sjećanje na Holokaust i za borbu protiv antisemitizma.

Komemorativna obilježavanja započela su 11. ožujka u Bitolju, uz sudjelovanje državnih izaslanstava iz Makedonije i Izraela, nevladinih organizacija, velikog broja potomaka bitoljskih Židova koji su za ovu prigodu došli iz Izraela, Latinske Amerike i SAD-a, te građana Bitolja. Na ovom najvećem događaju posvećenom uništenju makedonske židovske zajednice sudjelovalo je nekoliko tisuća ljudi. Kod spomenika deportiranih bitoljskih Židova i kod spomenika narodnog heroja Estreja Ovadija-Mara položeni su vijenci, a na komemoraciji su govorili visoki makedonski i bitoljski dužnosnici, među njima i predsjednik makedonske Skupštine Talat Džaferi i zamjenik izraelskog ministra obrane Eliah Ben-Dahan, koji je izrazio zahvalnost svim prisutnim. Hod živih krenuo je ispred doma zdravlja "Dr. Haim Abravanel" te dalje putem koji su išli uhićeni Židovi i završio je na bitoljskoj željezničkoj postaji.

Komemorativni program nastavio se u Memorijalnom parku živih, na židovskom groblju gdje je održan kadiš, a zatim je svečano otvorena "Jeruzalemska staza". U znak sjećanja na 793 židovske bitoljske obitelji, žrtve Holokausta, postavljena su 793 kamenčića, koji simboliziraju koliko je čovjek mali pred Bogom.

Sljedećeg dana komemoracije su nastavljene u Skoplju Hodom živih, koji je

krenuo ispred Muzeja grada Skoplja a završio u tvornici duhana gdje su kod spomenika žrtvama Holokausta položeni vijenci i održani govori. Nazočnima su se obratili makedonski premijer Zoran Zaev, bugarski premijer Bojko Borisov i predsjednica židovske zajednice u Makedoniji Berta Romano-Nikolić. Dan ranije u Skoplju je Makedonska filharmonija održala koncert posvećen tragediji židovskog naroda, a prigodni govor održao je makedonski predsjednik Đorđe Ivanov. U sklopu službenog bugarskog izaslanstva bili su i predstavnici Židovske zajednice Bugarske, a novinari su Borisova u Skoplju pitali zašto, kada je već došao na obilježavanje 75. godišnjice stradanja makedonskih Židova, nije našao za shodno da se ispriča židovskom narodu zbog Holokausta i uloge Bugarske u tome, kao što je to npr. učinio svojedobno njemački kancelar Wili Brandt u Varšavi. Borisov je odgovorio da su makedonsku židovsku zajednicu uništili nacisti. Treba dodati i da je na komemoraciji u Skoplju bio i poljski ministar vanjskih poslova Jacek Czaputowicz te brojni drugi visoki gosti. Svi oni su sudjelovali i na plenarnoj sjednici makedonske Skupštine, posvećenoj odvođenju makedonskih Židova u Treblinku. Komemorativni program završio je 14. ožujka kada je u Muzeju Holokausta u Skoplju prikazan dokumentarni film "Kruh sjećanja" talijanskog redatelja Luigija Faccinija.

REUVEN RIVLIN: OVDJE SMO, JOŠ SMO ŽIVI..

PIŠE: J. C.

Izraelski predsjednik Reuven Rivlin predvodio je 30. Hod živih koji se svake godine održava povodom Jom Hašoa, dana sjećanja na žrtve i heroje Holokausta, na prostoru nekadašnjeg logora Auschwitz. Ove je godine izraelski predsjednik na mjestu stradanja održao emotivni i jaki govor, posebno važan zbog nedavnih odluka poljskih vlasti koje su odlučile zakonom zabraniti spominjanje Auschwitza kao “poljskog logora”. Rivlin je podsjetio na užase Auschwitza, na milijun i pol ubijenih žrtava, stotine tisuća mučenih i ponižavanih, ali poslao i snažne poruke u vezi preuzimanja odgovornosti prema prošlosti.

“Za nacističku Njemačku ubijeni i ponižavani su bili samo brojevi, bez identiteta ili imena. Njemačka efikasnost bila je iskorištena u potpunosti. Samo u Auschwitzu ubijeno je, mučeno i ponižavano više od milijun i pol ljudi. A njih milijun bili su Židovi”; rekao je Rivlin.

“Danas ovdje stojimo i znamo da se na ovom mjestu ne možemo nadati pravdi. Na ovom mjestu — gdje je tlo progutalo pepeo naše braće i sestara — neće izrasti pravda. Ne očekujemo pravdu u Europi koja je — prebrzo — željela zaboraviti, izbrisati sjećanja, uništiti dokaze. Ali, naše sjećanje, sjećanje židovskoga na-

roda, anititeza je nacističke žurbe. Mi smo narod koji se sjeća, naše sjećanje je strpljivo. Sve ono što su nam učinili Amalečani upisano je u naše sjećanje, sjećanje drevnog naroda. Također u našem sjećanju uklesani su oni koji su pomagali Amalečanima. Oni koji su stajali sa strane, koji su gledali dim iz dimnjaka, koji su čuli krikove, ali nisu prstom pomaknuli. U našem sjećanju uklesani su oni koji su ubijali i oni koji su nakon rata mislili da je židovska krv jeftina. Postoji Holokaust, postoje oni koji žele negirati Holokaust i oni koji žele zaboraviti Holokaust. Razlika među njima je — istina. I mi, koji se sjećamo, mi koji stojimo ovdje i znamo da će istina izrasti iz zemlje”, snažno je poručio izraelski predsjednik

Rivlin se zatim okrenuo prema poljskom predsjedniku Andrzej Dudi, koji ga je pratio na Hodu živih: “Vaša visosti, predsjedniče Poljske, poljski narod jedva je preživio Drugi svjetski rat. U rujnu 1939. Poljska je postala ogromno polje smrti, ubojstva i uništenja u Europi. To je bilo područje pod nacističkom okupacijom i Poljaci su bili potlačeni narod, koji je živio u strahu. Postojao je također i poljski pokret otpora i poljska vlada u izgnanstvu. Poljski narod ima i tisuće Pravednika među narodima, muškarce i žene koji su ugrozili svoje živote i živote onih koje su voljeli kako bi spasili ugrožene. Sjećat ćemo ih se i odavati im počat zauvijek. Ipak, nemoguće je opovrgnuti istinu. Nacistička mašina smrti nije

mogla ostvariti svoju užasnu viziju bez pomoći. Istina, Njemačka je upostavila logore, ali naši ljudi nisu bili jedini koji su ubijeni. Pripadnike našeg naroda izdali su ljudi među kojima su živjeli, u Francuskoj, Nizozemskoj i Belgiji. Ubijali su iz Ukrajinci, Litavci i da — također i Poljaci”.

Rivlin je podsjetio da Holokaust nisu bili samo koncentracijski logori, već i mjesta masovnih pogubljenja, geta, prisilni rad i pogromi.

“Pravo je svakog naroda da napiše svoj vlastiti narativ. Dozvoljeno je svakom narodu da se ponovno izgradi iz ruševina. Ne želim se miješati u poljsku povijest. Poljska zna kako da sama pregleda svoju dušu. Međutim, ako poljski narod smatra da je slika o njemu poljuljana zbog događaja tijekom Holokausta, onda je važno da surađujemo, da se bavimo obrazovanjem, da mi, Poljaci i Židovi, istražujemo što se dogodilo i da osiguramo da se tako nešto više nikada ne dogodi”, istaknuo je.

Nema zakonodavstva koje može pokriti prolivenu krv, nastavio je ali “oni koji su spremni hrabro pogledati u svoju prošlost, koji su spremni hrabro se boriti protiv antisemitizma i rasizma, oni će u nama pronaći svoje saveznike, odlučne i iskrene partnere kako bi utrljali put za sjećanje u budućnosti”.

“Dame i gospodo, dragi prijatelji, uvijek ćemo se sjećati, iz generacije u generaciju, nevjerovatne dobrote tisuća muškaraca i žena koje su riskirali svoje vlastite živote da spase druge. Uvijek

ćemo se sjećati užasnog zla nacizma i njihovih suradnika u svim narodima. Uvijek ćemo se sjećati pripadnika našeg naroda, svakog muškarca, svake žene, po njihovim imenima. Sjećat ćemo se njihovih običaja, njihovih svakodnevnih života. Sjećat ćemo se što su voljeli čitati, što su učili, što su sanjali. Šest milijuna Židova ubijeno je tijekom Holokausta, ali za nas, oni nikada neće biti broj.

Danas stojim ovdje kao predsjednik Države Izrael, države židovskog naroda, na Dan sjećanja na žrtve i heroje Holokausta. 74 godina nakon ustanka u Varšavskom getu. 70 godina nakon uspostave Države Izrael, na 30. godišnjicu Hoda

živih. Prije 30 godina prvi Hod živih je organiziran i od tada, svake godine, taj događaj organiziramo u uskoj suradnji s poljskom vladom i memorijalom Auschwitz-Birkenau. Više od četvrt milijuna mladih ovdje je hodalo. I danas smo tu. Preživjele žrtve Holokausta, živi svjedoci, svi su koračali ovdje prije nas. I s njima su bili čelnici izraelskih sigurnosnih snaga, zapovjednici izraelske vojske, Mossada, izraelske policije, mladi ljudi iz svih krajeva svijeta. Nismo hodali od Auschwitza do Birkenaua. Nismo hodali od Auschwitza 1 do Auschwitza 2. Hodali smo od smrti prema životu. Hodali smo od Holokausta do novog života. Hoda-

li smo do Auschwitza do Jeruzalema. Svaki korak na tom putu bio je korak u povijest židovskog naroda. Drevnog naroda blagoslovljenog nevjerojatnom kreativnošću: duhovnom i praktičnom snagom. Naroda koji je imao privilegiju da se vrati u svoju domovinu, nakon dvije tisuće godina izgnanstva, te da izgradi dom za slobodan narod u obitelji svih naroda. Narod koji je rođen kroz Božju zapovjed Abrahamu” Idi naprijed“, i koji nastavlja ići naprijed, nastavlja hodati u Hodu života. I ponovno potvrđuje ”Ovdje smo, još smo živi. Am Yisrael Chai!“, zaključio je svoj veliki i važan govor izraelski predsjednik.

UTAKMICA KOJA NIJE ODRŽANA

PIŠE: F. C.

Dva židovska sportska kluba iz Argentine ove su godine na poseban način obilježili Jom Hašoa — igranjem nogometne utakmice u čast židovskih nogometaša iz Beča i Varšave i odajući počast velikih sportašima čije su karijere prekinute Holokaustom.

Nogometaši klubova Hacoaj i Macabi iz Buenos Airesa nosili su replike autentičnih dresova klubova Hakoah Wien i Makabi Warsaw u utakmici odigranoj u okviru obilježavanja Dana sjećanja na heroje i žrtve Holokausta u glavnom gradu Argentine. Na odigranoj utakmici stvoreno je ozračje Drugog svjetskog rata i zamišljene utakmice koja nije odigrana.

Sljedbenici cionističkog čelnika Maxa Nordaua osnovali su 1909. prvi židovski sportski klub u Austriji Hakoah Wien. Hakoah Wien je 1921. postao prvi kontinentalni klub koji je porazio jedan engleski nogometni klub na domaćem terenu. Oni su te godine na svojoj turneji s 5-1 pobijedili poznati West Ham. Hakoah Wien bio je 1925. godine i pobjednik austrijskog nogometnog prvenstva a godinu dana kasnije gostovali su u SAD-u. Ovaj legendarni židovski sportski klub uspješno je djelovao sve dok ga nacisti 1938. nisu i formalno zatvorili. Klub je imao više od pet tisuća članova, a posebno je bio poznat po svojim pjesmama

u plivanju i nogometu. Klub je 2008. godine ponovno osnovan.

Makabi Warsaw osnovan je 1915. u glavnom gradu Poljske i imao je više od tri tisuće članova koji su se bavili raznim sportovima, poput košarke, nogometa, tenisa i veslanja.

Židovsko sportsko udruženje u Argentini napravilo je replike istih dresova koje su nogometaši klubova Hakoah Wien i Makabi Warsaw nosili prije rata i tako na dirljiv način odali počast nekadašnjim sportašima.

AUSTRIJSKA VLADA NAJAVILA GRADNJU NOVOG SPOMENIKA ŽRTVAMA HOLOKAUSTA U BEČU

PIŠE: J. S.

Austrijska vlada, u kojoj se nalazi i krajnje desničarska stranka, objavila je u ožujku, dan uoči 80. obljetnice nacističke aneksije zemlje, da u povijesnom središtu Beča planira podići spomenik na kojemu će biti uklesana imena 66.000 austrijskih žrtava Holokausta.

Adolf Hitler je 12. ožujka 1938. godine poslao vojsku u Austriju, zemlju u kojoj je rođen, u pokušaju ostvarivanja svog sna o “velikoj Njemačkoj”. Dio austrijskog stanovništva srdačno je dočekao njemačke vojnike mašući zastavama s kukastim križevima.

Austrija se desetljećima nakon Drugog svjetskog rata smatrala prvom žrtvom nacizma. Iako se to službeno stajalište promijenilo i danas se ističe potreba da Austrija preuzme svoj dio odgovornosti, a u Austriji još uvijek ima puno manje javnih rasprava i razgovora o tom poglavlju povijesti nego u Njemačkoj.

U novoj vladi mladog kancelara Sebastiana Kurza nalazi se i krajnje desna Slobodarska stranka (FPÖ) koju su pedesetih godina 20. stoljeća osnovali i neki nekadašnji pripadnici nacizma.

FPÖ danas često kritizira Islam a osuđivanjem antisemitizma pokušava pridobiti židovske glasače. Ali Izrael odbija primiti i razgovarati s ministrima iz redova FPÖ-a, a neki čelnici austrijske židovske zajednice skeptični su oko toga koliko se stranka stvarno promijenila. Austrijska židovska zajednica je u znak protesta zbog ulaska FPÖ-a u vladu bojkotirala službene komemoracije povodom Međunarodnog dana žrtava Holokausta.

Čelnik glavne austrijske židovske organizacije Oskar Deutsch kazao je da austrijski Židovi nisu protiv izgradnje komemorativnog zida s imenima svih 66.000 austrijskih žrtava Holokausta, ali istaknuo kako bi bilo važnije da se u “parlamentu ne čuje antisemitizam i da u vladi nema članova FPÖ-a”.

Spomenik će biti “postojan znak sjećanja” na Holokaust i na 80. obljetnicu “Anschlussa”, rekao je konzervativni kancelar Sebastian Kurz, dodajući da Austrija ima zadaću “aktivno podržavati židovski život i boriti se protiv svakog oblika antisemitizma”.

Kurz je također rekao da su Austrijanci također počinili zločine i “da ih se povezuje s najgorim zločinima Holokausta”. “Nosimo jasnu povijesnu odgovornost koju moja vlada jasno priznaje”, istaknuo je austrijski kancelar.

Austrijski vicekancelar Heinz-Christian Strache, predsjednik FPÖ-a, istaknuo je u priopćenju da je sjećanje na

genocid nad Židovima “trajna zadaća”. “Nikada ne smijemo zaboraviti što su pretrpjeli”, dodao je.

Pojedinosti projekta i vremenski plan gradnje za sada nisu poznati, ali objavljeno je da bi spomenik trebao biti podignut u povijesnom središtu Beča, gdje od 2000. godine već postoji spomenik žrtvama Holokausta.

Prijedlog za izgradnju novog spomenika iznio je austrijski državljani koji je preživio Holokaust i danas živi u Kanadi, a već dvadesetak godina zalaže se za stvaranje popisa s imenima svih 66.000 austrijskih žrtava nacističkog progona.

Židovi su u Austriji živjeli od davnih dana. Arheolozi su pronašli dokaze o prisutnosti Židova na tom području još iz 3. stoljeća. Tijekom stoljeća, politički i društveni status židovske zajednice u Austriji pretrpio je brojne uspone i padove: u određenim razdobljima, židovska zajednica je napredovala i uživala političku jednakost, dok su u drugim povijesnim razdobljima pripadnici židovske zajednice bili izloženi pogromima i antisemitizmu. Holokaust je drastično smanjio broj pripadnika židovske zajednice u Austriji. Prema popisu stanovništva iz 1934. godine u Austriji je živjelo 176.034 Židova koji su činili nešto više od 9 posto ukupnog stanovništva. Nakon Drugog svjetskog rata u Austriji je bilo oko 8.000 Židova. Danas se procjenjuje da u zemlji ima između 15 i 20.000 Židova.

IMA LI ANTISEMITIZMA U BRITANSKOJ LABURISTIČKOJ STRANCI?

PIŠE: VESNA DOMANY HARDY

Čelnici židovskih zajednica Ujedinjenog Kraljevstva organizirali su 26. ožujka veliki i nezapamćeni protest pred Parlamentom zbog pojava antisemitizma u Laburističkoj stranci, a čelnici britanskih Židova, kao i neki istaknuti laburistički parlamentarci, u “Guardianu” su objasnili razloge tog protesta. Izravni povod je bio taj što su neki laburisti, među kojima i njihov čelnik Jeremy Corbin, doveli u pitanje uklanjanje antisemitskog murala u Londonu. Mural je pokazivao šest židovsko-američkih bankara i tvorničara s početka 20. stoljeća kako dijele svijet predstavljen u obliku iskrivljenog masonskog simbola i američkog dolara, a uklonjen je 2012. Corbinovi komentari na Facebooku oko ovog murala bili su jedan od razloga protesta ali ne i jedini: bilo je tu i otvorenih antisemitskih prijatnji židovskim parlamentarcima, udrugama ili istaknutim britanskim Židovima. Sve to je tek sada izašlo na vidjelo, iako se već duže vremena upozorava na pojavu antisemitizma na ljevici, a sličnih pojava ima i u vladajućoj stranci.

Laburisti, posebice Corbyn, nisu na vrijeme reagirali. Corbyn se naknadno

ispričao zbog komentara uz objašnjenje da sporni mural nije vidio i da je pogriješio: “Antisemitizam postoji, tiče se svih nas i mora ga se prokazivati gdje god da se pojavi. Ima i onih koji koriste antisemitizam pod izlikom kritiziranja izraelske politike što se nikako ne može opravdati.”

Poznato je da antisemitizam često prikriva opravdano ili neopravdano kritiziranje izraelske politike, a Corbyn nikada nije prikrivao svoj stav prema izraelskoj politici. Ipak rješenja ima, ističu židovski predstavnici, jer je Corbyn na kritiku odgovorio da uviđa i razumije njihovu zabrinutost i pokušao objasniti specifičnost ljevičarskog antisemitizma. Dogovoren je sastanak kako bi položili temelje međusobnog povjerenja i započeli. Na sastanku će se razgovarati o obrazovanju i osiguranju efikasnog, pravednog i disciplinskog postupka kojim bi se poništila kultura “okrivljavanja žrtve”, što je do sada pogoršavalo odnose. Židovski predstavnici drže da je protest bio nužna katarza, jednako bolna za Laburiste i za židovsku zajednicu i da će se sada svi moći koncentrirati na uobičajne dužnosti i postići istinski zaokret koji će Corbyn, ističu, dokazati odlučnom akcijom a ne samo praznim frazama.

Osim toga britanska vlada je u Parlamentu nedavno pokrenula oštru raspravu o antisemitizmu u kojoj su sudjelovali i laburistički parlamentarci, pozivajući na odgovornost vodstvo vlastite stran-

ke koje se nije adekvatno suprotstavilo antisemitizmu u vlastitim redovima. Te su izjave ugrozile Corbynovo nastojanje da se prikaže kao “militantni protivnik” antisemitizma.

Uz protest pred Parlamentom protestirala je i druga, manja grupa židovskih laburista protiv ovih optužbi tvrdeći da se radi o političkom obračunu Konzervativne s Laburističkom strankom. Da je to možda tako potvrđuje novi skandal dokazanog rasizma Konzervativaca zbog čega Laburisti traže ostavke nekih ministara. Radi se o primjeni okrutnog zakona o imigrantima koji se provodi 4 godine i teško pogađa 50.000 djece karipskih useljenika, tzv. “Windrush generacije” nazvanih po imenu broda koji je s Karipskog otočja dovodio useljenika kad ih je pedesetih godina 20. stoljeća Velika Britanija pozivala na rad obnove zemlje nakon ratnog razaranja. Danas tim ljudima koji su ovdje odrasli i proveli najveći dio života, zakon uskraćuje sva prava, zdravstvenu brigu, pravo na rad ili stanovanje i dobivanje punopravne dokumentacije koju je, usput rečeno, uništilo samo ministarstvo unutarnjih poslova. Neki od tih ljudi već su umrli u bijedi, od bolesti, kao beskućnici, ili su deportirani u zemlju iz koje su ih roditelji potpuno legalno doveli kao djecu. Vlada se izložena velikoj kritici tim ljudima ispričala i obećala nadoknaditi sve gubitke.

AUSCHWITZ. LJUBAVNA PRIČA

PIŠE: NATAŠA BARAC

Prošlo je više od 70 godina od oslobođenja zloglasnog logora smrti Auschwitz, koji je zbog svih strahota koje su se u njemu dogodile postao svojevrsnim simbolom patnji i užasa Holokausta. I nakon svih tih godina možda nam se čini da znamo sve ono što se na tom stravičnom mjesto događalo. Ali još uvijek ima neispričanih priča. Vjerujete li u ljubav? Vjerujete li da je ljubav moguća i na mjestima poput Auschwitza? Bez obzira na odgovor, pročitajte sljedeću priču.

Ludwig "Lale" Eisenberg rodio se 1916. u židovskoj obitelji u Slovačkoj. Dolaskom nacista, dijelio je sudbinu europskih Židova te je 1942. godine deportiran u Auschwitz. Lale Eisenberg ponudio je nacistima da ga odvedu u Auschwitz, ali da zauzvrat poštede njegovu obitelj. Nije znao što ga čeka u logoru...

Dolaskom u Auschwitz, Lale je postao logoraš broj 32407 i bio je prisiljen raditi na gradilištu i graditi barake za nove logoraše, sve dok nije dobio tifus. Francuz zvan Pépan brinuo se za njega dok je bio bolestan. Pépan je bio zadužen za tetoviranje logoraških brojeva, a kada je Lale ozdravio, naučio ga je poslu i on je postao njegov pomoćnik. Pépan ga međutim nije naučio samo tetoviranju, već i tome kako da okrene pogled na drugu stranu kada je to potrebno, i naučio ga je šutjeti, što je bilo važno za preživljavanje u koncentracijskom logoru. Kada je jednoga dana Pépan nestao, Lale je postao glavni majstor tetovaže u Auschwitzu,

a zbog toga je dobivao i dodatne porcije hrane, te bio izdvojen od ostalih logoraša.

Prisilne tetovaže logoraša na njihovim tankim rukama postale su jedan od najprepoznatljivijih simbola Holokausta. Praksa tetoviranja brojeva započela je na jesen 1941. i do proljeća 1943. svi logoraši logora Auschwitz-Birkenau imali su istetovirane brojeve. To je bio još jedan način ponižavanja logoraša, koji su tako gubili svoja imena i bili svedeni na brojeve.

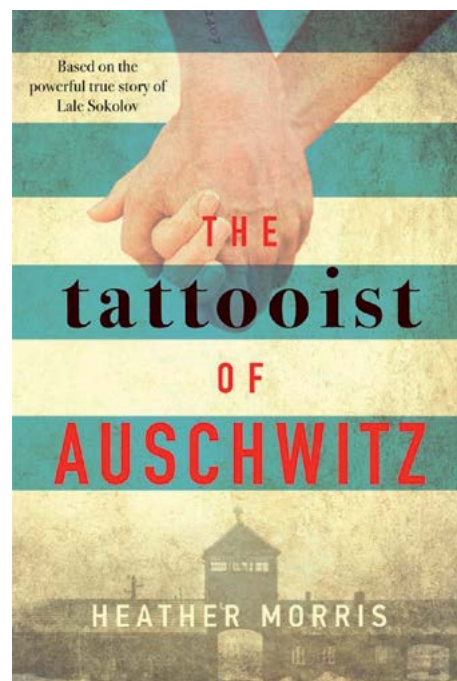
Lale je radio ono što je morao da bi preživio. Brojni logoraši prošli su kroz njegove ruke, ali jedna je žena ostavila poseban utisak. U srpnju 1942. mlada žena ispružila je ruku, a Lale je na njoj istetovirao broj 34902. Kako je mnogo godina kasnije ispričao: "Dok sam tetovirao broj na njezinoj lijevoj ruci, ona je istetovirala svoj broj u moje srce". Mlada žena zvala se Gita Fuhrmannova i bila je logorašica ženskog logora Birkenau.

Uz pomoć SS-ovca, Lale je Giti slao pisma a ponekad je uspio poslati i malo hrane. Svoj privilegirani položaj u logoru koristio je da pomogne drugim logorašima, koliko su to prilike omogućavale. Kada su nacisti počeli "čistiti" logor 1945. godine, Gita je nestala bez traga. Ali Lale nije gubio nadu da će ponovno pronaći svoju ljubav. Nakon oslobođenja, vratio se kući, a zatim je otišao u Bratislavu gdje je uz pomoć Međunarodnog Crvenog križa pokušao pronaći Gitu. I onda je odjednom pred njega na ulici kročila poznata mlada žena. Lale i Gita tako su se ponovno sreli, a već u listopadu 1945. su se vjenčali. Lale je otvorio dućan s tekstilnom robom i jedno vrijeme život je bio miran. Ali tada su vlasti saznale da Lale i Gita šalju novac za podršku Izraelu. Nakon toga, Lale je poslan u zatvor

a njegov je dućan nacionaliziran. Kada su ga vlasti pustile na slobodan vikend, Lale i Gita su pobjegli iz Čehoslovačke i preko Beča i Pariza otišli u Melbourne, gdje se rodio i njihov sin Gary. Gita je nekoliko puta posjetila Europu, ali Lale se više nikada nije želio vratiti.

Ali početak njihove ljubavne priče ostao je tajan, a za nevjerojatne okolnosti u kojima su se zaljubili znali su samo njihovih najbliži prijatelji, sve do Gitine smrti 2003. godine.

Lale je preminuo tri godine kasnije, ali prije smrti odlučio je da svijet treba konačno znati pravu istinu o predivnoj ljubavnoj priči koju je dijelio sa svojom Gitom. Njihovu priču ispričala je Heather Morris u knjizi "The Tattooist of Auschwitz".

FOTOGRAFIJA: AUSCHWITZ LJUBAVNA PRIČA

GLASILO ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U HRVATSKOJ | בטאון קהילת יהודי קרואטיה

